

Voruta

Nr. 1 (819) 2016 m. sausio 30 d. Nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 0,58 EUR

Šiame numeryje

4 **Zenonas Jonas MIKŠYS,**
Vilnius

Ką mena Lietuvos radijo
reporterio seni užrašai?

8-9

Tėviškės aušra

11-12 **Rūta SUCHODOLSKYTĖ,**
Trakai

Antanas ir Janina Bilčiai –
Aukštaitijos partizano
ir tremtinės likimai

Sveikinimas Laisvės gynėjams

Prof. Vytautas LANDSBERGIS,

Lietuvos Respublikos Auščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkas

Sausio 13-osios veteranai, Nepriklausomybės gynėjai!

Sveikinu jus čia susirinkusius 25-ųjų Vilniaus mūšio metinių išvakarėse. Neškite Lietuvai žuvusių už Tėvynę atminimą ir ginkite garbę prisiekusių nesitraukti. Būkite tie, kurie prisiekė visam gyvenimui.

Mūšis laimėtas, kova nebaigta. Kalbamės. Ne tam išėjome į laisvę, kad joje nemokėtume žmoniškai gyventi ir apskritai nebenorėtume gyventi. Mūsų giluminis frontas dabar yra ne parašutinininkai, šokinėjantys nuo raudonų Kremliaus bokštų, ne sadistai, šaudantys į keleivinius lėktuvus, ne pažaliavę nuo tuštybės pasaulio užkariautojai, o pačių lietuvių blaškymasis, nenoras gyventi ir gyventi Lietuvoje. Štai ką reikia šiandien įveikti, nes kitaip Lietuvos neliks. Jūs apgynėte, tai apginkite ir toliau. Supraskime, kad lietuvis yra kiekvienas, kuris už Lietuvą. Paremkime pavargusius dvasia, nes ir jie mūsų broliai.

Aš kalbu ir tiems, kurių čia šiandien nėra, o kai kurie nepatenkinti net laisve ir nepriklausomybe. Išties nepatenkinti savimi, nors neprisipažįsta. Keli žodžiai jiems. Gal ir vienam kitam gynėjui, kurio širdį slepia patirta neteisėybė.

Ar Tėvynės gynyba buvo labiau įkvepianti negu apgintosios kūryba? Turbūt, taip. Tačiau ateik ir statyk, o tu nusimeni. Kokį namą tada paliksi po savęs? Galbūt ginti nuo svetimųjų buvo lengviau, aiškiau negu nuo sukčiaujančių, vagiančių, besityčiojančių savųjų. Ir nuo tų, kurie į savo vaiką žiūri kaip į priešą?

Sakiau: vaikai, susiimkit už rankų ir ginkitės nuo suaugusiųjų abejingumo. Jau net po-

Laužai Nepriklausomybės aikštėje š. m. sausio 12 d. Šaltinis – <https://www.lrp.lt/>

piežius apie tai prabilo. Abejingumo nuodėmė. Tegu vaikas padeda vaikui, žmogus žmogui, ir gyvenimas bus apgintas. Lietuvos gynėjai, būkite gyvenimo gynėjai. Jums, kurie anuomet atlaikėte ir toliau laikotės kartu, daug aiškinti nereikia, bet jūs galite paaiškinti svruokliams. Savo tvirtumu pagelbėkit artimui ir būkite Tėvynės atrama. Esu arti jūsų. O kodėl širdis man patarė nežengti tuo tarpu į pastatą, kuris igijo

veidmainystės kontoros bruožų ir perrašinėja istoriją, tikiu, jūs suprantate.

Sveikinu ir kiekvienam spaudžiu ranką. Mes nugalėjome. Viliuosi jus pamatyti prie Sąjūdžio laužų arba Karininkų ramovėjų, taip pat rytoj 9 val. ryto Nepriklausomybės aikštėje. Buvome, esame ir būsimė kartu.

Šaltinis – <http://www.landsbergis.lt/articles/view/1945>

Lietuvius chamais išvadinusiems lenkams apribota laisvė

2013 m. Poznanės „Lech“ klubo aistruoliai iškėlė plakatą su ižeidžiančiu užrašu „Lietuvių chame, klaupkis prieš lenkų poną“ ir dabar už tai sulaukė bausmės. Tada mačą su lenkais žaidė Vilniaus „Žalgiris“.

Keturi klubo sirgaliai nubausti laisvės apribojimo metams bausmėmis, o dar dvejus

metus negalės ikelti kojos į mylimos komandos stadioną. Jiems skirta ir po 30 valandų viešųjų darbų.

Portalas tvn24.pl rašo, kad šie sirgaliai buvo pripažinti kaltais dėl viešo asmens ižeidimo dėl jų tautybės.

Šaltinis – www.lrytas.lt

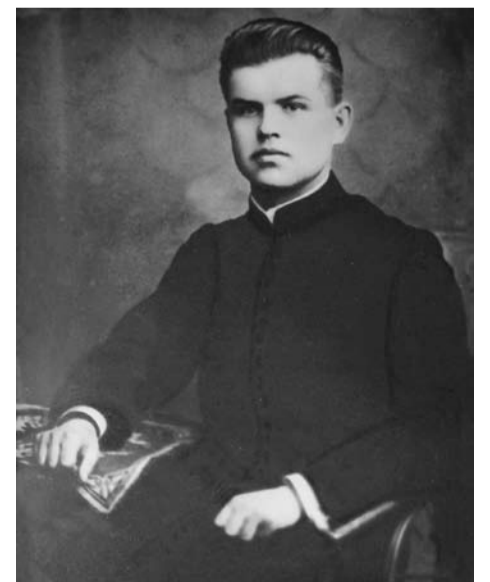
Lietuvos bažnyčios istorija

Kunigo Juozo Breivos gyvenimo kelias

„Vorutos“ pokalbis su inžinieriumi Antanu ŽILĖNU, kuris prieš pat Naujuosius metus išleido knygą „Kelias“ apie kunigą Juozą Breivą. Beje, tai jo antroji knyga. 2014 m. buvo išleista pirmoji knyga „Praeities labirintais“, kurioje pasakojama apie gimtąjį Ignotiškio kaimą (Utenos r.). Knygą „Kelias“ galima būtų prilyginti monografijai, nes 470 puslapių apima išsamų pasakojimą ne tik apie garsiojo Kirdeikių klebono Juozo Breivos veiklą, bet ir visas XX a. pirmos pusės Lietuvos valstybės atsikūrimo istorines, politines, kultūrinės, socialines sąlygas ir aplinkybes. Tie, kas skaitys šią knygą, liks sužavėti autoriaus pateikiamais istoriniais dokumentais, surinkta gausia iliustracine medžiaga, pvz., apie Vilniaus kunigų seminariją.

Pirmiausia skaitytojams, kurie dar nėra skaitę Jūsų knygų, prisistatykite, kas esate ir kada susidomėjote kunigu Juozu Breiva ir jo veikla ginant, stiprinant lietuvių ir Lietuvos valstybę?

Abiejose savo knygose prisistačiau, kad esu „čystas“ aukštaitis nuo Tauragnų. Baigiau Tauragnų vidurinę mokyklą, kurioje dirbė lietuvių kalbos ir literatūros mokytojai Genovaitė Martinėnaitė, Kazys Lukoševičius ir Danielius Ribokas giliai mums skiepijo

Kunigas Juozas Breiva (1891-02-16–1939-01-21)

meilę savo kalbai, žodžio raiškai, meilę knygai. Istoriją (tais laikais Lietuva istorijos neturėjo, ir mokykloje ji buvo mokoma su revoliucine pakraipa, t. y. nuo Spalio revoliucijos) apie Lietuvos praeitį nuoširdžiai, iliustruodama filmų ar knygų siužetais,

Nukelta į 10 p.

Mažosios Lietuvos istorija

Kraštas be savo gyventojų*

Vytautas ŠILAS, Mažosios Lietuvos reikalų tarybos pirmininkas

Pažvelkime į XVIII ir XIX a. žemėlapius. Šiaurinėje Rytprūsių dalyje esantys Klaipėdos ir Karaliaučiaus kraštai – tai Mažoji Lietuva. Jų žemėms ir vandenims čia gyvenę žmonės davė lietuviškus ar prūsiškus vardus. Nors irrašyti su vokiškais galūnėmis, jie ir dabar iškalbiai liudija, kad pirmieji, senieji Mažosios Lietuvos gyventojai buvo baltai – lietuvininkai, prūsai. Mažosios Lietuvos teritorija nuo XIII a. pab. beveik visą laiką buvo vokiečių valdžioje (valdė Prūsijos kunigaikštystė, Prūsijos karalystė, Vokietijos imperija, Vokietijos reichas). Natūralu, kad į tą kraštą gyventi atvykėdavo vis daugiau kolonistų iš vokiškų kraštų. Ypač daug jų privažiavo po 1709–1711 m. maro ir bado, kai išmirė beveik pusė Mažosios Lietuvos gyventojų. Didžioji, masinė kolonizacija vyko 1722–1736 m. Kolonistai mieliau kėlėsi į miestus ir miestelius, todėl iki XIX a. vid. lietuvininkai (mažlietuviai) sudarė kaimo gyventojų daugumą ne tik Klaipėdos, bet ir Karaliaučiaus krašte.

Pralaimėjusi Pirmąjį pasaulinį karą Vokietija prarado valdytą Klaipėdos kraštą, kuris po 1923 m. sukilimo prieš prancūzų valdymą išilėjo į Lietuvos valstybės sudėtį. Kartu tai nulėmė ir tolimesnį jo lietuvišką ateitį. 1939 m. nacistinė Vokietija aneksavo Klaipėdos kraštą, tačiau Potsdamo konferencijos dalyviai to aneksavimo nepripažino. Tuomet buvo nuspręsta, kad teritorijos, kurias Vokietija užėmė po 1937 m. gruodžio 31 d., yra neteisėtai turėtos teritorijos. Taigi, Klaipėdos kraštą Sovietų Sąjungai laikė sovietinės Lietuvos Respublikos teritorijos dalimi, jos ikikariniam gyventojams (skirtingai nuo Karaliaučiaus krašto gyventojų!) buvo skirtas TSRS 1947 m. gruodžio 16 d. įsakas dėl SSRS pilietybės. Jame sakoma, kad tie lietuvių tautybės asmenys, gyvenantys Klaipėdos mieste, Klaipėdos, Šilutės ir Pagėgių apskrityse, kurie iki 1939 m. kovo 22 d. buvo Lietuvos piliečiai, taip pat jų vaikai, pripažįstami TSRS piliečiais. Na, o kaip elgėsi sovietinė valdžia su tais „savo piliečiais“?

Rytų frontui priartėjus prie Rytprūsių, 1944 m. Reicho valdžia rugsėjo mėnesį visiems Klaipėdos krašto gyventojams įsakė trauktis į Vokietijos gilumą. Buvo įsakta šaudyti visus, kurie nesitrauks. Taip, baigiantis karui, naciai sugebėjo evakuoti apie 90 proc. visų Klaipėdos krašto civilių gyventojų. Tie krašto gyventojai, kurie traukėsi savo noru (daugiausia vokiečiai ir suvokieję lietuviai), seniai buvo kur nors netoli Vyslos. Paskutiniai traukė išvartę, mintimis likę gimtuosiuose kaimuose, prie namų, prie palikto turto.

1944 m. spalio mėnesio 5 d. prasidėjo didysis Klaipėdos krašto puolimas. Ilgos pabėgėlių virtinės vis dar buvo užkimšusios Klaipėdos–Tilžės plentą ir tiltus. Forsavusi Miniją 5-osios gvardiečių tankų armijos pulkininko I. Petrovskio 159 tankų brigada spalio 9 d. ties Šilute tankais kirto Šilutės–Klaipėdos plentą betraukiančią pabėgėlių vežimų virtinę. Tą vaizdą stebėjęs lietuvininkas Albertas Bukolis prisiminė: „Nėra žodžių tam siaubui perteikti. Vėliau esu matęs daug filimų apie karo batalijas, bet tokio šurpauz vaizdo, tokių bausių garsų niekada neteko nei matyti, nei girdėti.“ Maža to, išgėrę kareiviai prievartavo moteris ir mergaites. Vyrai buvo atskirti ir išvežti nežinomam likimui. Pagal „išvaduotojų“ ataskaitą per kelias operacijas dienas jų pačių buvo sužeista vos devyni, o „priešų“ sunaikinta beveik 1 000... Taip Mažosios Lietuvos gyventojai

pirmą kartą susidūrė su Raudonosios armijos nužmogėjimo pasekmėmis. Tiesa, vėliau tokių žiaurumų pasitaikydavo retai.

1939 m. prad. Klaipėdos krašte gyveno 160 tūkst. žmonių. 1944 m. spalio mėnesį NKVD operatyvinės grupės kartu su karine kontržvalgyba SMERS „šukavo“ kaimus, miškus. Išsiaiškinta, kad krašte bebuvo likę vos apie 10 tūkst. lietuvininkų ir 2 tūkst. vokiečių, taigi tik kas dešimtas gyventojas. 1945 m. kovo 23 d. LKP (b) CK priėmė nutarimą „Apie Klaipėdos krašto apgyvendinimą“. Klaipėdos krašto tyrininko K. Budgino duomenimis, pasibaigus prievartiniams klaidėdiškių gražinimui iš kitų sovietų užimtų Vokietijos teritorijų ir repatriacijai savo noru Klaipėdos krašte su 1948 m. grįžusiais galėjo būti ne daugiau kaip 25 tūkst. vietos gyventojų.

Deja, ir gavusius SSRS pilietybę Klaipėdos krašto gyventojus sovietinės valdžios represiniai ir valdžios organai laikė antisovietiniais elementais, juos diskriminavo. 1949 m. kovo 21 d. prasidėjo klaidėdiškių trėnimai (baigėsi 1951). Kultūros istorikas Artūras Hermanas tokių priskaičiavo apie 5 tūkst. Vietiniai Klaipėdos krašto gyventojai tapo ryškia mažuma savo tėviškėje. Ištuštėjusį kraštą užpildė atsikėlusieji iš kitų Lietuvos vietų (į Klaipėdos miestą buvo atkelta daug Rusijos gyventojų). Baigiantis Antramajam pasauliniam karui Vokietija neteko visos turėtos Rytų Prūsijos (Rytprūsių), taigi ir Karaliaučiaus krašto, kurį pasiėmė sovietinė Rusija. O kas atsitiko jos gyventojams?

Iki Antrojo pasaulinio karo Rytprūsiose gyveno 2,4 mln. žmonių. Iš jų 940 tūkst. Karaliaučiaus krašte. Kiek karo metu jame buvo civilių žmonių? Moterų ir mergaičių buvo apie 50 proc., t. y. apie 470 tūkst. Tiek pat buvo ir vyriškos lyties gyventojų. Iš jų beveik 260 tūkst. buvo 18–50 metų karo prievolininkai. Taigi karo metu Karaliaučiaus krašte buvo 470 + 210 = 680 tūkst. civilių. Fronto linijai sustojus prie Karaliaučiaus krašto beveik 40 proc. civilių krašto gyventojų pasisekė evakuotis. Tokiu būdu krašte dar liko apie 410 tūkst. civilių (moterų, vaikų, senelių). 1948 m. pab. Karaliaučiaus krašte gyvenusių žmonių nebeliko visai. Kur jie visi „dingo“?..

Pasibaigus Raudonosios armijos Karaliaučiaus karinei operacijai 1945 m. rugsėjo 1 d. čia suregistruota tik 130 tūkst. Vokietijos piliečių. O kas atsitiko su kitais beveik 300 tūkst. žmonių?

Bet kuris karas gaivina ir aštrina žemiausius, ypač žemos kultūros, žmogaus instinktus, naikina žmogų žmogui. Tokį nužmogėjimą skatino Raudonosios armijos politvadovai. Visus juos lenkė III baltarusių fronto propagandistas, rašytojas, surusėjęs žydas Ilja Erenburgas (vėliau – Stalino premijos už taikos stiprinimą tarp tautų laureatas). Prieš pirmąjį Karaliaučiaus krašto puolimą laikraštėje „Pravda“ išėjo jo rašinys su tiesioginiu nurodymu žudyti visus vokiečius, neskiriant nei lyties, nei amžiaus, šimtątūkstantinio tiražo atsišaukimai su pavadinimais „Užmušk vokiečių!“. Jais iš esmės buvo teikiama indulgencija moterims, kas pasiryžė vietinio gyventojų – senio, moters ar vaiko – nužudymui:

„Žudykite! Žudykite! Žudykite! Juk nėra tokio tarp jūsų, kuriam būtų nekaltų vokiečių. Kalti visi – ir gyvieji, ir negimę. Raudonarmiečiai, šventai vykdykite draugo Stalino nurodymą visiems laikams sutraiškyti fašistinį žvėrį jo paties urve. Prievartaukite vokiečių moteris ir tokiu

būdu palaužkite jų rasinį išdidumą. Pasimkite jas sau kaip savo teisėtą grobį. Žudykite, šlovingieji ir nenugalimieji raudonarmiečiai!“

Vokietijos reicho sieną, Karaliaučiaus krašto ribą, Raudonoji armija peržengė 1944 m. spalio 16 d. Šio puolimo išvakarėse visuose daliniuose buvo perskaitytas III baltarusių fronto Karinės tarybos ir politinės valdybos kreipimasis: „Mes einame į Rytų Prūsiją. Išmušė valanda, kai Raudonoji armija istorinę kovą už Tėvynės laisvę ir nepriklausomybę perkelia į hitlerinės Vokietijos teritoriją, į fašistinio žvėries urvą... Atsimink, kary! Ten, Vokietijoje, slepiasi vokiečiai, kuris užmušė tavo vaiką, išgėdino tavo žmoną, nuotaką, seserį, nušovė motiną, tėvą, sudegino tavo gimtąjį židinį. Eik pirmyn su negestančiu neapykantos jausmu priešui.“

Remdamiesi tokiais nurodymais, dalinių vadai leido savo kariams nevaržomai siautėti. Karaliaučiaus krašte nebuvo nė vienos gyvenvietės, kurioje sovietai nebūtų masiškai žudę, kankinę ir prievartavę civilių gyventojų. Paludijimų yra daug.

Bene apie 1985 m. Lietuvos žygeiviai L. Stanėvičius, V. Šimėnas, E. Paukštė ir R. Matulis išgirdo gana atvirą buvusio tankisto, nuo pokario Stalupėnų (rus. Nesterovo) gyventojų, invalido N. pasakojimą: „Kai nuo Kybartų išiveržė, visi gyventojai ėmė bėgti. Mes tankais – juos vyti. Traiškėme kaip šliužus.“ Prieniškis „vilko vaikas“ Olaf Pasenau 1994 m. parašė apie rusų kareivių elgesį prie Piliavos: „Naktį prasidėjo mūsų namelio „šturmas“: girti kareiviai mušė vaikus, moteris tempė lauk... 70 metų senutė rytą išėjo vandens. Kareiviai ją pagavę išprievartavo... Paskui mes, vaikai, ją palaidojom. Moterys, matydamos, kad jų laukia badas, prievartavimai ir mušimas, žudėsi [...]. Noriu papasakoti, ką mačiau Karaliaučiuje, kai ji užėmė sovietų armija. Pirmiausia tai buvo karas prieš civilius žmones. Moterys buvo masiškai prievartaujamos, o nukankintos likdavo negyvus gulėti, kitoms nupjaukavo galvas ir pamaudavo ant tvoros... Mažos mergytės mirdavo vietoje suplėšytos. Taip tęsėsi tris paras.“

Kai II baltarusių fronto 31-oji armija 1945 m. sausio 26 d. ties Tolkemita prasiveržė prie Aistmarių, sausumos pasitraukimo kelias pabėgėliams buvo uždarytas. Daugybė civilių dar bandė pasiekti Piliavos uostą, kad iš jo laivais pasitrauktų į Vokietiją.

Savo nesėkmingą bėgimą 1999 m. prisiminė iš Mielkiemio kilęs 70-metis Jonas Petraitis: „Traukėmės Aistmarių ledu. Suskaičiavau keturiolika gurguolių, kurių nebuvo matyti nei pradžios, nei galo. Vežimų, rogių ir sunkvežimių vilksinės bombardavo ir kulkosvaizdžiais apšaudė rusų lėktuvai.“ Net pasiekę Piliavą ir atsidūrę perpildytuose laivuose, pabėgėliai negalėjo jaustis saugūs. Sovietiniai torpediniai kateriai sprogdindavo laivus, plaukiančius su Raudonojo Kryžiaus vėliavomis.

Pasibaigus karui, Karaliaučiaus krašto raudonajai terorą ištvėrusių žmonių vargai nesibaigė. Liovėsi tik masiniai moterų, mergaičių ir senelių prievartavimai ir žudymai. Išlikę gyventojai buvo renkami į Karaliaučiaus, Įsruties, Prūsų Ylavos, Gastų, Tolminkiemio ir kitus lagerius. Ten jie buvo naikinami alkiu, šalčiu, ligomis... Rusų literatūroje tai pateikiama kaip rūpinimosi civiliais vokiečių gyventojais priemonė, kur šie ne tik dirbo, bet buvo maitinami, turėjo medicininę priežiūrą. Karaliaučiaus gyventojas E. L., buvusis Ylavos sto-

vykloje nuo 1945 m. gegužės iki spalio mėnesio, pasakoja: „Kai aš gegužės 16 d. buvau atgabenta į lagerį, jame jau buvo apie 14 000 žmonių, o birželio mėn. pabaigoje liko tik apie 6 000. Per tą laiką iš bado ir ligų mirė 8 000 kalinių. Kasdien iš lagerio riedėdavo vežimėliai, kuriuose buvo sukrauti lavonai. Juos gabendavo už tvoros ir versdavo į iškastus didžiulius griovius, apipildami kalkėmis.“ Ylavos lageris veikė iki 1949 m. pradžios.

Žinoma, į tokius lagerius buvo uždaryti ne visi Karaliaučiaus krašto gyventojai ir kol dar galima buvo rasti maisto likučių griuvėsiuose, jiems dar negrėšė badas. Didysis badas kilo 1945 m. pab. ir tęsėsi iki 1948 m. Tuo metu 1945 m. iš Karaliaučiaus su 241 788-iais vagonais buvo išvežta per 2 mln. tonų grūdų, 430 tūkst. tonų mėsos produktų, 390 tūkst. tonų cukraus, 20 milijonų litrų spirito, 988 tūkst. tonų bulvių bei daržovių ir t. t. Tik kur nors dirbantys gaudavo šiek tiek duonos – dienai po 400, vietomis po 300 g. Vaikai ir seni žmonės negaudavo nieko. Dirbančių sunkų fizinį darbą ir vertingų specialistų šeimoms iš pradžių buvo paliekamas vienas jų namo kambarys, paskui jie būdavo išskeldinami į rūsi, palėpę ar daržinę.

Badaujantys ir nusukę benamiai karaliaučiskiai 1946–1947 m. stengėsi kaip nors perbėgti į Lietuvą. Čia jie klydinėjo po Lietuvos užkampius – daugiausia ūkininkų vienkiumius, prašydami, kur prisiglausti. Kai kurios ūkininkų šeimos priglausdavo ir net įvaikindavo bado ženklų pažymėtus vaikus. Taip Lietuvoje atsirado „vilko“ vaikai, čia radę naujus tėvus. Beje, Lietuvos Respublikos Prezidentė žydų organizacijų teikimu kasmet apdovanoja vis naujus „žydų gelbėtojus“. Deja, neteko girdėti, kad ji būtų apdovanojusi nors vieną Karaliaučiaus krašto vaiko gelbėtoją...

Potsdamo susitarimu Sovietų Sąjunga gavo laikinam valdymui Karaliaučiaus kraštą. Jos ketinimas siekė toliau – turėti šį kraštą visam laikui. Senbūviai, kurie pasikeitusi politinei situacijai, galėtų pretenduoti į savo tėvų žemę, buvo nereikalingi. 1947 m. spalio 11 d. SSRS Ministrų taryba priėmė nutarimą „Dėl vokiečių išskeldinimo iš Karaliaučiaus srities“ (sovietinei valdžiai visi Vokietijos piliečiai buvo vokiečiai, lietuviai taip pat). Prasidėjo prievartinė šio krašto gyventojų deportacija į Vokietijos sovietinę zoną. Tai buvo akivaizdus tarptautinės teisės pažeidimas, nes pagal 1907 m. Hagos konvenciją buvo draudžiama išskeldinti ar naikinti civilius vietos gyventojus, nesant karinės būtinybės. O karas jau buvo seniai pasibaigęs... Išgyvenusių gyventojų deportacijai vadovavo garsiojo L. P. Berijos pulkininkas (vėliau – KGB vadovas), generolas pulkininkas I. A. Serovas (čėčenų ir Krymo totorių deportuotojas). Išvežamiesiems leista pasiimti tik tai, ką galima buvo turėti rankose, dažnai ir tai kareiviai rekvizuodavo.

Oficialiai skelbiama, kad į Vokietiją 48 ešalonais iki 1948 m. lapkričio 30 d. buvo deportuota 102 tūkst. žmonių. Rusų istorikai teigia, kad visi jie išvyko savo noru. Žinoma, buvo ir tokių, kurie matė tik tokią perspektyvą: likti ir žūti ar išvykti ir gyventi. Prievartinis pasirinkimas! O dabar prisiminkime, kad karo pabaigoje Karaliaučiaus krašte buvo 410 tūkst. civilių gyventojų, o deportuota 102 tūkst. Išeina, kad „dingo“, t. y. buvo sudorota su beveik 300 tūkst. žmonių! Beje, pagal

Nukelta į 3 p.

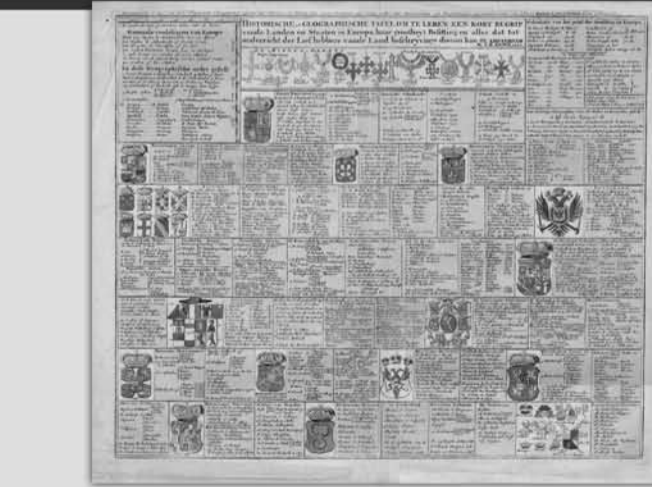
Muziejus laikraštyje Nr. 2 (419)

Graviūra su lituanistine heraldika

2016 m. Muziejų kelio tema „Dvarų kultūros atspindžiai“ bus atvaizduojama sėkmingai tęsiamu Trakų istorijos muziejaus projektu „Muziejus laikraštyje“ – populiarinant muziejuje sukauptas vertybes, kurios Lietuvoje egzistavo ypatingai gausiais estetiniais pavidalais. Pristatant dvarų kultūros formas mene, prisimenamos dvarų salonų meninės tradicijos, parodant muziejų saugomas vertybes, supažindinama su gausiu nykstančios kultūros dalies istoriniu paveldu.

Trakų istorijos muziejaus raštijos rinkinyje saugoma graviūra „Historische en geografische Tafel, om te leren een kort Begrip vande Landen en Staaten in Europa“. Tai rankomis spalvintas vario raižinys, išleistas Amsterdamo, 1792 m. Jan Barend Elwe, kuris aktyviai veikė 1777–1815 m. Šis leidėjas yra geriausiai žinomas savo kišeniniai atlasais. Daugelis J. B. Elwe leidinių buvo perspausdinti ankstesni gerai žinomų Europos kartografo

žemėlapių. Graviūros kopiją atliko olandai kartografi, spaustuvininkai ir žemėlapių prekeiviai Renjė ir Jozė Ottensai (ol. Reiner (1698–1750), Josua (1704–1765) Ottens). 648 x 550 mm dydžio lakšte pateikiama geografinė, demografinė, politinė, heraldinė 15 šalių bei valstybių informacija. Pristatant Lenkijos karalystę bei Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę vaizduojamas jungtinis herbas su Lenkijos, Lietuvos, Saksonijos ir Vėtinų dinastijos valdovų heraldika. Spalvinguose herbiniuose kartuose galima aiškiai įžvelgti Lenkijos Erelį, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Vytį, Saksonijos heraldiką. Jungtinį herbą vainikuoja karūna. Taip pat pateikiami duomenys, jog tuo metu Lietuvos–Lenkijos valstybėje gyveno apie 7 milijonus gyventojų, buvo 5 žemės, 4 provincijos, 2 arkivyskupijos, 14 vyskupijų, 31 vaivadijos centras, 82 kaštelionai, 10 valstybės pareigūnų, turinčių teisę dalyvauti Respublikos Seime. Tarp svarbiausių 10 LDK miestų

Graviūra. Europos valstybių ir miestų heraldika. Amsterdamas, 1792 m. O. Sevelio nuotr.

(palatintų) minimi ir Trakai.

Trakų apskritis buvo Lietuvos pietryčiuose ir dabartinės Baltarusijos teritorijoje, užėmė 8740 km² plotą. Egzistavo nuo 1469 m. iki 1950 m. su trumpomis pertraukomis. 1790 m. Trakų apskrityje buvo 24 miestai ir miesteliai, gyveno

112 609 gyventojai. 1791 m. iš dalies Trakų apskrities sudaryta Merkinės apskritis. Iki 1795 m. apskritis priklausė LDK Trakų vaivadijai. 1795–1797 m. ir 1801–1915 m. priklausė Rusijos imperijos Vilniaus gubernijai, 1797–1801 m. Lietuvos gubernijai. 1839 m. Trakų

apskritis panaikinta, bet 1842 m. vėl atkurta. 1915 m. apskritį vėl panaikino vokiečių okupacinė valdžia: didžioji dalis apskrities teritorijų įėjo į naujai sudarytą Kaišiadorių apskritį. Trakų apskrityje buvo gausu dvarų, kuriuos valdė žinomu Lietuvos giminių Chalekių, Malevskių, Mongirdų, Oginskių, Rorų, Romerių, Sapiėgų, Tiškevičių, Zavišų, Zbaražskių atstovai. Valstybės, miestai, miesteliai, kaimai ir kilmingi didikai, jų dinastijos taip pat turėjo herbus. Pasak dr. E. Rimšos, maždaug nuo XVI amžiaus antrojo ketvirtčio mūsų diduomenė (aukščiausių valstybės, žemės tarnybų tarnautojai, vėliau ir pavietų „grietinėle“ - teisėjai, raštininkai, seniūnai), norėdama išsiskirti iš kitų, pradėjo sudarinėti jungtinius herbus.

Istorijos skyriaus vedėja Alvyga Zmejevskienė

Martyno Purvino knygos pristatymas Viešvilėje

Algirdas SINKEVIČIUS, monografijos „Viešvilė“ vyriausiasis redaktorius, sudarytojas

2016 m. sausio 15 d. Mažosios Lietuvos Jurbarko krašto Kultūros centro Mažonoje salėje įvyko Valstybinės J. Basanavičiaus premijos laureato, Mažosios Lietuvos kultūros paveldo tyrėjo, „Mažosios Lietuvos enciklopedijos“ rengėjo doc. dr. Martyno Purvino knygos „Mažosios Lietuvos panemuniais ir pamariais“ (I knyga, Trakai: Voruta, 2015) pristatymas. Jame dalyvavo ir knygos leidėjas, nacionalinio Lietuvos istorijos laikraščio „Voruta“ vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius.

Autorius knyga skyrė Mažosios Lietuvos patriarcho, Valstybės Tarybos nario Martyno Jankaus vaikaitės, Mažosios Lietuvos rezistencinio sąjūdžio vicepirmininkės, Mažosios Lietuvos fondo valdybos narės ir mecenatės Evos Mildos Jankutės-Gerolos (1924–2014) šviesiam atminimui.

Martynas Purvinas jau išleides arti dešimties knygų, kurių dauguma – apie Mažosios Lietuvos kraštą: „Mažosios Lietuvos tradicinė kaimo architektūra“ (Vilnius, 2008); „Mažosios Lietuvos kapinės ir antkapiniai paminklai“ (I knyga, Kaunas, 2010); „Rytų Lietuvos kaimų istorinė raida“ (I knyga, Kaunas, 2011); „Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai“ (Trakai: Voruta, 2011); „Mažosios Lietuvos kaimų istorinė raida“ (I knyga, Kaunas, 2013); „Mažosios Lietuvos kapinės ir antkapiniai paminklai“ (II knyga, Kaunas, 2014); „Lietuvos dvarų sodybų atlasas“ (II knyga, Vilnius, 2014).

Po 1944 m. priverstinio gyventojų iškeldinimo suvažiavę į Viešvilę naujieji gyventojai nepažino šio evangeliško krašto, nežinojo garbingos jo istorijos, tradicijų. Mažosios Lietuvos rytinė dalis ilgus šimtmečius priklausė Ragainės apskrčiai, visai prie pat svarbaus lietuviškos kultūros centro – Tilžės. Iš svarbiausių lietuviškos spaudos centrų – Tilžės, Ragainės – į sulenkintą, vėliau rusinamą

Marija ir Martynas Purvinai

Didžiąją Lietuvą sklido spausdintas žodis. Mažonoje Lietuvoje išleista pirmoji lietuviška knyga – Martyno Mažvydo „Katekizmas“, lietuvių kalbos gramatika, pirmasis lietuvių grožinės literatūros kūrinys, pirmasis mokslinis veikalas apie lietuvių kalbą. Mažoji Lietuva mums davė pasaulinės reikšmės literatūros šedevrą „Metai“, sukurtą mažlietuviu Kristijono Donelaičio. Nuo 1883 m. pradėtas leisti pirmasis lietuviškas laikraštis-žurnalas „Aušra“. Akademikas Zigmas Zinkevičius pripažįsta: „Mažoji Lietuva davė pradžia dabartinei bendrinei lietuvių kalbai. Būtent Mažonoje Lietuvoje, o ne Lietuvos valstybėje leistose knygose apčiuopiame mūsų bendrinės kalbos ištakas.“

Keletas šviesuolių yra gyvenę ir Viešvilėje: 1617–1620 m. – kunigas Bunchardas Lobelis – lietuviško giesmynėlio autorius, 1665–1667 m. parapiinės mokyklos vedėju dirbo Mykolas Merlinas, parašęs savo garšųjį leidinį „Pagrindinis lietuvių kalbos prin-

cipas“. Įsimintina tai, kad Viešvilės pagrindinė mokykla pagal tai šiais metais galėtų švėsti 350 m. jubiliejų.

Viešvilėje gyveno vokiečių rašytojas Paulas Brokas, rašytojas, poetas, bardas, literatūrinės Jono Aisčio premijos laureatas Jonas Endrijaitis ir kt.

Apie Viešvilės istoriją turime dešimt tomų H. E. fon Knoblocho „Die Wischwiller Dorf Chronik“ (Viešvilės kaimo kronikos) ir „Die Wischwiller Kirchen-Chronik für die Jahre 1533 bis 1939“ (Viešvilės bažnyčios kronika) vokiečių kalba. Apie Viešvilės apylinkes rašoma Vytenio Almonaičio ir Junonos Almonaitienės knygoje „Šiaurės Skalva. Keliuotojo po Pagėgių kraštą žinynas“ (Kaunas, 2007).

Martyno Purvino leidinyje „Mažosios Lietuvos panemuniais ir pamariais“, be kitų, aprašyta ir daugelio senųjų, iki XX a. buvusių, Viešvilės evangelikų liuteronų parapijos gyvenviečių, išsidėsčiusių abipus Nemuno, istorinė raida. Aprašymai pradedami nuo 1422 m. Melno sutartimi nužymėtos sienos (tarp Pasaulietinės ordino valstybės, Prūsijos hercogystės, Prūsijos karalystės, Vokietijos imperijos ir LDK, Abiejų Tautų Respublikos, carinės Rusijos imperijos) ties pasienio gyvenvietė – Pašvenčiu. Aprašytos Mažosios Lietuvos gyvenvietės: Smalininkai, Kasikėnai, Viešvilė, Pagulbiniai, Antgulbiniai, Baltupėnai, Vežininkai, taip pat Šilėnai, Senieji ir Naujieji Lubėnai, Trapėnai, Būdūpėnai, Treibgiriai, Mėžiai, Ažuolynai, Nemunija – Karaliaučiaus krašte. Visos jos 1722–1874 m. priklausė Kasikėnų valsčiui, Viešvilės evangelikų parapijai. Vėliau – Smalininkų ir Viešvilės valsčiams bei evangelikų parapijoms. Knyga prieinama ir vokiečių bei rusų skaitytajai – čia pateiktos straipsnių santraukos vokiečių ir rusų kalbomis.

Knygos, kuri praturtins mūsų krašto

Doc. dr. Martynas Purvinas dalija autografus

istoriją, autoriui turime būti dėkingi už atskleistus nežinomus mažai tyrinėtą mūsų krašto istorijos puslapius. Krašto, kuriame aplinkybės susiklosčius gyvename, kuriame gimė, augo mūsų vaikai, kuris jiems yra gimtinė. Jie turi pažinti ir šio krašto istoriją. Doc. dr. Martynas Purvinas yra parašęs keletą straipsnių ir į ruošiamą monografiją „Viešvilė“. Jam už tai nuoširdžiai dėkojame.

Autoriui dėkojo Mažosios Lietuvos Jurbarko krašto kultūros centro direktorius Arvydas Griškus, Viešvilės bendruomenės „Skalvija“ pirmininkas Andrius Šašys, Viešvilės seniūnas Valentinas Kucinas. Susirinkusieji išgijo knygų su autoriaus autografu.

Juozas Vercinkevičiaus nuotr.

Dėkojame

Už surengtą doc. dr. Martyno Purvino knygos pristatymą Mažosios Lietuvos Jurbarko krašto kultūros centro direktoriui Arvydui Griškui, Viešvilės bendruomenės „Skalvija“ pirmininkui Andriui Šašui, Viešvilės seniūnui Valentinui Kucinui.

VšĮ Senovinės technikos muziejaus įkūrėjui ir vadovui Justinui Stoniui ir muziejininkei Angelinai Reičiūnienei už veiklos pristatymą ir paramą rengiant doc. dr. Martyno Purvino knygą „Mažosios Lietuvos panemuniais ir pamariais“.

Andželikos Ašmonienės kaimo turizmo sodybai, suteikusiai „Vorutos“ leidėjams ir knygos autoriui jaukią pastogę, vaisinusiui karšta arbata ir skania vakariene.

Apie knygos pristatymą Smalininkuose rašysime kitame „Vorutos“ numeryje.

Redakcija

Martyno Purvino knygos „Mažosios Lietuvos panemuniais ir pamariais“ pristatymo Viešvilėje dalyviai, 2016 m. sausio 15 d.

Kraštas be savo gyventojų*

Atkelta iš 2 p.

Vydūna lietuvių kilmės žmonių prieškariniame Karaliaučiaus krašte būta beveik 40 proc. Taigi dėl sovietinio genocido Karaliaučiaus kraštas neteko ir per 130 tūkst. lietuvių kilmės žmonių.

Kaip žinome, karo metu bet kokio karo nusikaltimo objektu tampa civiliai, kariuomenėje netarnaujantys gyventojai – vaikai, moterys, seneliai. Jų teisinę padėtį nusako dešimtys įvairių tarptautinių sutarčių ir deklaracijų. Teisinėje praktikoje dažniausiai remiamasi Hagos 1899–1907 m. Taikos konferencijų konvencijomis bei deklaracijomis dėl neleistino elgesio su civiliais gyventojais karo veiksmų rajone, dėl karo aukų apsaugos, kurias vėliau papildė ir konkretizavo 1949 m. Ženevos konvencija bei jos 1977 m. papildomi protokolai. Ar Sovietų Sąjungos įvykdytus nusikaltimus Karaliaučiaus krašte turėtume vertinti kaip šio krašto gyventojų genocidą? Kai kurie Rusijos politikai gyventojų naikinimą iš dalies pripažįsta, bet teisinga tai buvusi situacija, sako, kad žudė ir prievartavo pavienės grupės ar pavieniai asmenys savo iniciatyva, be jokių nurodymų „iš aukščiausiai“. O jei nebuvo nurodymų, nebuvo ir genocido!

Genocido terminą sisteminiams gyventojų grupių naikinimui įvardyti 1944 m. pasiūlė armėnų tautos naikinimo įvykių tyrinėtojas ir dėl nacistinio holokausto daugybę giminaičių praradęs amerikiečių teisininkas litvakas Rafaelis Lemkinas. Jo pastangomis Jungtinės Tautos 1948 m. gruodžio 9 d. priėmė Konvenciją „Dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimui už jį“. Buvo

apibrėžta, kad genocidu laikomi veiksmai, kuriais siekiama visiškai ar iš dalies sunaikinti kokią nors tautinę, etninę, rasinę ar religinę grupę. Svarbu žinoti, kad Konvencijos projekte į aukų apibrėžimą buvo siūloma įtraukti taip pat ir socialines bei politines grupes. Šio požymio įtraukimui, savaime suprantama, atkakliai pasipriešino masinių vykdytoja Sovietų Sąjunga ir jos vadovaujamas socialistinių valstybių blokas.

Sąlygų Karaliaučiaus krašto gyventojų žudymams, fiziniam terorizavimui, maritimui ir deportavimui sudarymą reikia laikyti genocidu. Pagal JTO 1968 m. vasario 26 d. priimtą konvenciją „Dėl senaties termino netaikymo už karinius nusikaltimus ir nusikaltimus žmonijai“ sovietinis Mažosios Lietuvos gyventojų genocidas yra senaties termino neturintis karinis nusikaltimas. Jo ignoravimas būtų tolygus nusikaltimo pritarimui.

Sovietinis genocidas yra išskirtinis tuo, kad jį vykdžiusi pusė ne tik visiškai nepaisė tarptautinių sutarčių ir konvencijų, bet ir tuo, kad Sovietų Sąjungos valstybės turto ir pareigų perėmėja Rusijos Federacijos valstybė, Ženevos konvencijos signatarė (!?) ne tik nepasmerkė savo pirmtako įvykdyto sovietinio genocido, bet iki šiol neigia jo buvimo faktą.

1945 m. rugpjūčio 2 d. Potsdamo konferencijai jos sprendimu Karaliaučiaus kraštas buvo perduotas laikinam Sovietų Sąjungos administravimui (ne 50-iai metų, o iki „būsimo Taikos konferencijos“!). Tačiau Konferencijai dar neprasidėjus į kraštą atvyko pirmieji kolonistai – 1945 m.

birželio mėnesį Tilžės popieriaus ir celiuliozės kombinato atstatymui ir paleidimui buvo atsiųsta 4 050 darbininkų.

1945 m. rudenį prasidėjo planingas Karaliaučiaus krašto kolonizavimas. Pirmasis kolonistų ešalonas atėjo 1946 m. rugpjūtį į Gumbinės stotį iš Briansko srities. Po to kiekvieną savaitę ėmė eiti kolonistų ešalonai iš Kalinino, Velikije Luki, Smolensko, Penzos, Briansko ir kitų Rusijos sričių. Masiniam krašto kolonizavimui žmonėmis iš Rusijos įgyvendinti SSRS Ministrų taryba 1946 m. birželio 21 d. priėmė nutarimą dėl planingo srities apgyvendinimo Nr. 12989 „Apie priemones sutvarkyti Kionigsbergo srities ūkį“. 1946 m. liepos 1 d. visame Kaliningrado sritimi pervadintame Karaliaučiaus krašte gyveno dar tik 148 100 žmonių (su vietiniais gyventojais). Tarp jų rusakalbių kolonistų (be skaitlingų sovietinės armijos karių) buvo jau 67 600. 1948 m. šis skaičius jau pasiekė beveik 300 tūkst., o 1950 m. viršijo 400 tūkst. Ne visi perkeltieji ar persikėlusieji užsilikdavo. Ir nors dalis jų (apie trečdalis) grįždavo ten, iš kur buvo atvykę, kolonistų skaičius vis augo. 1993 m. naujųjų Karaliaučiaus srities gyventojų skaičius viršijo 900 tūkst. Čia gimusius jų vaikus imta vadinti čiabuviais (krennnyje žiteli)!

Taigi, 1944–1948 m. masinis teroras – žudymai, maritimai badu, fizinė prievarta, trėmimai buvo priemonės „išvalyti“ Karaliaučiaus kraštą. Užkariautas kraštas liko be savo gyventojų ir, pažeidžiant tarptautinę teisę, buvo kolonizuotas.

Mažosios Lietuvos reikalų tarybai daugelį kartų raginat ir primenant (1997, 1998, 1999, 2000 m.

laiškai), parinkus mažlietuvių liudijimų apie vykdyto genocido faktus, LR Seimo Kultūros švietimo ir mokslo komitetas ėmėsi svarstyti klausimą dėl sovietinio Mažosios Lietuvos genocido minėjimo dienos. Teko įveikti kai kurių genocidą neigiančių Lietuvos istorikų poziciją atstovaujančio istoriko dr. A. Nikžentaičio pasipriešinimą. Pagaliau 2006 m. liepos 19 d. LR Seimas priėmė Atmintinų dienų įstatymo papildymo ir pakeitimo įstatymą, kuriuo spalio 16-oji diena (kai sovietinė Raudonoji armija pradėjo masinį Karaliaučiaus krašto civilių gyventojų terorizavimą) paskelbta atmintina Mažosios Lietuvos gyventojų genocido minėjimo diena. 2007 m. spalio 19 d. LR Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisija priėmė rezoliuciją „Dėl lietuvių tautos genocido Mažonoje Lietuvoje ir Karaliaučiaus krašto demilitarizavimo“. Joje ji konstatavo, kad „Seimas 2006 m. pripažino 1944–1948 m. įvykdytą Mažosios Lietuvos gyventojų genocidą, kurio metu buvo nužudyta 320 tūkst. gyventojų, tarp jų virš 130 tūkst. lietuvių kilmės, tačiau šis kraupus įvykis dar nėra pripažintas tarptautiniu mastu“.

* Pranešimas parengtas (sutrumpinusi) pagal 2008 m. spalio 17 d. Klaipėdos universitete vykusioje tarptautinėje konferencijoje „Antrojo pasaulinio karo pabaiga Rytprūsijoje: faktai ir istorinė atmintis“ Vytauto Šilo skaitytą pranešimą. Nepaisant organizatorių duoto įsipareigojimo, jis 2009 m. išleistame pranešimų rinkinyje „Antrojo pasaulinio karo pabaiga Rytų Prūsijoje: faktai ir istorinės išvagos“ nebuvo publikuotas.

Lietuvos radijo istorija

Ką mena Lietuvos radijo reporterio seni užrašai?

Zenonas Jonas MIKŠYS, Vilnius

Per ilgų metų žurnalistinę praktiką daugelyje Lietuvos svarbių politinių, ekonominių, patriotinių, kultūrinių renginių teko dalyvauti, stebėti juos, nušviesti Lietuvos radijo eterį. Kai kas iš tų transliuotų reportažų, interviu, pasakojimų dar ir dabar saugomi istoriniame Radijo archyve – fonotekoje. Deja, nemažai iš mano ir mano kolegų – radijo žurnalistų – magnetofoninių įrašų dingę per RTV rūmų užgrobimą, kai kurie „išmagnetinti“ dėl dirbusių žmonių aplaidumo ar tiesiog nesupratimo.

Džiaugiuosi savo užrašų knygutėse, bloknoteuse išsaugojęs svarbiausių įvykių užrašus, pastabas, komentarus, prie mikrofono kalbintų žmonių pavardes. Nuo tų dienų prabėgo daugiau kaip dvidešimt metų.

„Vorutos“ skaitytojams siūlyčiau žiupsnelį prisiminimų apie 1990 m. vėlyvo rudens įvykius, kai Lietuva drąsiai ėmėsi žygių nutraukti bet kokios narystės Sovietų Sąjungoje ryšius, atkurti savo valstybės nepriklausomybę.

Į Maskvą – Stalino saulės gesinti

Kur tai girdėta, kur tai regėta, kad viena iš ramiausių, nuolankiausių ir patikimiausių sovietinių sąjunginių respublikų – Lietuva – su šiek tiek daugiau nei trimis milijonais gyventojų staiga imtų ir panorėtų visu savo ūgiu išsitiesti, laisvės oru kvėpuoti ir nusikratyti ilgus dešimtmečius gniaužusio Kremliaus geležinio kumščio, skausmingos vergovės? Drąsiai, garsiai, atvirai, be jokių išlygų pareikštų tvirtą apsisprendimą, tautos puoselėtą norą tvarkytis savarankiškai, gyventi laisvai ir nepriklausomai? Lyg nebūtų gera, ramu, sotu, gražu tiems lietuviams draugiškoje, tvirtoje, neišardomoje broliškų (nors ir varu svarytų į vieną gardą) respublikų draugijoje? Iš kur tokia drąsa, ryžtas ir pasitikėjimas? Iš kur tas begalinis troškimas vieną kartą visam laikui surasti ir įrodyti savo teisybę, pareikšti „ne!“ sovietinei patvaldystei, neteisėboms ir kruvinoms skriaudoms, išliaupsintiems ir apdaičiuotiems socializmui ir bolševizmui?

Tada dar ne visi aiškiai suvokė, kokia atsakinga, sunki ir net pavojinga misija šios nedidelės pasišventusių kilniam tikslui žmonių grupelės laukia: pačioje Maskvoje – leninizmo ir stalinizmo, socializmo stovyklos pagrindiniame urve – pradėti gesinti prieš 50 metų per prievartą ir išdavystę Lietuvoje įžiebtą tą vadinamą Stalino saulę, ne prigesinti, o visiškai užgesinti tą nežmonišką kaitrą, kuri dusino, degino, smaugė lietuvių tautą išties penkis dešimtmečius. Mažutė Lietuva pagaliau pakilo prieš milžiną grobuonį – Sovietų Sąjungos imperiją.

Nereikia pamiršti, kad netoli nuo Raudonosios aikštės dantytų raudonų Kremliaus mūrų ir toliau tebegyvuoja garsioji Lubianka. Čia pasikeitė tik išorės iškabos, o visas – ir dvasia, ir metodai, ir priemonės – čia liko tokie pat kaip prie Ježovo, Berijos, Andropovo. Bet kuriame Kremliaus kabinete pakanka spustelėti tik mygtuką ar pakelti spalvoto telefono ragelį ir iškart prisistatys geležiniai bejausmiai veidais ir prigesusiomis akimis vyrukai. Kas galėjo paneigti, kad toks variantas nėra įmanomas ir Lietuvos delegacijai?

Nedidelis juodų „Volgų“ ir autobusiuko kortėžas, lydymas Maskvos milicijos automobilių su blyksinčiais švyturėliais, iš Šeremetjevo oro uosto pasuka Maskvos centro link. Lengvieji automobiliai 90–100 km greičiu lekia pačiu Leningrado prospektu viduriu, taip vadinama žaliaja juosta. Joje galioja visiškai kitokios eismo taisyklės, o gal tiksliau – negalioja jokios. Net degant raudonai šviesoforo šviesai nei sustojama, nei greitis mažinamas. Tas ypatingas greitis skirtingai skirtingo aukščiausio rango personų – TSKP CK Politinio „gruzo“, sovietinių Vyriausybės narių, Varšuvos bloko bendražygių, draugiškų užsienio šalių vadovų kompartijų lyderių – ZIL'ams, ZIM'ams, „Volgomams“.

Juo ne kartą į oro uostą ir atgal į Kremlių automobiliais lėkdavo Chruščiovas, Brežnevas, Černenka, Andropovas, Gorbačiovas, Kosyginas, Gromyka, Gomulka, Honekeris, Živkovas, Cedenbalas, Ho Ši Minas ir daugybė kitų. Tik, žinoma, apgaubti daug didesnio dėmesio, lydimi gausios palydos, saugomi nesuskaičiuojamo milicininkų ir saugumiečių būrio.

Lietuvos radijo korespondentas Zenonas Jonas Mikšys prie Lomžos katedros bazilikos, laukiant popiežiaus Jono Pauliaus VI, Lenkija, 1991 m. vasara

O ši kartą „garbingųjų“ ir „galingųjų“ autostrada lekia automobiliai su visiškai kitokiais žmonėmis. Niekas nė neįtarė, kad čia važiuoja dar nelabai žinomi naujos atgimstančios Lietuvos įgalioti asmenys, tik pradendantys politikai V. Landsbergis, K. Prunskienė, R. Ozolas, B. Kuzmickas, Č. Stankevičius, E. Bičkauskas, E. Zingeris, P. Kūris, A. Abišala.

Be perstojo pliaupia ir pliaupia šaltas rudeniškas lietus. Asfaltas nuo didelio greičio ir vandens pūslų po automobilių ratais ne čirškia, o spiegia. Vis gilyn įvairiaspalvėje penkiamilijoninio didmiesčio šviesų jūroje automobiliai mus neša į tolį, į kažkokią nežinią, į tirštą rūką. Kas mūsų delegacijos laukia rytoj, kokie bus pirmieji žingsniai Kremliuje, kaip klostysis pokalbiai su didžiausiais ir galingiausiais komunistinės valstybės pasaulyje šulais? Juk Kremliaus valdovai, socializmo galiūnai ir komunizmo pranašai, niekada ir niekuo nemėgsta pralaimėti, negali pakeisti, kai jiems nurodinėjama, kažko reikalaujama, tiesiai į akis žeriamą tiesa.

Kai kas iš mūsų išvėlgė nelabai gerą ženklą, kai išlipant iš mažiuko, siauruko lėktuvo JAK, R. Ozolui veikantis lietpaltis, nukrito jo akiniai. Nukrito, bet nesudužo, net neįskilo. Atrodytų, smulkmena, bet tokiais atvejais ji labai sureikšminama.

Mūsų šalies oficiali delegacija, kuri pliaupiant 1990 m. spalio pirmosios vėlyvo vakaro lietuvi „Volgomis“ lekia į Maskvos centrą, tikrai niekuo ypatingu nepasižymi, net savo sudėtimi nelabai gausi.

O štai prieš penkisdešimt metų, 1940 m. liepą, į Maskvą traukiniu iš Kauno specialiame minkštame vagonė dundėjo tikrai didelis būrys įvairiausių „veikėjų“, tiesiog nebegalintų toliau gyventi be Stalino saulės, be raudonų vėliavų, pjautuvo ir kūjo, transparantų, kuriuose veidmainiškai įrašyta: „Lygybė! Brolybė! Teisybė!“

Tie mūsų „geradarai“, „kovotojai“ už liaudies reikalus: M. Gedvilas, J. Paleckis, A. Sniečkus, S. Pupeikis, K. Dižiulis, D. Ročius, J. Banaitis, P. Eidukaitis, P. Petrauskas, A. Bauža, J. Vincus, R. Žebenka, J. Paškevičius, K. Korsakas, P. Cvirka, L. Gira, S. Nėris, M. Meškauskienė.

Net ir šiandien niekaip negaliu suvokti, ar visiškai apakęs, ar kvailiaropių prisiragavęs Justas Paleckis galėjo taip rašyti: „... rašau apie tris reikšmingas Lietuvos tautai nepaprastosis 1940 m. vasaros dienas – birželio 15, liepos 21, rugpjūčio 3. Lyg trys saulės šviesos mums trys didžios dienos.“

Ši saujelė parsidavėlių, Lietuvos valstybės ir tautos išdavikų puikiai atliko jiems skirtą marionėčių, tariamų liaudies interesų gynėjų vaidmenį, pardavė Tėvynę svetimsaliams, baisiai bolševikų tironijai ilgiems dešimtmečiams. Lietuvos žemė buvo laistoma nekaltų žmonių krauju, ašaromis. Kai kam gal ir šiandien sunku net išivaizduoti, kokiomis sąlygomis gyveno visa lietuvių tauta, kaip smaugė tos sunkios maskvietiškos grandinės kiekvieną dorą lietuvių, patriotą, paversdamas jį bejėgiu guru.

Spalio antrosios rytas Maskvoje prasidėjo stipriai lietuvi, pučiant žvarbiam šiaurės vėjui. Dangus apsiniaukęs, nė kiek nepravšiesėjo ir saulei patekėjus.

„Šiandien Maskvoje tarybinės vadovybės atstovai susitiks su Lietuvos vyriausybine delegacija, vadovaujama Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininko Vytauto Landsbergio.“

Tarybinei delegacijai, suformuotai pagal Prezidento nurodymus, vadovauja Nikolajus Ivanovičius Ryžkovas.

Lietuvos nuolatinės atstovybės spaudos sekretorius Lionginas Vasiliauskas TASS'o korespondentą informavo, kad šio susitikimo negalima vertinti kaip oficialių derybų pradžios, kadangi dar nepasirašytas bendras protokolas apie jų sąlygas. Lietuvos pusė parengė savo projektą. Rugpjūčio pradžioje jis buvo įteiktas tarybinei vyriausybei.“

Tokią informaciją šiandien ankstų rytą pirmoje žinių laidoje paskelbė visasąjunginis Maskvos radijas (po TSRS himno, tuoj po kasdienės informacijos apie TSRS AT sesijos eilinį posėdį).

Viešbučio numeryje perverčiau „Pravdą“, „Izvestiją“, „Maskovskąją Pravdą“, „Komsomolskąją Pravdą“, „Sovetskąją Rosiją“, dar keletą centrinių ir maskvietiškių laikraščių. Nė vienos eilutės apie šį būsimą susitikimą nerandu, kitko ir negalima buvo tikėtis.

Lietuvos delegacija iš LR atstovybės pastato į Kremlių automobiliais išvyko 9:38 Maskvos laiku. Ją išlydėjo nedidelis būrelis atstovybės darbuotojų, čia budintys Lietuvos milicininkai ir mes, grupė Lietuvos žurnalistų. Pamojovam rankomis, pakėlėm ir viršų iškeltus du pirštus – raidė „V“, linkėdami geriausios sėkmės.

Prieš sėdant į automobilį aš užkalbinau delegacijos vadovą prof. Vytautą Landsbergį, kuris Lietuvos radijui sakė: „Delegacija ir susitikimą vyksta nusiteikusi žvaliai, draugiškai, pasiruošusi konstruktyviam pokalbiui. Norisi tikėti, kad ir kita pusė bus taip pat nusiteikusi konstruktyviam pokalbiui. Būtų labai gera, kad geranoriškai žengtume šį svarbų žingsnį, numatydami tolesnį mūsų konsultacijų pobūdį ir laiką.“

Nė vienas iš Vilniaus atvykusių Lietuvos žurnalistų nebuvo leista stebėti ir klausytis šio istorinio susitikimo. Į posėdžių salę kelioms minutėms įleido tik LTV „Panoramos“ operatorių Joną Dovydaitį ir ELTA fotokorespondentą Romą Jurgaitį.

Kaip vėliau pasakojo kolegos, LR ir TSRS valstybinių delegacijų susitikimas Kremliuje prasidėjo 10:00 val. Maskvos laiku. Lietuvos delegacijos vadovą, LR AT Pirmininką Vytautą Landsbergį ir delegacijos narius savo kabinete pasitiko TSRS delegacijos vadovas, TSRS MT Pirmininkas Nikolajus Ryžkovas. Pagal protokolą visi vienos ir antros delegacijos nariai pasisveikino paspausdami rankas.

Žurnalistams išdalytame oficialiame TSRS delegacijos narių sąrašė – 24 aukštų pareigūnų pavardės, dar papildomai įrašyti penki kviestiniai asmenys. Iš pradžių tame sąrašė jie įvardyti delegacijos nariais, po to kažkieno ranka toks pavadinimas užbrauktas ir užrašyta: „dalyviai“ – „участники для проведения переговоров с делегацией Литовской ССР“ (neduok Dieve, negalima, kad neliktų tų trijų „stebuklingų“ ir „išraiškinių“ raidžių – „SSR“). Dar kitoje vietoje šiame sąrašė žodį „derybos“ – „переговоры“ – pakeičia „pasitarimas“ – „совещание“ (mėgstamiausias ir populiariausias sovietinės biurokratijos žodis). Sovietinėje delegacijoje – Gosplano, Valstybinio materialinio ir techninio aprūpinimo, užsienio ekonominių ryšių ministerijos, TSRS Valstybinio banko, laivyno ministerijos, VRM, URM, KGB, Geležinkelių, Civilinės aviacijos, Finansų ministerijos vadovai ir daug kitų mažiau žinomų, bet svarbių sovietinėje valdžios hierarchijoje pavardžių. Į delegaciją įtrauktas net Baltarusijos Ministrų Tarybos pirmininko pavaduotojas Ivanas Kienikas. Sąrašė be jokių užimamų pareigų ir titulų figūruoja ir Genadijus Janajevas.

Lietuvos delegacijoje su visais patarėjais, vertėja – tik tryliką žmonių. Sovietinės pusės kiekybinė persvara akivaizdi, pasak pačių delegacijos narių, jų pareigūnų ir politinis svoris didesnis.

Tačiau šiam drąsiam ir tikrai rizikingam žingsniui į Kremlių Lietuvos vadovybė ruošėsi itin rimtai ir kruopščiai, apgalvodama

kiekvieną savo ir sovietinių vadovų galimą ėjimą.

Susitikimas Kremliuje jau tęsiasi beveik šešias valandas su viena nedidele pertrauka. Tai nemažas psichologinis poveikis, išbandantis Lietuvos delegacijos santūrumą, susitelkimą, atkaklumą, nervinę įtampą.

13:30 Maskvos laiku numatyta Lietuvos delegacijos spaudos konferencija atidedama vėlesniam laikui. TSRS URM, atrodo, šia proga rengia savo „brifingą“.

Gerokai po pietų, jau baigiantis darbo dienai, pagaliau sulaukėme telefono skambučio iš Kremliaus. Tiesioginis šio susitikimo stebėtojas, Lietuvos Vyriausybės informacijos tarybos atstovas Gintaras Jatkonis sako, kad bendra susitikimo atmosfera gera, didelių prieštaravimų tarp abiejų delegacijų nebuvo. Be konkrečių ekonomikos klausimų buvo paliesti ir kai kurie svarbūs politikos klausimai.

Kaip pabrėžė G. Jatkonis, dialogas kol kas konstruktyvus. Galima tikėtis, kad po kokių dviejų savaitių galėtų prasidėti jau realios Lietuvos Respublikos ir TSRS derybos. Tam abi besitariančios šalys nutarė sudaryti ekspertų grupes, kurios paruoštų tolesnę dirvą toms deryboms. Šiandien numatoma priimti bendrą LR ir TSRS delegacijų komunikatą.

Vakar, spalio mėn. 1 d., Šeremetjevo oro uoste nusileidus lėktuvui iš Lietuvos, delegaciją filmavo ir su kai kuriais delegacijos nariais kalbėjosi NBS (En-Bi-Si) telekompanijos korespondentai. Tai buvo vienintelė televizija, pasidomėjusi šiuo įvykiu.

Prieš spaudos konferenciją nuolatinės atstovybės salėje susikačiavau net dešimt TV kamerų. Laidų ir mikrofonų – miškas, užsienio ir vietinių Maskvos žurnalistų susirinko irgi daug, laisvų vietų nebuvo.

Vytautas Landsbergis susirinkusiems žurnalistams akcentavo šio susitikimo konstruktyvumą ir turiningumą. Pasak jo, abiejų šalių pozicijose yra nemažai skirtingų momentų, todėl nesitikėta, kad jie bus išlyginti per pirmąjį susitikimą.

Buvo ir tokių klausimų, dėl kurių sutarėme. Ir oficiali terminologija, ir mūsų pasiūlymai, kaip galimi, planuojami tolesni susitikimai – jie priimti šimta kartų turiningesni negu atsispindi pačiame komunikate.

Visa, ką aptarėme, apie ką diskutavome – labai naudinga ateinantiems susitikimams. Pirmas žingsnis žengtas, žingsnis nemažas, ir mes nei pasiklydom, nei paslydom. Abi pusės išsiskyrė patenkintos savo darbu. Aptarti patys fundamentaliausi klausimai iki žmonių konkrečių rūpesčių. Tačiau tai tik pradžia. Dėmesio centre lieka prekybinių-ekonominių santykių formavimas.

Kremliuje buvo pareikšta, kad nedidelė dalis žmonių Lietuvoje nepatenkinti Lietuvos nepriklausomybe. Mes irgi pareiškėme, kad ir pačioje Sovietų Sąjungoje taip pat netrūksta nepatenkintų santvarka, politinė sistema, „perestrojka“, pragyvenimo lygiu ir pan.

Lietuva yra maža, bet ne tokia silpna, kaip kas mano... TSRS yra didelė, bet ne tokia jau stipri, kaip turėtų ir galėtų būti...

Spaudos konferencijoje Vytautas Landsbergis ir Kazimiera Prunskienė pasakojo, kad nutarta dėl Antrojo pasaulinio karo, sovietų įvardijamo kaip Didžiojo tėvynės karo, dalyvių pensijų mokėjimo, kalbėta apie mūsų dalyvavimą pensijų fonde. Lietuvos delegacija pritarė, kad tai būtina kuo greičiau konkrečiai spręsti.

Ministrė Pirmininkė K. Prunskienė priminė, kad susitikime buvo paliestas dar vienas opus konkretus klausimas, ieškant formų, kaip atsižvelgti į tam tikrų žmonių socialinių grupių, tautinių mažumų (sovietai jas vadina deriniais, niekas nenori būti mažais, mažuma) interesus.

Mūsų Ministrė Pirmininkė atrodė nusiteikusi itin optimistiškai, į žurnalistų klausimus atsakinėjo labai noriai, su dideliu pasitikėjimu. Matėsi, kad K. Prunskienė išsitikinusi būsimų (dar tik galimų) derybų sėkme, net Ryžkovo geranoriškumu ir dalykiškumu. Iš šalies žiūrint, tas jos optimizmas nebuvo niekuo pagrįstas, daugiau gal inertiškas, persmelktas dar neišgaravusia sovietine dvasia. Atrodė, kad Premjerė giliau negalvoja, neišvėlgiu pavoju pavojingų povandenių rifų, prasidėjusių Lietuvos ir sovietinės valdžios viršūnių susitikimų kelyje.

Tęsinys kitame numeryje

Konstanco susirinkimui 600 metų

Istorinės Lietuvos valdovų vėliavos ir LDK delegacijos herbai Konstanco metraštininkų kronikose

Violeta RUTKAUSKIENĖ, JAV

Pradžia Nr. 12 (818)

Delegacijų dalyvių herbai puošė nuomojamų pastatų išorę. U. Richentalio kronika, XV a.

U. Richentalio kronikos palikimas

Richentalio kronika, kurią jis surašė vokiškai vietiniu Konstanco dialektu, pasiremdamas savo paties dienoraštiniais užrašais, buvo baigta jau po Konstanco susirinkimo ir galutinai suredaguota apie 1420–1431 m. Deja, originali kronika, paruošta su gausiais ir spalvingais piešiniais, iki mūsų dienų neišliko. Mus pasiekė tik originalo kopijos ar net jų nuorašai, daryti jau vėlesniais metais, XV a. II pusėje. Mūsų dienas pasiekusi kronika yra žinoma iš šešiolikos išlikusių manuskriptų. Kiekvienas jų reiškia paties pretenzijas į pradinį originalą, tačiau paties teksto ir viso išdėstymo atžvilgiu Aulendorfo kodeksas, suredaguotas prieš 1431 m., yra laikomas seniausiu. Kiti 10–12 unikalų manuskriptų, datuojami vėlesniu 1460–1471 m. laikotarpiu. Pirmoji spausdintinė Kronika išleista 1483 m. Augsburgėje su daugybe piešinių ir daugiau kaip 1 000 atvaizduotų herbų. Šiuo metu pati artimiausia rankraščio originalui kopija, kaip manoma, saugoma Niujorko viešojoje bibliotekoje, tačiau į artumą originalui, kaip jau minėta, pretenduoja ir kiti išlikę rankraščiai. Šis senas ir retas XV a. rašytinis šaltinis, be Niujorko viešosios bibliotekos JAV, saugomas Badeno, Viurtenbergo kraštų bibliotekose, Dormštato universiteto bibliotekoje bei Konstanco Rogarsten muziejuje Vokietijoje, Prahos nacionalinėje bibliotekoje, Insbruke – Tirolio provincijos muziejuje, Lindau viešojoje ir Ciuricho centrinėje bibliotekose, taip pat Vienoje, Austrijos nacionalinėje bei Hercogo Augusto bibliotekose. 1483 m. Augsburgėje leista spaudinį saugoją Bavarijos, Vokietija, ir Kongreso biblioteka JAV.

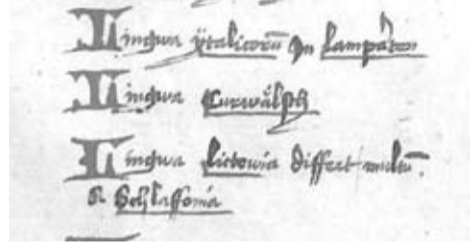
Tyrinėtojai, artimiausios susipažinę su įvairiomis šios kronikos versijomis, visose jose pastebi nemažai skirtumų ir neatitikimų, tiek teksto dėstyme, tiek piešinių įvairovėje. Kiekvienoje kronikoje rasi ką nors naujo, tai, ko nėra kitose. Taigi daryti kokias nors išvadas, perskaičius ar peržvelgus tik vieną variantą, nėra labai atsakinga. Daugelis čia paminėtų rankraščių yra lengvai prieinami internetu, yra bibliotekų skaitmeninėse saugyklose. Tik reikia nepatingėti juos susirasti ir peržiūrėti. Šis gausiai iliustruotas rankraštis su daugybe įdomių detalių turi didelę kultūrinę vertę ir Lietuvai, jos istorijai, ypač heraldikos, veksikologijos istorijai, veksilografijos raidai, ankstyvosios diplomatinės bei to meto Europos žmonių kultūros pažinimui, buities ir viduramžių žmonių gyvenimo tyrinėjimui ir studijoms.

Nežinomo krašto pasiuntiniai kėlė didelį susidomėjimą

Vytautas jau 1415 m. rudenį į Konstancą pasiuntė 60-ies kiek anksčiau pakrikštytų žemaičių didikų delegaciją, tačiau LDK delegacijos sudėtyje, kaip liudija metraščiai, galėjo būti ir daugiau didikų iš kitų Lietuvos vietovių. 1415 m. gruodžio 4 d. LDK pasiuntiniai buvo

iškilingai priimti Konstanco katedroje. Bajorų delegacijai vadovavo Jurgis Gedgaudas ir Jurgis Galminas, taip pat Vytauto sekretorius Mikalojus Sapienskis. Prie jų prisijungė Jogailos paskirtoji kelių vyskupų ir stipri Krokuvos universiteto profesorių delegacija, kartu atstovaujanti Lietuvai, turėjusi įgaliojimus kalbėti ir veikti karaliaus Jogailos bei Vytauto vardu.

Pirmasis krikščioniškos Lietuvos ir nežinomo Žemaičių krašto pasiuntinių pasirodymas Konstanco sukėlė didelį suvažiavimo dalyvių ir metraštininkų susidomėjimą. Ulrichas Richentalis, kuris plačiai nušvietė suvažiavimo eigą, atskirai paminėjo Vytauto, kaip Žalgirio mūšio nugalėtojo, ir žemaičių delegacijos atvykimą, pažymėdamas, kad jie esą rimti, karingi, aukšto ūgio. Neatsilikio ir kiti kronikininkai, palikę įdomių žinių ir vaizdinių istorijai. Įdomu ir tai, kad U. Richentalio kronikoje paminėta „lingva lietowia“ – lietuvių kalba, kaip viena iš Europos kalbų. Taip pat užrašyta, kad Lietuvos / lietuvių sostinė yra Vilnius, o Kongreso bibliotekos variante (p. 482) nupieštas ir Vilniaus miesto riterio herbas. Ne viena originali iliustracija atspindi Lietuvos pasiuntinių veiklą

U. Richentalio kronikoje paminėta lietuvių kalba

Konstanco. Kronikininkas aprašė ir paminėjo, kaip 1417 m. karalius Jogaila imperatoriui Zigmantui atsiuntęs „didelį žvėrį, kuris gyvas buvo pagautas Lietuvoje“. Iš aprašymo matyti, jog tai – Lietuvos girių stumbras. Aprašyma palydi ir piešinys, vaizduojantis tris lietuvius, vežimus vežančius nudėtą stumbrą (tik Prahos ir Rogarsten muziejaus bei Vokietijoje saugomų kronikų versijose). Kronika aprašo Grigorijaus Camblako, kurioje jis vadinamas „Jerg ertzbischof“, atvykimą. Kronikininkas nupasakojo G. Camblako ir jo pasiuntinių išvaizdą ir paliko nemažai piešinių, kurie atvaizduoja Vytauto pasiuntinio stačiatikių vyskupo G. Camblako ir jo bendraminčių atvykimą bei Konstanco laikytas mišias. Atskiros kronikos versijos pateikia net po kelis – 3–4 – piešinius. Atskirai herbyne yra ir paties G. Camblako herbo atvaizdas.

Richentalio kronika – apie Lietuvą ir jos atstovus

Kaip matome iš ankstesnių pastebėjimų, U. Richentalis Lietuvai ir jos delegacijai skyrė nemažą dėmesį. Lietuva (Lutow, kitur Littow, Lyttow) kronikoje minima apie dvidešimt kartų. Lenkija tik keturiolika. Paminėti LDK miestai: Vilnius, sostinė, Trakai, Naugardukas, Smolenskas, Mažilavas, Luckas, Vitebskas ir kitos vietovės. Lietuvos valdovas Vytautas paminėtas dešimt kartų, Jogaila tris kartus. Vienoje vietoje Jogaila pristatomas: Lenkijos, Lietuvos karaliumi, Rusijos žemių valdytoju. Bent kelis kartus minimi žemaičiai (Samaigintanen / Samaiten / Samaritan), atskirose vietose duodamos jų pavardės. Kronikininkas mini Žemaičių delegacijos vadovus Jurgį Galminą (Salomin), Jurgį Gedgaudą, Padolės seniūną, bei Vytauto sekretorių Mikalojų Sapienski, lietuvius Joną ir Fridriką Šilingus, Paulių ir Johaną-Joną, Fiodora, Smolensko hercogą, Lenczgy / Lanschga Gergo, Smolensko hercogą, kuris greičiausiai gali būti klaidingai užrašytas kaip Jurgis Lengvenis, Žalgirio mūšio dalyvis, vadovavęs Smolensko pulkam. Lietuviais įvardijami taip pat Johanas Sansonas, Ingolt Montfredis, Jan Prognevischgi (Jonas Pragiškis – Huso pasekėjas) bei kiti Vytauto pasiuntiniai ar jo atstovai. Prie kiekvienos pavardės yra atvaizduoti asmeniniai ar jų valdomų žemių herbai. Prie Jurgio Gedgaudo yra jo asmeninis, taip pat jo atstovaujama žemių herbas: Žemaitijos – meška ir Podolės – saulė. Mykolo Sapienskio, Vytauto sekretoriaus, herbe – trijų bokštų pilies vartų vaizdas (penki langai ir vienos durys) – taip neįprastai atvaizduoti Gedimino stulpai. Vieninteliam Prahos bibliotekos

Vytauto herbų vaizdavimas atskirose U. Richentalio kronikos versijose (montažas str. autorės)

turimame rankraštyje šis ženklas piešiamas toks, kokį jau esame įpratę matyti.

XV a. U. Richentalio sudarytame herbyne randame: du skirtingai atvaizduotus Vytauto Didžiojo herbus, Lenkijos ir Lietuvos karaliaus Jogailos jungtinio herbo atvaizdą bei Konstanco suvažiavime dalyvavusios Lietuvos delegacijos nemažą skaičių atstovų ir jų atstovaujama žemių heraldinius ženklus. Prie jų randami paaiškinimai, vardai ir pavardės, o kai kur užimamos pareigos, titulai, valdomų žemių pavadinimai. Tiesa, kai kada įrašai sunkiai įskaitomi, pasitaiko netikslumų, iškraipytai užrašytų vardų ir pavadinimų. Todėl iki šiol yra dar neatpažintų ir neidentifikuotų Lietuvos žemių ar lietuvių delegacijos dalyvių ženklų. Atskirose kronikos versijose matomi ir skirtingai vaizduoti herbai. Geriausiai tai atspindi Vytauto herbų vaizdiniuose.

Nors prie U. Richentalio atskirų kronikos versijų yra jau dirbę nemažai iškilų pasaulio bei Lietuvos istorijos tyrinėtojų, tačiau, kaip atrodo, lietuviškoji heraldinė kronikos pusė liko mažai tyrinėta, todėl Lietuvos istorikų darbuose ji atspindėta tik fragmentiškai, dažniausiai pasinaudojant vėlesniųjų amžių tyrinėtojų, lenkų – F. Piekosinskio, vokiečių – M. R. Buch, paliktais nuorašais, piešiniais ar padarytais teksto užrašais. Visgi daugelis U. Richentalio kronikoje nupieštų herbų apie 600 metų ir šiandien tebelaukia didesnio Lietuvos tyrinėtojų dėmesio. Šio rašinio pabaigoje yra patalpintas visų čia minimų kronikų sąrašas su nuorodomis tiesiogiai į bibliotekų fondus, prieinančius suskaitmenintų metraščių originalų. Belieka idėti nuorodą adresą „Google“ paieškoje, nuspaušti kompiuterio mygtuką ir pavartyti labai seną ir svarbų istorijos šaltinį.

Nežinomoje XV a. Portugalijos heroldo knygoje – didžiausia staigmena

Karališkojo Portugalijos heroldo knyga „Livro de Arautos al. De ministerio armorum“ (Heroldo knyga) istorijos tyrinėtojai aptiko 1901 m. Anglijoje. Mes ją atradome tik pernai. Rankraštyje gausu iliustracijų, kurios mums įdomios ir svarbios dėl randamos Lietuvos didikų heraldikos ir dėl senųjų istorinių Europos ir Lietuvos valdovų vėliavų piešinių. Portugalijos heroldas atliko puikų darbą įamžindamas

LDK žemių herbai Portugalijos karališkojo heroldo knygoje, 1416 m.

Atitaisymas

„Vorutos“ Nr. 12 (818) straipsnyje „Istorinės Lietuvos valdovų vėliavos ir LDK delegacijos herbai Konstanco metraštininkų kronikose“ (p. 5) klaidingas iliustracijos aprašas: „Delegacijų dalyvių herbai puošė nuomojamų pastatų išorę. U. Richentalio kronika, XV a.“ Turi būti: „LDK delegacijos atstovų herbai Konstanco suvažiavime. U. Richentalio kronika XV a. (montažas str. autorės).“ Atsiprašome autorės ir skaitytojų.

Redakcija

LDK delegacijos vadovų Jurgio Gedgaudo, Jurgio Galmino ir Mykolo Sapienskio herbai Portugalijos heroldo knygoje, 1416 m.

daugelio to meto Europos valstybių, karalių ir didikų, dalyvavusių Konstanco suvažiavime matytas vėliavas. Tarp meniškai pavaizduotų Europos didikų vėliavų randame ir dvi Lietuvos istorijai svarbias mūsų valdovų vėliavas, taip pat vienuolika LDK delegacijos vadovų ir Lietuvos žemių herbų. Šiuo metu rankraštis saugomas Mančesterio universiteto John Rylands bibliotekoje, Anglijoje.

Rankraštis yra labai tiksliai datuotas 1416 m. dėl jame paliktos pažymėtos datos bei aiškiai aprašomų įvykių, kurie istorijoje gerai žinomi ir siejami su konkrečiomis datomis. Pati Portugalijos delegacija į Konstancą atvyko 1416 m. liepos 1 d. Tada karališkasis heroldas ir kibo į darbą, dokumentuodamas Bažnytinio susirinkimo aplinką, įvykius. Jo dėmesys daugiausiai koncentravosi į delegacijų vėliavas ir Europos valdovų bei didikų heraldiką. „Livro de Arautos al. De ministerio armorum“ mums įdomus ne vien dėl pateiktos rašytinės informacijos, aprašant Konstanco susirinkimo eigą ir svarbesnius įvykius, atspindėta Lietuvos ir Lenkijos delegacijų ginčą su Kryžiuočių ordinu ar su juo susijusius reikalus. Nupieštos dvi mūsų valdovų istorinės vėliavos – didžiausia staigmena Lietuvos istorijai ir jos tyrinėtojams.

Abi valdovų Jogailos ir Vytauto vėliavos yra keturkampės, keturiu laukų ir atvaizduotos ant koto per visą rankraščio lapą. Karaliaus Jogailos vėliava yra raudona. Ji padalyta į keturias lygias dalis / laukus. Atitinkamuose laukuose šachmatine tvarka išdėstyti Lenkijos ir Lietuvos simboliai: Erelis, Vytis + Vytis, Erelis. Virš vėliavos nupiešta karališka karūna. Prie vėliavos yra pilnas lapas teksto, kuriame aprašoma vėliavos atstovaujama valstybė, šiuo atveju Lenkija (Polonia). Deja, kaip atrodo, apie Lietuvą čia neužsiminta.

Tęsinys kitame numeryje

Oginskių keliais po Kaišiadorių kraštą

Vytautas BUDVYTIS, Kaišiadorių muziejaus muziejininkas

Pradžia Nr. 12 (818)

Kaišiadorių muziejaus direktorius
Olijardas Lukoševičius

Aprašymų, kaip atrodė dvarai, kokie pastatai juos sudarė, išlikę nedaug. „Man pačiai asmeniškai teko surasti vieno iš Kruoniui priklausiusių palivarų pastatų aprašymą. Taigi, Vaiguvo palivarke stovėjo dvaro prižiūrėtojo namas – didesnė, gražesnė troba, kur greičiausiai gyveno tas prižiūrėtojas, bei ūkiniai pastatai. Kažkodėl yra išskirti bendras rūšys ir rūšys daržovėms laikyti. Sūrinė – labai svarbu. Praktiškai kiekviename Oginskių dvare buvo minima ir aprašoma sūrinė. Klėčiai, tvartas su arklidėmis ir vištėdėmis. Įdomi nuoroda, kad tvarte buvo speciali kepykla veršiukams kepti. Nežinau, kodėl tai išskirta, bet, matyt, tai jiems buvo labai svarbu. Daržinė, svirnas, *bravoras* degtinei vartyti, o tame *bravore* – pirtis“, – pasakojo A. Zarunskaitė.

Pranešimo pabaigoje istorikė A. Zarunskaitė glaustai aptarė ir Darsūniškyje 1726 m. įvykusį Juozapo ir Sofijos Šarkų raganų teismą, kurio procesui vadovavo kunigaikštis Boguslavas Oginskis. Tai buvo vienas paskutinių raganų teismų Europoje.

Ansamblio „Trio de Vilna“ narys Andžej Pilecki pristatė kolektyvo narius ir pasidžiaugė pakvietimu: „Labai norėjome atvažiuoti pas Jus. Buvo dvi priežastys. Pirmą – „Polonezų kelias“. Tai festivalis, kurį inicijavo Vytas Rutkauskas ir kuriame dalyvavo labai daug žmonių, labai daug kolektyvų. Jame „Trio de Vilna“ nuo seno dalyvauja ir dabar, galima sakyti, jau yra to festivalio pabaigtuvės. Antra. Oginskiai labai glaudžiai susiję su Kruoniu, Žiezmariais, Kaišiadoriais, Uogintais, Darsūniškiu ir Rumšiškėmis. Esate ir dauguma Jūsų gyvena Oginskių aukštiname rate. Aš matau, kad Jūs yra daug šioje salėje, kad Jūs branginatą palikimą. Tai iš karto yra ženklas.“

Renginio metu „Trio de Vilna“ atliko Oginskių atstovų parašytus polonezus *g-dur* ir *f-moll*. Taip pat pirmą kartą Kruonyje atliko Karolio Oginskio sonatą (1, 2 ir 3 dalis) bei Mykolo Kazimiero Oginskio polonezą *g-dur*.

Be abejonės ansamblis atliko ir žinomiausią Oginskių kūrinių: „Atėjo laikas garsiausiajam Oginskių giminės ir paties Mykolo Kleopo Oginskio kūriniui, kurį skiria Gabrieliiui Oginskiui, Bogdanui Oginskiui, Levui Oginskiui. Taip pat visiems Oginskius prisimenantiems žmonėms – Jums mielieji. Turime intenciją, kad baigiantis jubiliejiniams metams nesibaigtų domėjimasis kūryba, kad atgaiva, atjauta ir atmintis mus keltų į 2016-us metus. Lai tie metai būna taip pat atminties metai, jei prisiminsime Oginskius, Mykolą Kleopą, tai pasisemsime daug vertybių ir perkelsime tas vertybes jaunajai kartai. Ta intencija grojame Jums, brangūs Oginskių bičiuliai, polonezą *a-moll* – „Atsiveikimas su Tėvyne“, – pristatė A. Pilecki.

Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejaus direktorius Vytas Rutkauskas pradėdamas savo pranešimą „Nuo Rietavo iki Vilniaus: M. K. Oginskio gyvenimo ir kūrybos tyrimo dešimtmetis“ visų pirma

padėjo „Trio de Vilna“ kolektyvui: „Iš tikrųjų negali nesistoti, nepadėkoti ir savo kolegoms, bičiuliams, kurie vienuoliktus metus neša Oginskių atminties ženklą. Ne tik per Lietuvą, bet ir per Baltarusiją, Lenkiją, Rusiją. Per tuos dešimt metų surengta daugiau kaip šimtas koncertų prestižinėse Lietuvos istorinės atminties salėse – Valdovų rūmuose, Chodkevičių, Radvilų rūmuose – kur tik nėra skambėjusi ta muzika.“

Tęsdamas pranešimą V. Rutkauskas glaustai prisiminė ir savo asmeninę patirtį pradėdamas Oginskių palikimo tyrimus Rietave: „Likimas juokaudamas prieš 44-erius metus mane pastūmėjo iš Vilniaus į Žemaitiją. Tuomet sau širdyje labai skeptiškai pagalvojau: „Viešpatie, kas tokiam užkampy gali gyventi...“ Taigi, išitikinau, kad niekada nereikia sakyti „niekada“. Mano skeptiškumas tada sudužo į bažnyčios bokštus, kurie iš tikrųjų neadekvatūs miestelio formatui: švytinti, neoromaninio stiliaus šventovė. Skaudžiai į atmintį įsirėžė Oginskių laidojimo koplyčia – tuo metu paskutinė valkatų lindynė: išplėtos karstvietės, tiesiog barbarizmo apraiška. Tai buvo 1971 m. Ir vienintelė išlikusi atminimo lenta bylojo lenkų kalba: tas žodis „... paskutinis iš kunigaikščių Oginskių giminės“, matyt, ir užkabino likti ilgesniui laikui negu vienai dienai, nors niekada negalvojau, kad man kaip technikos žmogui teks įbristi į tas istorines erdves“, – prisiminė V. Rutkauskas.

Rietavo miestelį nuo 1763 iki 1909 m. valdė penkios Oginskių kartos. Apylinkė ir didžiulė dvaro valda sudarė iš viso apie 64–65 tūkst. ha. „Ir ten, tame miestelyje, buvo lemta giminei sugiedoti gulgės giesmė. O XIX a. antroje pusėje įvyko toks inovacijų proveržis, kuris glumina ir šiais laikais“, – pasakojo V. Rutkauskas.

Rietave Oginskių iniciatyva ir pastangomis buvo atidaryta pirmoji žemės ūkio mokykla (1859), pirmoji muzikos mokykla (1872), įvestas pirmasis telefoninis ryšys, kuris sujungė Rietavą, Plungę ir Kretingą (1882). „Ir kai pagalvojai, kad buvo praėję tik penkeri metai nuo telefoninio ryšio išradimo pasaulyje – kokia tai turėjo būti žmonėms žinia apie būsimąjį technikos proveržį pasaulyje. Ir 1892 m. tarsi vainikuojama Oginskių veikla – balandžio 17 d. nušvinta bažnyčioje didysis *žurandėlis* (šimto lempučių sietynas) – pradeda veikti elektrinė. Šitie dalykai, – tęsė V. Rutkauskas, – neverčia nesistebėti: kaip tais laikais be internetinio ryšio, be šiuolaikinių komunikavimo priemonių jie sugebėjo sekti technikos, kultūros, mokslo progresą ir pritraukti visa tai į tą tolimą Žemaitijos kraštą? Ir iš kur ta kūrybinė potencija?“

Deja, šiam kultūros židiniui lemtis buvo negailėstinga. Su Bogdano Oginskio mirtimi 1909 m. kilo ažiotažas visoje tuometinėje Rusijos imperijoje: kam atiteks Oginskio rūmai ne tik Rietave, bet ir ištisi kompleksai Vilniuje, Varšuvoje ir kitur. „O verdiktą sustatė Pirmasis pasaulinis karas – Oginskio rūmus buvo nutarta padovanoti Prūsijos generalinio štabo feldmaršalo Pauliaus fon Hindenburgio giminei. Hindenburgai ta re-

zidencija ilgai nesinaudojo ir pasitraukdami plėšė kaip visi vandalai, kurie ateidavo į mūsų kraštą. Pirmiausia buvo nuplėšti rūmų variniai stogai“, – dėstė V. Rutkauskas.

Ir tolimesnis rūmų likimas buvo negailėstingas. Juos nusipirko prakutęs gretimo dvarelio samdinys. „Ir visą laiką prisimenu savo močiutės išpėjimą, kuri sakydavo: „Vai-keli, tu įsidėmėk: ne taip baisu, kaip ponas nusigyvena iki ubago, kaip baisu, kai ubagas patampa ponu.“ Taigi, jeigu jo mentalitetas subrendęs tikrai kaip vargetos, samdinio, tai duok jam turta – turtas bus prarastas“, – sakė V. Rutkauskas. Ir naujojo „šeimininko“ tikslas buvo tik pinigai, todėl rūmai 1925–1927 m. buvo be gailėsčio sunaikinti: sugriauti, o plytos parduotos.

„Ir galų gale, – kalbėjo V. Rutkauskas, – kai atvažiuavau į Rietavą, rūmų vietoje išvydau dykvietę. Ir kai jau tiesiog klausinėjau rietaviškių, kur čia Oginskio stovėta rūmų, nieks negalėjo tiksliai pasakyti. Nieko nėra gyvenime beprasmiško. Dirbant techniku-me dėstytoju likimas suvedė su nuostabiais žmonėmis. Šiandien šioje salėje yra vienas ypač brangus žmogus oginskianai – tai Kestutis Linkus – svečias iš Kauno, Nacionalinio M. K. Čiurliono dailės muziejaus direktoriaus pavaduotojas. Būtent Kestutis Linkus 1987 m. toje dykvietėje įsmeigė pirmąjį archeologinį kastuvą – kad užčiuoptų, kur buvo Oginskio rūmų kontūrai. Taigi, tai buvo pradžia, impulsas tam atminties susigrąžinimui“, – priminė V. Rutkauskas.

V. Rutkauskas pabrėžė ir archyvinio palikimo tyrimų bei rašytinio palikimo vertimo į lietuvių kalbą svarbą Oginskių atminties susigrąžinimui. Pasidžiaugė, kad šiam didžiuliui archyvinio tyrimo darbui ėmėsi vadovauti Lietuvos istorijos instituto LDK istorijos skyriaus vedėja dr. Ramunė Šmigelskytė-Stukienė. Per vienuolika metų įvyko vienuolika didelių mokslinių konferencijų, buvo išleisti puikūs veikalai. O muziejininkės Danutės Mukienės rūpesčiu ir jai vadovaujant įvyko proveržis susigrąžinant ir rašytinį Oginskių palikimą: buvo išleisti garsieji Mykolo Kleopo Oginskio „Priesakai sūnui“ ir t. t.

Pranešimo pabaigoje V. Rutkauskas pristatė ir UNESCO generalinės konferencijos 2013 m. lapkričio mėnesio nutarimą įtraukti M. K. Oginskio 250-ąsias gimimo metines ir reikšmingiausių jubiliejų, sukakčių, minių 2015 m., sąrašą: „Mūsų apskrito stalo diskusijos, kurios buvo būtinos su baltarusiais, lenkais ir kitų šalių atstovais, kad suvestume savo pirštų galus, kad vienodais veiksmais veiktume. Taigi, iš pradžių buvo tiesiog politinis suvokimas, kad reikia susitarti, nesiplėšyti dėl Oginskio asmenybės. Tai nei baltarusių, nei lenkų, nei mūsų. Tai yra ano meto valstybės, tai mūsų bendra asmenybė. Ir jeigu šito nebūtume pasiekę, vargu, ar būtume šiandien, šiais metais, šventę 250-ies metų jubiliejus sukakti. Ir kas prieš dešimtį metų tada atrodė, kad ne-realu – kažkoks Oginskis, kažkokį polonezą parašė, koks lenkas ar nelenkas, galas žino. Jeigu Oginskiai atsibeldė į Lietuvą kažkur iš Kozelsko, tai kas jie? Maskvėnai, slavai? Ir eilutė iš Mykolo Kleopo Oginskio 1801 m. laiško: „Kilimo aš esu lietuvis.“ Nors laiške

nė žodžio lietuviškai. Kaip ir dera aristokratui – prancūzų kalba. Visiškai kitas mentalitetas ir samprata tapatybės kaip tokios. Taigi, sakyčiau, tvarkingas mūsų bendravimas su kolegomis iš kitų kraštų leido išeiti, gražiai startuoti. Lietuvos, Lenkijos ir Baltarusijos UNESCO nacionalinės komisijos pateikė bendrą teikimą generalinei konferencijai, todėl nebuvo jokių abejonių dėl šių metų paskelbimo“, – savo pranešimą akcentuotai apibendrino V. Rutkauskas.

Pranešimo „Oginskių palikimas Kaišiadorių regione“ pradžioje Kaišiadorių muziejaus direktorius Olijardas Lukoševičius padėjo prelegentams A. Zarunskaitėi ir V. Rutkauskui.

„Svarbiausia – skaityti archyvus. Nes žmonių, kurie gali tai daryti, yra labai labai mažai. Mes labai džiaugiamės, kad gerbiamos Agatos dėka apie Uogintų, Kruonio, Strėvininkų, Vaiguvo, Darsūniškio dvarus mums pavyko sužinoti gerokai daugiau“, – pridūrė O. Lukoševičius.

„Vytas Rutkauskas, aišku, nepasakė, kad Lietuvoje būtent jo vadovaujamas Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejus yra tas variklis, kuris išjudino visą Lietuvą Oginskių atminimo ir populiarinimo srityje. Mes turėtume būti labai labai dėkingi Vytui Rutkauskui, nes jis atvykdamas čia, į Kruonį, sugebėjo ir mus įtraukti ir sudominti Oginskių palikimu. Turėtume aiškintis, kokie yra Oginskių pėdsakai čia, Kaišiadorių regione: ką mes dabar žinome ir ką turėtume sužinoti ateityje“, – kalbėjo O. Lukoševičius.

Tęsdamas savo pranešimą O. Lukoševičius atkreipė dėmesį į parodos stendą su Uogintų dvarvietės nuotrauka, kurioje užfiksuota išlikusi sena, tačiau apleista liepų alėja: „Uogintų dvaras ir ta praeitis dar yra tamsus miškas – tiesiogine ir perkeltine prasme. Ir kiek reikia padaryti ne tik baigiant minėti šiuos jubiliejinius metus, bet ir kitais, ir dar kitais metais. Kiek reikia padaryti mums – pirmiausia Kaišiadorių regionui – savivaldybei, kultūros darbuotojams bendruomenėms, kol galėsime sutvarkyti Uogintus, Kruonį, Strėvininkus ir pakviesti ten žmones, svečius. Ir noriu labai padėkoti Daivai Mockuvienei už šitą renginį, nes susitikimo dėka atsiranda bendruomenė, kuri kartu supranta, kodėl tai reikia padaryti.“

O. Lukoševičius taip pat glaustai pristatė žymiausius Kaišiadorių regiono Oginskių atstovus. Bogdaną Oginskį (1551 (ar 1552)–1625), XVII a. pradžioje Kruonyje pastačius mūrinę, iki šiol tebestovinčią bažnyčią bei puošnius renesansinius rūmus, o Vievyje įsteigusį stačiatikių spaustuve. Marcijoną Aleksandrą Oginskį (1632–1690), kurį studijų Leideno universitete Olandijoje metu, kaip pagrįstai spėjama, nutapė pats Rembrantas. Jau minėtą Gabrielių Oginskį (1784–1842) – paskutinį valdas Kaišiadorių regione turėjusį giminės atstovą.

„Įdomus paradoksas, – dėstė O. Lukoševičius, – 1918 m. buvo savotiškai kovojama su dvarų kultūra, nes dauguma dvarininkų siekė atkurti bendrą su Lenkija valstybę. Be to, dvarų sąskaita tarpukariu augo Lietuvos gyventojų vidurinis sluoksnis. Bet šiandien, kai nebereikia kovoti su lenkiška, rusiška, baltarusiška tapatybe, mes galime susigrąžinti tą kultūrinį palikimą nebijant, kad jis mus nustelbs.“ Šioje vietoje Kaišiadorių muziejaus direktorius ypač akcentavo stačiatikių Oginskių perėjimą į katalikybę XVII a. antroje pusėje.

„Turime turėti peno protui ir širdžiai išėjus iš šio renginio. Mes turėtume atsiminti, kad giminės, išugdžiusios Mykolą Kleopą Oginskį, šaknys yra čia – Kaišiadorių žemėje“, – savo pranešimą užbaigė O. Lukoševičius.

Renginio pabaigoje Kruonio kultūros centro direktorė D. Mockuvienė nuoširdžiai padėjo dalyviams, renginio partneriui – Kaišiadorių muziejaus direktoriui O. Lukoševičiui ir visiems susirinkusiems. Pasidžiaugė, kad renginio pabaiga kartu yra ir naujų minčių pradžia, bei pažadėjo dar ne kartą pakviesti į pokalbius Kruonyje apie Oginskius.

Vytauto Budvyčio nuotr.

Pabaiga

Oginskių renesansinių rūmų griuvėsiai Kruonyje

„Aušros“ galdynės lietuviškos dirvos purentojas

Stanislovo Dagilio mirties 100-osioms metinėms

Prof. dr. Jonas ANIČAS, Vilnius

Pradžia Nr. 12 (818)

Minimoji S. Dagilio studijėlė parašyta romantizmo dvasia. Apžvelgęs kai kuriuos Lietuvos istorijos šaltinius, archeologinius radinius bei lietuvių rašto paminklus, autorius prieina išvada, kad „... lietuvių jau gilioje senovėje nedaug mažiau buvo apszviesti, kaip jų kaimynai, nes mokėjo kariauti ir ukę vesti, nors nekrikszczioniską dievą išpažindavo, ir jų lietuvių kultūra žiloje senovėje augsztoka buvusi. Ir tikrai, jiems buvo žinoma Auropos kultūra ir jie mokėjo ją pasinaudoti.“ Matydams, kaip kitataučiai mokslininkai aukštai vertina lietuvių kalbos reikšmę lyginamajai kalbotyrai, S. Dagilis pabrėžė: „Jei paszaliečiai žino privalumus lietuviszkos kalbos ir moka ją branginti (Kleinas, Szleikeris ir k.), tai mes lietuvių turime susigėsti ir jiems būti dekingi, nes patuo laik turime lietuviszkoje kalboje lietuviszkos kalbrėdos [gramatikos], o jina taip laukiama.“¹⁶

Dera pažymėti, jog S. Dagilio studijėlė labai vertino J. Tumas-Vaižgantas: „Aš šitą raštą dedu pirmuoju visoje „Aušroje“, neišskiriant nė paties Basanavičiaus raštų. Autoriaus pastudijuota nemaža rimtų mokslo veikalų...“¹⁷

1886 m. „Aušra“ išspausdino S. Dagilio straipsnį „Keli žodei apie poeziją abelnai, o ipaczei apie sudėjimą eilių“. Ir šis rašinys buvo tik pirmoji plačiau užsimoto darbo dalis, tačiau tęsinio nebuvo. Autorius kėlė literatūros teorijos, poetikos dalykus, lietuvių literatūros reikšmę rašytojų kūrybiniam darbe, sprendė poezijos ir tikrovės santykio klausimą. Remdamasis Antano Baranausko „Anykščių šileliu“ ir jį labai vertindamas, tvirtino, kad rašytojas neturi nultoli nuo gyvenimo tikrovės¹⁸. Tai buvo pirmas to meto lietuvių literatūrologinis straipsnis apie poezijos esmę ir eilėraščių techniką.

Toks buvo negausus, tačiau reikšmingas kūrybinis S. Dagilio kraštis „Aušroje“. Literatūrologas Vytautas Vanagas pažymi: „Šiais straipsniais jis atsiliopė į lietuvių literatūrai iškeliančius poreikius ir nusipelnė kuklią kertylę jos istoriografijos, kritikos bei teorijos istorijoje.“¹⁹

„Lietuviškas šiuipynys“

Tautiniam atgimimui Stanislovas Dagilis pašventė brangiausią savo asmenybės turtą – poetinį talentą. Didelis jo nuopelnas – poezijos šedevrų (skanskonų²⁰) vertimai. Daug ir vaisingai pasidarbo versdamas Adomo Mickevičiaus, Liudviko Kondratovičiaus, Aleksandro Puškino, Ivano Nikitino, Aleksejaus Kolcovo, Michailo Lermontovo, Gavrilo Deržavino, Frydricho Šilerio ir kitų autorių kūriniais. Pasak V. Vanago, „savo vertimais S. Dagilis šliejosi prie geriausių XIX a. pabaigos lietuvių vertėjų – P. Armino-Trupinėlio, V. Kudirkos, P. Vaičiūno, kurių darbai pradėjo naują lietuvių vertimo meno etapą“, o jo išversti kūriniai „... yra chrestomatiniai poezijos pavyzdžiai“²¹.

S. Dagiliui ypač imponavo žymiausių lenkų poeto Adomo Mickevičiaus kūryba. Lietuvių patriotą traukte traukė Lietuvos senovės ir gimtojo krašto idealizavimas, prieš įvairius suvaržymus maištaujanti dvasia, nuolatinis grožio ir gėrio siekimas²². Sumuose, o gal dar tebestudijuodamas Peterburge, pradėjo versti A. Mickevičiaus poeziją. 1883 m. lietuvių šviesuomenėje pasiklodo žinia, kad S. Dagilis išvertė baladę „Trys Budriai“ ir dalį poemos „Konradas Valenrodas“²³.

1884 m. S. Dagilis išleidžia pirmąjį savo poetinės kūrybos rinkinį – „Lietuviškas šiuipynys“²⁴. Ši 16 puslapių nedidelio formato knygelė autorius išleido Otto Mauderodės spaustuve Tilžėje. Rinkinį sudarė pluoštelis A. Mickevičiaus, M. Lermontovo ir L. Kondratovičiaus kūrybos vertimų. Išangos žodyje „Skaitytėjai“ poetas save kukliai vadina paukščeliu – dagiliu, kuris, suprantama, neprilygsta lakštingalai, bet turi vilties būti naudingas tuo, kad gimtąja kalba „svetimų giesmininkų giesmes

atkartos“, t. y. vers į lietuvių kalbą kitų tautų poetų kūrinius.

Rinkinio viršelyje išspausdintas bene pirmasis originalus S. Dagilio kūrinėlis – keturių eilučių moto: *Nameliai mano mieli, / Man visur patogų; / Bet niekur nėra tiek laimės, / Kaip po jūsų stogu.* (Vėliau pirmosios eilutės žodį „mieli“ autorius pakeitė žodžiu „brangūs“). Jurgis Jašinskas šį ketureilį pavadino tikru poezijos šedevru²⁴. Iš tikrųjų, posmelis ilgai išliko populiarus, nepriklausomoje Lietuvoje buvo spausdinamas mokykliniuose vadovėliuose, žmonių nuolat prisimenamas.

Sumuose S. Dagilis paruošė ir antrąją „Lietuviško šiuipinio“ dalį, kurią 1891 m. Tilžėje savo spaustuve išspausdino Martynas Jankus. Tokio paties formato 27 puslapių knygelėle buvo pirmoji „Konrado Valenrodo“ vertimo pusė. 1906 m. S. Dagilis pakartojė „Lietuviško šiuipinio“ pirmąją laidą. Ši 48 puslapių knygelė buvo išspausdinta Rygoje, ją sudarė 24 vertimai ir pirmą kartą skelbiama paties S. Dagilio poemėlė „Joninės Parovėjos karčemoj“. 1910 m. pakartotinai išleidžiama „Lietuviško šiuipinio“ antroji laidą. Ją išspausdino Martyno Kuktos spaustuve Vilniuje. 66 puslapių knygelėje – pataisytas ir išbaigtas „Konrado Valenrodo“ vertimas.

„Konrado Valenrodo“ vertimas buvo žymiausias iš S. Dagilio vertimo darbų. Vėl dera cituoti J. Tumą-Vaižgantą, kuris taip vertino šį poeto darbą: „Stanislovo Dagilio verstasis „Konradas Valenrodas“ yra tokios geros formos, tokio artimumo turiniu Adomo Mickevičiaus originalui, jog jis praneša net J. Ralio „Odisėjos“ vertimą ir mūsų literatūroje laiko vieną pirmųjų vietų tarp visų vertimų [...] Už „Konrada Valenrodą“ patsai autorius Mickevičius, jei tebebutų gyvas, pabučiuotu mūsų senelį Dagilį.“²⁵

Iš originaliosios S. Dagilio kūrybos žymiausias yra poemėlė „Joninės Parovėjos karčemoj“, kuri, kaip jau minėta, pirmą kartą buvo išspausdinta „Lietuviško šiuipinio“ pirmosios dalies pakartotinėje laidoje 1906 m. Tad pažvelkime į šį nuotaikingą kūrinių skaitytų akimis.

Parovėjos dvaras ir jo karčema buvo prie Rovėjos upelio, už 7 km nuo Biržų, į šiaurės rytų pusę. Vietovė – pačiame reformatų apygventų vietų centre: Medeikiiai, Paberžiai, Juodžioniai, Spalviškiai, Gajūnai ir kiti kaimai, taip pat kaimai abiejose Biržų girios pusėse ligi pat Nemunėlio Radviliškio. Beje, karčema tada buvo ne vien užvažiuojamieji namai keliaujantiesiems apstoti, bet ir savotiškas klubas, i kurį aplinkiniai kaimiečiai rinkdavosi susitikti, pasižnekučiuoti prie alaus ar midaus bokalo, reikalų aptarti.

Poemėlė „Joninės Parovėjos karčemoj“ – tai žaismingas pasakojimas apie jaunimo pasilinksminimą Joninių šventėje. Pasak literatūrologo V. Vanago, poetas „... sukūrė dinamišką jaunimo pasilinksminimo vaizdą, pajavairinę jį lietuvių grožį ir taurumą poetizuojančia daina, perpynę apmąstymais apie meilės gyvybingumą ir žmogaus dalia. Poemėlė giedros, žaismingos nuotikos, tauri, pedagogiška, nuspalvinta geranoriška autoriaus šypsena“²⁶. Jurgis Jašinskas mano, jog šis S. Dagilio kūrinys „yra unikumas praeito šimtmečio literatūroje“. Jis teigia: „Iš jo kaip saulės šviesoje atsispindi tuolaikinio gyvenimo nemeluota teisybė. Čia matome gyvus, ne poeto vaizduotėje sukurtus, žmones ir įvardintas tikrais varda is vietoves, iš kurių tie žmonės susirinko Parovėjon švesti Joninių. Visi jie Biržų apylinkės kaimu, vienkiami ir dvarų gyventojai. Tokia, matyt, kadaise yra buvusi tradicija švesti Jonines sugužėjus iš artimesnių ir tolimesnių gyvenviečių.“ Autoriaus nuomone, niekas iš praėjusio šimtmečio poetų ar prozininkų nėra tikriau ir gražiau pavaizdavę lietuvių mergaičių²⁷.

Koks buvo tolesnis S. Dagilio kūrybos likimas?

Nepriklausomoje Lietuvoje (1918–1940) S. Dagilio „Lietuviškas šiuipynys“ nebuvo išleistas, nors ankstesnieji jo leidimai buvo tapę bibliografinė retybė. „Lietuvių poezijos antologijoje“, kurią 1951 m. Čikagoje išleido Lietuvių knygų klubas (parengė J. Aistis ir A. Vaičiulaitis), S. Dagiliui vietos neatsirado. Tiktai 1973 m. redakcinė komisija, vadovaujama Justino Marcinkevičiaus, nutarė išleisti Vytauto Vanago paruoštą S. Dagilio „Lietuvišką šiuipinį“. Ši „Vagos“ leidyklos išleista 128 puslapių knyga yra su poeto atvaizdu ir faksimile, V. Vanago parašyta trumpa poeto biografija su kūrybos vertinimais. Leidinyje

išspausdinti visi žinomi S. Dagilio kūriniai ir didžiama vertimų.

Išskirtinė Biržų krašto šviesuomenės figūra

Sumų gimnazijoje S. Dagilis mokytojavo 21-erius metus. 1894 m. atsistatydino iš mokytojo pareigų ir, gavęs 588 rublių metinę pensiją, grįžo į gimtinę ir įsikūrė Biržuose. Atsistatydinimo priežastis – ausų liga ir smarkiai blogėjanti klausa.

Vilniaus universiteto bibliotekos rankraštyne yra saugomi S. Dagilio apdovanojimo Rusijos ordinais dokumentai – carų Aleksandro II ir Aleksandro III įsakai, pasirašyti Rusijos imperijos ordinų kapitulos. 1881 m. sausio 30 d. įsaku jis buvo apdovanotas Šv. Stanislovo III laipsnio, 1884 m. gruodžio 25 d. įsaku – Šv. Onos III laipsnio ir 1891 m. gruodžio 26 d. įsaku – Šv. Stanislovo II laipsnio ordinais.

Biržuose S. Dagilis apsigyveno savo pasistatydintame name, kuris tapo žmonių traukos vieta, neoficialiu kultūrinio gyvenimo židiniu, o jis pats – išskirtine asmenybe tarp vietinės šviesuomenės. Nors fizinės jėgos seko, tačiau dvasinės stiprybės nesumenkino nei negalia, nei emerito duona. Pasak J. Tumo-Vaižganto, „Dagilis ilgai seno, o geroji jo būdo dalis buvo, kad dvasia neregresavo kartu su kūnu. Priešingai, ta dvasia lyg tobulejo ir progresavo, kūnui senstant“²⁸.

Pretekstas rinktis pas S. Dagilį buvo jo apskurtimas, dėl to jis negalėjo dalyvauti viešuose susirinkimuose ir normaliai bendrauti. Todėl bendraminčiai, besirūpindami lietuviškosios visuomeninės veiklos reikalais, pradėjo rinktis pas S. Dagilį, kaip pripažintą autoritetą, patarėją, neformalų vadovą. Ateidavo reformatų kunigas Povilas Jakubėnas, gydytojas Mykolas Kuprevičius, Jurgis Trečiokas, katalikų kunigas klebonas Kazimieras Rimkevičius, vaistininkas Baltrus Čepulis ir kt. Kadangi veteranas prnemuodavo visų pakraipų lietuviškus laikraščius, tai juose rasdavo daug temų pokalbiams, diskusijoms. Be to, traukė ir didelę jo biblioteką, kurioje buvo netgi žymių pasaulinės literatūros ir kūrė liuanistinių knygų, pavyzdžiui, 1591 m. Karaliaučiuje išleista Jono Bretkūno „Postilė“²⁹.

Ypatingą dėmesį S. Dagilis skyrė einančiam mokslus lietuvių jaunimui. Jau nekalbant apie lemtingą dėdės vaidmenį seserėnų Jono ir Martyno Yčų gyvenime, ne vienas mokslų siekiantis biržietis yra patyręs filantropo širdies dosnumą. Tarp jų buvo ir poetas Julius Janonis (Vaidilos ainis). Amžininkai prisimena, kaip S. Dagilis rūpinosi talentingu jaunuoliu: dažnai kviesdavęs pietums, aptardavę jo kūrybą, remdavęs lėšomis³⁰.

Vasaromis S. Dagilis Biržų krašto kaimuose rinko tautosaką, o jam talkino Peterburgo konservatorijos studentas Konstantinas Galkauskas, būsimasis žymus kompozitorius. Jis studijavo pas N. Rimškį-Korsakovą, A. Liadovą ir A. Glazunovą. Vasaras K. Galkauskas praleisdavo Biržuose pas žmonos giminaičius. Su S. Dagiliu susipažino 1902 m. ir ne vieną vasarą juodu važinėjo po apylinkes: Stanislovas užrašinėjo liaudies dainų žodžius, o Konstantinas – melodijas. Kai kurias tų užrašytų dainų K. Galkauskas aranžavo fortepijonui ir išleido mažo formato knygele K. Biržansko slapyvardžiu³¹.

Itin reikšmingas S. Dagilio darbas Biržuose buvo evangelikų reformatų giesmyno rekonstrukcija pagal to meto lietuvių literatūrinės kalbos ir poetikos reikalavimus. Pirmoji Lietuvos evangelikų reformatų maldų „kodifikacija“ įvyko 1693 m., o leidinys vadinosi „Knyga nobožnystės krikščioniškos“. Jos penktasis leidimas išėjo 1877 m. Lietuvių kalbai tolydžio tobulėjant maldose išryškėjo daug archaizmų, polonizmų, taip pat eilaviavimo netobulumų. Šį sunkų darbą S. Dagilis dirbo septynerius metus. Jo rekonstruotą giesmyną 1909–1910 m. išspausdino Martyno Kuktos spaustuve Vilniuje. Jis vadinosi „Giesmynas su maldų priedu Lietuvos evangelikų reformatų parapijų vartojimui“. Iš šio giesmyno evangelikai reformatai meldėsi daugiau nei 30 metų. 1942 m. buvo išleistas naujas giesmynas, kurį parengė kun. Adomas Šernas.

S. Dagilio literatūrinis darbas Biržuose neapsiribojė vien evangelikų reformatų giesmyno reformavimu. Kaip jau minėta, čia jis nemažai padirbėjo tobulindamas ir pildydamas abi „Lietuviško šiuipinio“ dalis ir jas pakartotinai išleisdamas (1906 ir 1910). Produktiviai bendradarbiavo evangelikų reformatų žurnale „Pasiuntinys“ (1911–1913) ir periodiniame leidinyje „Biržų kalendorius“ (1911–1915).

Paminklas Stanislovui Dagiliui (skulpt. Ana Gronskaja), atidengtas 1923 m. rugsėjo 2 d. P. Ločeriu nuotr.

Giliai prasmingą vietą S. Dagilio senatvėje užėmė Lietuvių mokslo draugija, įkurta Vilniuje 1907 m. kovo 25 d. Draugijos narių sąrašas yra pažymėtas, jog gimnazijos profesorius iš Biržų tapo tikruoju draugijos nariu 1907 m. gruodžio 10 d.³² Jis atvykdamas į metinius draugijos susirinkimus, tvarkingai mokėjo nario mokesį. Bendraudamas su tautine šviesuomene, ypač jos lyderiais Jonu Basanavičiumi, Juozu Tumu-Vaižgantu, kaimynais pasvaliečiais Petru, Antanu ir Jonu Vileišiais ir kitais, jis galėjo just tautinio atgimimo pulsą ir semtis dvasinių jėgų. Štai kokį įspūdį S. Dagilis paliko J. Tumui-Vaižgantui: „Senas buvo Dagilis, o nesuterštos širdies, meilios, ramios, be fantazijų ir fanaberijų išvaizdos [...] ir niekad nesurūgusio ūpo, kaip tai dažniausiai esti seni kreitos ir visų kitų taisytojai. Jis labai natūralus ir kuklus [...] Ir be viso to, visados linksmas, nors blavius [...] Tai retas, jau atgyvenęs gerų lietuvių tipas.“³³

1915 m. liepos mėnesį S. Dagilis atsisveikino su artimaisiais, besitraukiančiais į Rusiją nuo artėjančio fronto. Vokiečiams užėmus Biržus senelis gyveno vienui vienas. Seserėnas dr. J. Mikelėnas atsiminimuose taip apibūdina dėdės Stanislovo būklę tomis dienomis: „Jis vėžio ligos buvo paguldytas į mirties patalą. Frontui priartėjus prie Biržų susisiekiams buvo nutrauktas, nei giminės, nei draugai negalėjo jo pasiekti. Katalikų kunigas K. Rimkevičius siuntė jam maistą kasdien, kol tik susisiekiams pagerėjo ir giminės vėl galėjo aplankyti.“³⁴

Mirė Stanislovas Dagilis 1915 m. lapkričio 19 d. Svainis S. Mikelėnas parvežė velionį į gimtuosius Mažutiškius ir palaidojo kaimyninėse Pelaniskių kapinaitėse šalia tėvų – Martyno Dagilio (1814–1893) ir Zuzanos Dagilienės (1819–1888). Vėliau S. Dagilio amžinojo atilsio vieta buvo paženklinta iš granito iškaltu paminklu su užrašu iš jo raštų.

Taip gyvenimo kelionę baigė žmogus, kuris vienas pirmųjų pradėjo purenti lietuvių tautinio atgimimo dirvonus. Pasiekęs gero išsimokslinimo papildė negausias lietuvių šviesuomenės gretas. Savo literatūrine kūryba ir kultūrine veikla, kaip ir kiti tautinio atgimimo pradininkai, rengė dirvą Lietuvos valstybingumui atkurti. Dėl to jo atminimas yra brangus vėl atgimusios Lietuvos žmonėms.

¹⁶ Ausra, 1884, Nr. 1–3, p. 30–31.

¹⁷ J. Tumas. Min. veik., p. 206.

¹⁸ Ausra, 1886, Nr. 1, p. 6–9.

¹⁹ V. Vanagas. Stanislovas Dagilis. Lietuviškas šiuipynys. Vilnius, 1973, p. 8.

²⁰ Skanskonis – skanus valgis, skanėstas, gardumynas (Lietuvių kalbos žodynas, t. 12, Vilnius, 1981, p. 739). Žodis „skanskonis“ S. Dagilis vartojo kaip žodžio „šedevras“ sinonimą.

²¹ V. Vanagas. Stanislovas Dagilis. Lietuviškas šiuipynys. Vilnius, 1973, p. 11.

²² Algis Kalėda. Adomo Mickevičiaus poėtinis pasaulis. Adomas Mickevičius. Eilėraščiai. Poemos. Vilnius: Vaga, 1987, p. 756–767.

²³ J. Tumas. Min. veik., p. 200.

²⁴ J. Jašinskas. Poetas Stanislovas Dagilis. Mūsų sparnai, 1973, Nr. 35, p. 45.

²⁵ J. Tumas. Min. veik., p. 237.

²⁶ V. Vanagas. Stanislovas Dagilis. Lietuviškas šiuipynys. Vilnius, 1973, p. 11.

²⁷ J. Jašinskas. Poetas Stanislovas Dagilis. Mūsų sparnai, 1974, Nr. 36, p. 33.

²⁸ J. Tumas. Min. veik., p. 236.

²⁹ A. Butkevičius. Kuklus poezijos paukštis. S. Dagilio 150 gimimo metinėms. Biržiečių žodis, 1993 m. kovo 17 d.

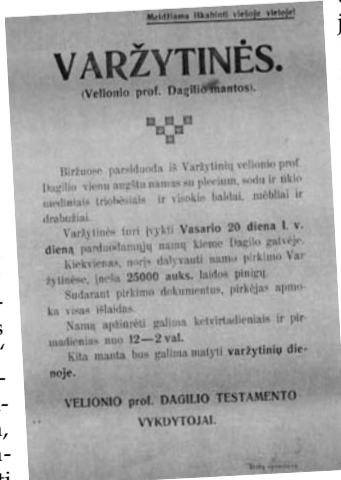
³⁰ Dr. J. Mikelėnas. Stanislovas Dagilis. 1843–1915 (110 gimimo sukakčiai paminėti). Mūsų sparnai, 1953, Nr. 4, p. 30.

³¹ Aldona Matulaitytė. Konstantinas Galkauskas. Vilnius, 1975, p. 20.

³² Lietuvių tauta. Kn. 1: 1907–1910. Vilnius, 1910, p. 369.

³³ J. Tumas. Min. veik., p. 222.

³⁴ Dr. J. Mikelėnas. Stanislovas Dagilis. 1843–1915 (110 metų gimimo sukakčiai paminėti). Mūsų sparnai, 1953, Nr. 4, p. 30.

Skelbimas apie velionio Stanislovo Dagilio turto pardavimą 1921 m. vasario 21 d. Biržuose

Tėviškės aušra

Nr. 1 (10) Tautos fondo (JAV) leidinys Lietuvos mokykloms 2016 m. sausis

Lietuvos šaulių sąjunga

Šalčininkų šauliai šaudė taikliai

Justina ZIBOLYTĖ, Karaliaus Mindaugo 10-osios rinktinės šaulė

2015 m. gruodžio 4 d. į Šalčininkų rajono Kalesninkų seniūnijoje esančią Mykolo Rudzio pagrindinę mokyklą netgi trims dienoms atvyko Lietuvos šaulių sąjungos Vilniaus apskrities Karaliaus Mindaugo šaulių 10-osios rinktinės Šalčininkų 11-oji kuopa. Prie šių pratybų prisijungė Paberžės būrio jaunieji šauliai, vadovaujami Vytauto Garšvos, ir Nepriklausomybės kovų šaulių kuopos jaunieji šauliai, vadovaujami Prano Skinulio. Pratybose taip pat dalyvavo vadovai: Saulius Barevičius, Ivona Puzyno, Eimantas Žilvys, Bronius Bagdanavičius, Tomas Bagdanavičius, Agnė Lukaševičiūtė, Vidmantas Petras Kuprevičius, Tomas Seiliatyckis, Eduard Veder, Anželika Veder, Rimas Kuklys, Arvydas Norkūnas, Marius Arnastauskas, Igoris Bartanovičius, instruktoriai iš Krašto apsaugos savanorių pajėgų Vilniaus 8-osios rinktinės, seržantas Viktor Stech, seržantas Bronislav Koipevič.

Lietuvos šaulių sąjungos Vilniaus apskrities Karaliaus Mindaugo šaulių 10-osios rinktinės, Šalčininkų 11-osios kuopos vadas viršila Eimantas Tamulynas organizuoja šaulių pratybas Mykolo Rudzio pagrindinėje mokykloje jau ne pirmą kartą. Šiose pratybose iš viso dalyvauja daugiau nei 100 dalyvių. Pratybų organizatorius džiaugėsi ne tik dalyvių gausa, bet ir daug žadančiomis pratybomis.

Gerbiamas viršila Eimantai TAMULYNAI, kaip kilo mintis organizuoti tokio tipo pratybas mokyklos teritorijoje?

Tokio tipo pratybos vyksta jau nebe pirmą kartą ir ne tik šioje mokykloje, turėjome panašias pratybas ir Poškonų pagrindinėje mokykloje, Dieveniškų technologijų ir verslo mokykloje, Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijoje bei kitose mūsų rajono mokyklose.

Kas tokio tipo pratybose, Jūsų manymu, yra svarbiausia?

Manau, kad tokiose pratybose svarbiausia yra tai, kad jaunimas dalyvauja ir atvyksta į mūsų organizuojamas pratybas.

Ar šiais metais sulaukėte daugiau dalyvių nei praėjusiais? Ar daug jaunuolių tokiose pratybose dalyvauja pirmą kartą?

Šiais metais mes sulaukėme daugiau jaunimo, šis pagausėjimas labai jaučiamas.

Dalyviai ir vadovai per pratybų uždarymo iškilmes. Justinos Zibolytės nuotr.

Jaunimo, kuris dalyvauja pirmą kartą, šiandien yra tikrai daug.

Kuo šios pratybos išsiskiria iš kitų?

Skiriasi temomis, papildėme savo pratybas naujomis temomis: pastato šturmas, paskaita apie terorizmą pasaulyje „Karas 2020. Rusijos informacinė agresija“.

Ko palinkėsite visiems dalyviams, instruktoriams ir visai Lietuvos šaulių sąjungai?

Pirmiausia noriu paminėti, kad pasikeitė mūsų, Vilniaus apskrities Karaliaus Mindaugo šaulių 10-osios rinktinės vadas, juo tapo majoras Mindaugas Milius, norime palinkėti naujam vadui sėkmės einant šias pareigas. Dalyviams bei instruktoriams linkime neišblėstančios energijos, motyvacijos ir stiprios valios dalyvaujant Lietuvos šaulių sąjungos veikloje.

Tik atvykę dalyviai užsiregistravo ir kibo į darbus. Visi jaunieji šauliai ir šauliai buvo padalyti į keturis būrius. Labai pagirtina, kad pratybose buvo sulaukta ne tik visuomet dalyvaujančių šaulių, bet ir jaunuolių, kuriems tokio tipo pratybos buvo pirmosios. Jau vėliau dalyviams buvo vedama paskaita apie nebylaus valdymo signalus, tuomet laukė dar

viena labai įdomi paskaita apie ateities karą „Karas 2020. Rusijos informacinė agresija“. Nepamirštas ir dar vienas svarbus elementas – rikiuotės pradmenys. Ne tik mokymai padėjo išlieti į kareivinių režimą – tuoj po paskaitų buvo sudarytas budėjimo grafikas ir paskelbta komanda „Kuopa miega“. Tokia buvo pirmoji pratybų diena.

Lietuvos šaulių sąjungos Vilniaus apskrities Karaliaus Mindaugo šaulių 10-osios rinktinės Šalčininkų 11-osios kuopos vadas po pirmosios pratybų dienos taip pat pasidalijo savo komentarais ir išvalgomis:

Kaip praėjo pirmoji pratybų diena?

Atvykę pratybų dalyviai aktyviai įsitraukė į numatytą pratybų veiklą. Pirmąją pratybų dieną galiu vertinti kaip labai turiningą ir įdomią jaunimui.

Kaip manote, kas dalyviams paliko didžiausią išpūdį?

Manychiau, didžiausią išpūdį paliko naujos kvalifikuotų instruktorių dėstomos pratybų temos.

Į pratybas susirinko ir daug nepatyrusių šaulių, kuriems tokios pratybos pirmosios. Kaip manote, kas labiausiai skatina šiuolaikinėje visuomenėje bręstantį jaunuolį nuspręsti dalyvauti Lietuvos šaulių są-

jungos veikloje ir savo laisvą laiką skirti pratyboms ir mokymams?

Paskutiniaisiais metais pasaulis susidūrė su daugybe globalių iššūkių, kurie verčia jaunąją kartą prisidėti prie Lietuvos Respublikos saugumo.

Kitą rytą, pasigirdus „Kuopa kelt“, prasi-dėjo pasiruošimas dar vienai naujų nuotykių ir išpūdžių dienai. Antroji diena, prasidėjusi nuo skanių pusryčių, žadėjo dar daugiau žinių ir praktikos. Šauliai buvo labai geros nuotaikos ir džiaugėsi kai kam jau pažįstama, o kai kam dar visiškai nauja patirtimi. Antrosios dienos mokymai buvo orientuoti į teorinių žinių praktinį pritaikymą. Aplink mokyklos teritoriją buvo mokomasi naudotis nebylaus valdymo signalais ir paversti juos pačia efektyviausia komunikacijos priemone vykdant įvairias užduotis. Dalyviai susipažino ir įtvirtino žinias apie tikrą kario ekipuotę, kuprinės turinį ir daiktus, kuriuos kiekvienas karys visuomet nešiojasi su savimi, kad galėtų išgyventi bet kokiomis gyvenimo sąlygomis.

Antrosios dienos išpūdžiais pasidalijo jaunasis šaulys, tokiose pratybose dalyvaujantis pirmą kartą:

Visų pirma, kas paskatino tapti jaunuoju šauliu?

Apie šią veiklą sužinojau Lietuvos šaulių sąjungos pristatyme, kurį organizavo mūsų mokykloje Krašto apsaugos savanorių pajėgų atstovai.

Ar nebuvo baisu atvykti į tokias pratybas ir dalyvauti jose su jau labiau patyrusiais šauliais?

Nebuvo baisu, nes kartu su manimi atvyko ir mano draugai.

Ar patiko stovyklos veikla? Ar sužinojai kažko naujo ir vertingo?

Man šios pratybos buvo pirmos ir paliko neišdildomą išpūdį. Iš arčiau susipažinau su Lietuvos šaulių sąjungos veikla bei radau daug naujų draugų.

Kad ir kaip būtų gaila, net ir patys geriausi dalykai baigiasi, bet kiekviena pabaiga reiškia kažko pradžią, tad linkime dar daugiau tokių puikių pratybų.

Ir visai Šaulių sąjungai palinkėsime nesustoti veikti ir toliau skatinti Lietuvos žmones, o ypač jaunimą, įsitraukti į pilietišką, savanorišką veiklą ir tobulėti visiems kartu!

Rytų Lietuvos mokyklos

Konferencija „Lietuvos etnografiniai regionai“

Liucija ZAGORENKO, Butrimonių pagrindinės mokyklos biologijos vyresnioji mokytoja,

Ian JURGELEVIČ, Butrimonių pagrindinės mokyklos technologijų vyresnysis mokytojas

Lietuvos Respublikos Seimas 2015-uosius metus paskelbė Etnografinių regionų metais. Taip siekiama išsaugoti mūsų

šalies regionų istorinį ir kultūrinį pavilumą, visus paskatinti domėtis lietuvių etnokultūra.

Butrimonių pagrindinės mokyklos mokiniai pristato Dzūkijos etnografinį regioną

2015 m. gruodžio 11 d. Butrimonių pagrindinėje mokykloje vyko konferencija „Lietuvos etnografiniai regionai“. Konferencijos tikslas – skatinti mokinių domėjimąsi Lietuvos etnografiniais regionais, jų panašumais ir skirtumais, padėti mokiniams ugdyti tautinį tapatumą bei suvokti save kaip kultūros puoselėtoją.

Konferencijoje dalyvavo komandos iš Riešės gimnazijos, Stanislovo Rapolionio gimnazijos ir Butrimonių pagrindinės mokyklos. Kiekvienos komandos atstovai pristatė pasirinkto etnografinio regiono patiekalą ir dirbinį. Riešės gimnazijos komanda pristatė Aukštaitiją, Stanislovo Rapolionio gimnazijos komanda – Žemaitiją, Butrimonių pagrindinės mokyklos komanda – Dzūkiją. Pristatant pasirinktą Lietuvos etnografinį regioną, skambėjo dzūkios ir aukštaitiškos dainos, aidėjo žemaitiška šneka. Po trumpos pertraukėlės visi mokiniai buvo pakviesti dalyvauti protmūšyje „Lietuvos etnografiniai regionai“. Kadangi Lietuvą sudaro penki XIII a. susiformavę etnografiniai regionai – Aukštaitija, Žemaitija, Dzūkija (dar va-

dinama Dainava), Suvalkija (Sūduva) ir Mažoji Lietuva, kiekvienam regionui buvo skirtas vienas turas, susidedantis iš dešimties klausimų. Komandas vertino komisija (mokyklos direktorė Vilija Žutautienė ir atvykusios komandos lydėjos mokytojos). Sunku buvo išsėdėti salėje, kai valgykloje kvepėjo kiekvienos komandos patiekalai: žemaitiškos bulvės su sėmenimis, dzūkios grybai su bulvėmis ir pagal aukštaitišką receptą kepti žagarėliai.

Daugiausia teisingų atsakymų pateikė Stanislovo Rapolionio gimnazijos komanda, antrieji – Riešės gimnazijos komanda, tretieji – šeimininkų, Butrimonių pagrindinės mokyklos, komanda.

Mokyklos direktorė Vilija Žutautienė padėjo visiems dalyviams už dalyvavimą ir pasirodymus. Kiekvienai mokyklai buvo įteikti diplomai ir saldžiosios dovanos – tortai.

Nuoširdžiai dėkojame Vytauto Miškinio prekybos-gamybos įmonei už tortus, garbingai komisijai bei visiems į šią konferenciją susirinkusiems svečiams.

Jan Jurgelevič nuotr.

Tėviškės aušra

Nr. 1 (10) Tautos fondo (JAV) leidinys Lietuvos mokykloms 2016 m. sausis

Rytų Lietuvos mokyklos

Džiugi žinia – naujas projektas Eitminiškių gimnazijoje

Kristina STUČIENĖ, Eitminiškių gimnazijos lietuvių kalbos mokytoja

Ivadinio projekto partnerių susitikimo Kelne (Vokietija) akimirkos

Eitminiškių gimnazija įsikūrusi šalia Europos centro. Aplink dvarai, piliakalniai, miškai, pievos, jose čurlena upeliai. Mokyklos bendruomenei rūpi ne tik aplink esantys gamtos turtai. Norime pažinti ir saugoti gamtos, socialinius, ekonominius ir kultūrinius išteklius. Džiaugiamės, kad 2015–2018 m. Eitminiškių gimnazija dalyvaus naujame „Erasmus+“ projekte „Save our Resources“. 2010–2012 m. ir 2012–2014 m. Eitminiškių mokykla dalyvavo „Comenius“ rengtuose tarptautiniuose projektuose.

„Erasmus+“ projekto „Save our Resources“ dėmesys bus skirtas šviesti ir ugdyti mokinius apie vandens ir iškasenų išteklių saugojimą, vėjo, vandens ir saulės energijos naudojimą, biokuro, branduolinės energijos panaudojimą ir saugojimą, bei socialinių-ekonominių ir kultūros išteklių panaudojimą. Visa tai svarbu, kad gyventume darnoje su mus supančia turtinga aplinka.

Projekto koordinatoriai – Vokietija (Kelnas) – *Stadt Humboldt-Gymnasium*. Projekto dalyviai: Lietuva (Eitminiškės) – Eitminiškių gimnazija, Ispanija (Verà) – *IES El Palmeral*,

Italija (Baris) – *Istituto Paritario „A. Volta“*, Rumunija (Ploještis, Ploiești) – *Colegiul Tehnic „Elie Radu“*, *Municipiul Ploiești*. Projekto metu (trejus mokslo metus) dalyvaujančios šalys kurs knyga, kurioje bus pamokų modulių rinkinys apie išteklius, jų panaudojimą ir saugojimą.

Pirmasis projekto „Save our Resources“ susitikimas įvyko 2015 m. spalio 27–29 d. Vokietijoje, Kelno mieste, į jį vyko Eitminiškių gimnazijos mokytojos Svetlana Sčastnaja ir Vaida Oželienė. Dalyvaujančių mokyklų pedagogai aptarė projekto eigą, etapus, temas, pasiskirstė darbus. Grįžusios mokytojos pasidalijo išgirsta informacija bei aptarė pirmąją užduotį – sukurti projekto logotipą, už kurį bus balsuojama *etwinning* platformoje.

Projektas finansuojamas remiant Europos Komisijai, „Erasmus+“ programos, kurią Lietuvoje administruoja Švietimo mainų paramos fondas, lėšomis. Šis kūrinys atspindi tik autoriaus požiūrį, todėl Komisija negali būti laikoma atsakinga už bet koki jame pateiktas informacijos naudojimą.

Svetlanos Sčastnajos nuotr.

Propaganda – kaip ją atpažinti?

Svetlana MAKARČIUK, Naujosios Akmenės Ramučių gimnazijos Ila klasės vadovė, geografijos mokytoja

Suintensyvėjusių informacinių karų akivaizdoje kiekvienas žmogus turi sugebėti identifikuoti pastangas manipuluoti jo realybės suvokimu. Tam, kad mokėtumėte atskirti melą nuo tiesos, atpažinti politines ir kitokias propagandos elementus, Naujosios Akmenės Ramučių gimnazijos Ila klasės mokiniai apsilankė Istorinėje Lietuvos Respublikos Prezidentūroje Kaune, kur dalyvavo edukaciniame užsiėmime „Propaganda prieš šimtą metų ir dabar – kaip ją atpažinti?“. Pasitelkę dailininko Luiso Ramakerso Pirmojo pasaulinio karo karikatūras, edukacinio užsiėmimo metu mokiniai susipažino su įvairiomis propagandos technikomis, jų taikymo būdais ir identifikavimo instrumentais. Nagrinėdami įvairias karikatūras analizavo paveikslėlius, darė išvadas, dalijosi jomis su savo klasės draugais. Dirbdami grupėse vaikams atsakinėjo į klausimus: kas pavaizduota karikatūroje, kokie simboliai naudojami, ar karikatūra įtaigi, kokie personažai vaizduojami, ar karikatūra turi mistikos elementų? Kiekviena grupė pristatė savo išvadas, kurios buvo paremtos konkrečiais atsakymais. Užsiėmimą vedė ekskursijų vadovas ir edukatorius Gediminas, nuteikęs mokinius aktyviam darbui savo išradingumu. Užsiėmimo metu mokiniai

sužinojo, kokias priemones naudoja propagandistai, kur šiandien sutinkame propagandos elementus ir kaip nuo jos atsispirti. Ši programa skirta ugdyti moksleivių kritiniam mąstymui, kad mokiniai gebėtų paaiškinti tam tikras karikatūras. Po edukacinio užsiėmimo vyko apžvalginė ekskursija po Istorinę Prezidentūrą. Apžvalginės ekskursijos metu moksleiviai buvo supažindinti su Prezidento rūmų istorija, sužinojo, kokie žinomi žmonės joje lankėsi, kaip keitėsi pastato paskirtis skirtingais laikotarpiais. Nuostabą sukėlė tai, kad tarpukario Prezidentas Antanas Smetona savo atostogas praleisdavo ne užsienio kurortuose, o Lietuvos pajūryje. Jis žavėjosi Lietuvos gamta ir buvo tikras savo krašto gamtos grožio patriotas. Autentiškoje tarpukario dvasia atspindinčioje aplinkoje mokiniams buvo pristatyti Pirmosios Lietuvos Respublikos Prezidentai ir jų šeimos. Taip pat moksleiviai buvo supažindinti su prezidento institucijos istorija, pagrindiniais pirmųjų piliečių darbais. Užsiėmimo metu buvo ugdoma pagarba Lietuvos valstybės simboliams, puoselėjama tautinė savivarba bei atsakomybė už Tautą ir Valstybę.

Svetlanos Makarčiuk nuotr.

Atlikto darbo „Propaganda – kaip atsiriboti?“ pristatymas

Etnografinius metus įprasminant

Teresė VINSLOVAITĖ, Paberžės „Verdenės“ gimnazijos muzikos mokytoja metodininkė

Mokinių folkloro grupė „Verdenė“

Lietuvos Respublikos Seimas, įvertinęs, kad viena iš svarbiausių Europos Sąjungos regioninės politikos krypčių yra regioninio, istorinio ir kultūrinio savitumo išsaugojimas, bei pabrėžęs Lietuvos etnografinių regionų savitumo puoselėjimo svarbą, 2015-uosius paskelbė Etnografinių regionų metais. Etnografinių regionų metai skatina labiau domėtis savo krašto kultūra, papročiais, istorija.

Šia proga Paberžės „Verdenės“ gimnazijoje 2015 m. gruodžio 22 d. vyko netradicinis integruotas istorijos, muzikos ir geografijos renginys „Etnografinius metus įprasminant“. Renginį pradėjo istorijos mokytojas Bronislovas Banys, kuris įdomiai papasakojo apie kiekvieno Lietuvos regiono svarbą, išskirtinumą ir regioninį savitumą. Po to muzikos mokytojos Teresės Vinslovaitės paruošti mokiniai tarmiškai dainavo dainas. Skambėjo

autentiškos lietuvių liaudies įvairių regionų dainos, atliekamos solistu, dueto, kvarteto bei folkloro grupės „Verdenė“ dainininkų. Visus žavėjo tikras ir nuoširdus dainavimas. Klausytojų buvo prašoma spėti, kurio regiono daina, kas būdinga dainavimui. Atspėjusiems buvo įteikti saldūs prizai. Geografijos mokytojo Vytauto Gražio paruoštas užduotis sprendė geriausi klasių atstovai. Tuo metu salėje likusiems mokiniams specialioji pedagogė Justina Skupienė vedė integruotą geografinį-muzikinį-istorinį žaidimą. Džiugino dalyvių aktyvumas. Aktyvūs buvo ne tik mokiniai, bet ir gimnazijos administracija bei mokytojai. Renginio pabaigoje buvo paskelbti geografijos testo etnografinė tematika rezultatai. Laimėjusios klasės buvo apdovanotos.

Norėtusi tikėti, kad šis renginys, skirtas Etnografinių regionų metams, leido suvokti, kad esame praeities kartų tąsa dabartyje. O integruojant mokomuosius dalykus, sudaroma puiki galimybė naujai pritaikyti žinias ir gebėjimus.

Justinos Skupienės nuotr.

Vilniaus lietuvių namuose ugdomi ukrainiečiai vaikai su švietimo ir mokslo ministre sveikinosi lietuviškai

„Laba diena“, – lietuviškai pasisveikino aštuntokai, į Lietuvą iš karo niokojamos Ukrainos atvykę mokyti Vilniaus lietuvių namuose. Čia juos pirmadienį aplankė švietimo ir mokslo ministrė Audronė Pitrėnienė. „Man labai čia patinka – ir mokytojai, ir aplinka, Lietuvoje labai gražu. Atvažiavau čia mokyti, todėl labai stengiuosi, septyneto nesu gavusi“, – kalbėjo Margarita, lapkričio pradžioje atvažiavusi į Lietuvą kartu su kitais keturiolika vaikų. Visi jie – 8 klasės mokiniai, su šeimomis pa-

bėgę iš separatistų užimtos teritorijos – Donecko ir Luhansko sričių. Vienas jų – našlaitis, penki turi tik mamas. Vaikų artimieji šiuo metu yra prisiglaudę Dniepropetrovske. Į Lietuvą juos atlydėjo tik viena ukrainiečių kalbos mokytoja.

„Džiaugiuosi, kad Švietimo ir mokslo ministerija finansuoja šių vaikų mokymosi, apgyvendinimo išlaidas. Mokiniams buvo nupirkti net rūbai, higienos priemonės. Čia jie mokosi rusų kalba, taip pat turi lietuvių ir ukrainiečių kalbų pamokas, susipažįsta su

Lietuvos istorija ir geografija“, – sakė švietimo ir mokslo ministrė A. Pitrėnienė.

Vilniaus lietuvių namuose šiuo metu iš viso mokosi trisdešimt septyni mokiniai iš Ukrainos. Be vaikų iš Donecko ir Luhansko sričių likę mokiniai yra lietuvių kilmės.

Gimnazijos statusą turinčių Vilniaus lietuvių namų paskirtis – lietuvių kilmės tremtinių, politinių kalinių palikuonių, užsieniečių ir Lietuvos piliečių, atvykusių ar grįžusių nuolat ar laikinai gyventi Lietuvoje, vaikų, užsienyje gy-

venančių Lietuvos piliečių bendrasis ugdymas, suaugusiųjų ir vaikų formalusis ir neformalusis švietimas, taip pat – pagalbos mokyklai ir mokytojų teikimas bei asmenų, nemokančių valstybinės lietuvių kalbos, mokymas. Čia šiuo metu iš viso mokosi 337 mokiniai, 236 iš jų – vaikai iš 27 pasaulio valstybių.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos
Komunikacijos skyrius

Kunigo Juozo Breivos gyvenimo kelias

Atkelta iš 1 p.

perteikdavo istorijos mokytoja – mūsų klasės vadovė Kazytė Kazickienė. Kauno politechnikos instituto Hidrotechnikos fakultete studijavau kelių, tiltų ir aerodromų statybą. Dirbau statybinės organizacijose. Nuo pirmųjų Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo dienų dirbau Lietuvos kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ štabe. Vėliau Lietuvos Vyriausybės struktūros tarnyboje. Būdamas senjoras, nuo 2004 m. pradžios iki 2015 m. lapkričio dirbau Aplinkos ministerijos struktūroje. Vertingiausias Lietuvos istorijos žinias gavau iš tėvelio Antano Žilėno, kuris būdamas savamokslis nuo pat vaikystės buvo patriotiškai aktyvus, artimai bendravo su kunigu Juozu Breiva. Dalyvavo įvairiose politinėse-patriotinėse organizacijose. Buvo Kirdeikių šaulių būrio vadas. Ilgai dirbo Utenos baro pasienio policijoje. Partizaninio pasipriešinimo kovų dalyvis, kalėjo Vorkutos lageriuose. Tėvelis Antanas Žilėnas iki netikėtos kunigo Juozo Breivos mirties (1939 m. sausio 21 d.) su juo artimai bendravo. Jo pasakojimai apie to laikmečio Lietuvos gyvenimą visada buvo susieti su kunigu Juozu Breivos valstybine-patriotine veikla, ypač su aukų rinkimu bei kita pagalba pavergtu Vilniaus krašto ir Vilniaus lietuviams. Tėvelis gerai žinojo kunigo Juozo Breivos kunigystės metus sulenkintuose kraštuose, kur jam teko kovoti su lenkų kunigais dėl lietuvių kalbos ar lietuviškos bažnytinės atributikos vartojimo Vilnijos bažnyčiose. Pasak tėvelio, jis mokėsi, bendro ir vėliau buvo pirmas pagalbininkas kunigui Vladui Mironui – Nepriklausomybės Akto signatarui, kai jiedu kartu dirbo Dauguose. Dauguose artimai susipažino su J. Basanavičiumi, A. Smetona, Vileišiais, A. Žmuidzinavičiumi ir kitais politikos veikėjais, pasiryžusiais įteisinti Lietuvos Valstybę. Iš tėvelio, giminių, to krašto amžininkų pasakojimų kunigas Juozas Breiva man pasiliko Lietuvos tautinio atgimimo, Lietuviybės, Valstybės kūrimo, Valstybės stiprinimo simbolis. Todėl bet kokias žinias, pasakojimus, amžininkų prisiminimus kaupiau atminties „vendzliuke“. Prisimintinas susitikimas (apie 1969) su Kernavės klebonu kunigu Nikodemu Švogžliu. Su šeima lankantis Kernavėje ir apžiūrint bažnyčią, mus pasitiko kunigas. Papasakojo apie Kernavę ir Kernavės bažnyčios istoriją. Iš kunigo šnekos aišku, kad nuoširdus pasakotojas aukštaitis. Aš jam: „Jūs aukštaitis.“ „Taip švinčianyskis“, – atsako man. „Tai Jūs pažinote kunigą Juozą Breivą?“ – klausiu. „O taip...“ – pradeda kunigas Nikodemus Švogžlys (Milžinas). Kunigas Juozas Breiva buvo jo mokytojas. Visada per vasaros atostogas su būriu klierikų atostogaudavo Linkmenyse. Kunigas N. Švogžlys man ir Kaišiadorių vyskupijos archyve paliko daug šviesių prisiminimų apie savo mokytoją – tikrą lietuvių – kunigą Juozą Breivą. Kaupiau po truputį visokią informaciją, laukiau ir vyčiau, kad atsirastų mokslo ar plunksnos brolių ir kad apie kunigą Juozą Breivą parašys – parašys apie jo gyvenimą

ir veiklos vertą atminimą. Laukiau... Ilgai nedrišau pradėti, nes tai daryti yra atsakinga, neturint profesinio pasirėngimo... Vis tik ėmiausi įamžinti šviesų kunigo Juozo Breivos atminimą „Kelyje“ – lietuvių tautos ir jo veiklos kelyje. Paskutinius vienerius metus tai buvo intensyvi paieška archyvuose. Važinėju po apylinkes rinkdamas medžiagą apie „parubežį“ – apie Utenos baro pasienio policiją. Kiekvienas Rytų Lietuvos aukštaitis maloniai prisiminavo tame krašte dirbusi kuniga Juozą Breivą. Knygai „Kelias“ tekstą iš sukaupto „vendzliuko“ pradėjau rinkti 2015 m. vasaros pradžioje. Knyga ilgai buvo be pavadinimo. Pavadinimas „Kelias“ gimė tik prieš pat atiduodant spaustuvei. Teksto (knygos) maketavimas buvo atliekamas be pavadinimo. Beje, jau sumaketavus, pasitirkinau mano herojaus nueitą gyvenimo kelią. Kunigo Juozo Breivos jubiliejai nebuvo tinkamai pažymėti, todėl knyga „Kelias“ skyriaus kunigo Juozo Breivos 125 metinėms paminėti ir Lietuvos Nepriklausomybės paskelbimo šimtmečiui. Kunigo Juozo Breivos garbingam jubiliejui parengiau parodą (šešis standus) „Kunigui Juozui Breivai 125“. Standus su fotografijomis ir trumpu gyvenimo aprašymu padovanosiu Vabalninko ir Kirdeikių krašto muziejams. Knygos viršelių apipavidalinau pats. Rinkdamas medžiagą apie pasieniečius, lankiausi Ginučių kaime pas pasieniečio Miko Rūko dukrą Jadvygą. Ji man daug papasakojo apie tėvelio likimą, parodė daug vertingų pasienio laikų nuotraukų. Tarp daugelio tėvelio atminties relikvijų Jadvyga saugojo nuo 1920 m. turėtą lietuvišką trispalvę. Tų laikų trispalvės fone ištisai kunigo Juozo Breivos atminimas – kelias, kurį iki šių dienų savyje nešioja mano Rytų Lietuvos aukštaitai.

Galbūt trumpai paašikintumėte Breivų giminės ištakas, jų veiklą Nepriklausomoje Lietuvoje, juk buvo ne vienas kunigas Breiva?

Kunigo Juozo Breivos motina Veronika Šimavičiūtė atiteko į Natiškius iš gretimos Krinčino parapijos Medžiūnų kaimo. Juozapatė ir Veronikos šeimoje augo šeši vaikai – Skolastika (Skolė), Salomėja, Jonas, Juozas, Jurgis, Ona. Anksti mirė tėvas, Veronika liko viena su mažamečiais vaikais. Jos brolis Juozas (gim. 1860) buvo kunigas. Daug metų dirbo Kauno gubernijos Novoaleksandrovsko (Zarasu), netoli Breslaujos, Slabodkos (Zaverijos) parapijos klebonu. Pastatė naują puošnią bažnyčią. Mirė staiga, svečiuodamasis Kaune pas draugą kunigą, būdamas 51 m. amžiaus. Palaidotas Slabodkos bažnyčios šventoriuje. Kapo vieta parinkta taip, kad galėtų matyti savo gimtuosius Medžiūnus. Vietiniai katalikai gražiai prisimena tuo metu dirbusi kunigą Juozą Šimavičių. Ant jo kapo žydi gelės. Bažnyčios zakristijos sienoje tarp nutapytų iškilų dvasininkų paveikslų, pirmoje eilėje, gražiai nutapytas parapijos klebono Juozo Šimavičiaus portretas. Vietinė rajono spauda 2004 ir 2007 m. gražiai paminėjo kunigo Juozo Šimavičiaus švietėjišką veiklą. Su kunigu Slabodkoje

gyveno jo sesuo Salomėja Šimavičiūtė. Mirus Juozapatui Breivai (kunigo Juozo Breivos tėvui), mažasis Juozukas gyveno pas dėdę kunigą Juozą ir tetą Salomėją. Juozas Breiva, Slabodkoje, baigė pradinę mokyklą. Dėdė kunigas Juozas Šimavičius rėmė sūnėną ir rūpinosi juo iki pat mirties. Kunigas Juozas Breiva labai rūpinosi jaunimu. Padėjo ne tik savo giminių vaikams, bet ir kitiems jaunuoliams siekti mokslo. Dar Linkmenyse pas jį gyveno ir Švenčionių „Ryto“ gimnazijoje besimokęs sesers Salomėjos sūnus, būsimas dailininkas Algirdas Petrusis. Kirdeikiuose pas jį gyveno ir mokėsi brolio Jono sūnus Adolfas, kuris, pasekęs dėdės Juozo pėdomis, 1948 m. baigė Kauno kunigų seminariją. Taigi Natiškiai susieti su kunigų trimis kartomis: kunigas Juozas Breiva, dėdė kunigas Juozas Šimavičius, sūnėnas kunigas Adolfas Breivė.

Kokios aplinkybės lėmė, kad Juozas Breiva pasirinko kunigo kelią?

Natiškiuose (J. Breivos gimtinėje, netoli Vabalninko) Juozapatė ir Veronikos Breivų gausioje šeimoje vyravo Mikalojaus Daukšos ir vyskupo Motiejaus Valančiaus dvasia. Tėvai buvo šviesūs valstiečiai, siekiantys gėrio, žinių. Siekimas gėrio, doros, žinių ir troškimas būti laisviems persidavė jų vaikams. Vyriausia duktė Skolastika daraktoriavo Breivų namuose, slapčia mokė ne tik savo broliukus ir sesutes, bet ir aplinkinių kaimų vaikus. Po baudžiavos panaikinimo Lietuvoje pradėjo kilti sava naujoji inteligentija, kuri aktyviai padėjo žadinti lietuvių tautą siekti Laisvės, Nepriklausomybės. Naujoji inteligentija pagrindine išeitimi iš tamsos ir vergovės laikė mokslą. Kaimo žmonėms dvasininkija tautinio žadavimo ir tautinio pakilimo, krašto švietimo ir kultūrinimo laiku buvo didžiausias autoritetas. Juozas Breiva, gavęs pirmąsias pamokas pas sesutę Skolastiką ir pasimokęs pas dėdę kunigą Juozą Šimavičių Slabodkoje (už Breslaujos), Panevėžyje bei Mintaujoje, tvirtai pasiryžęs padėti atbūndančiai ir atgimtančiai Lietuvai, nutarė mokyti kunigystės.

Jūs pateikėte daug dokumentinės medžiagos apie Vilniaus kunigų seminariją. Kaip apibūdintumėte jos veiklą besimokant ten kunigui Juozui Breivai?

Kunigas Juozas Breiva nuo vaikystės pasiryžęs padėti Lietuvai tautai tiesti naują ateities kelią – kelią į savarankiškumą, Nepriklausomybę, šviesą, dorą. 1908 m. vasara

pateikia Vilniaus kunigų seminarijos rektoriui dokumentus su prašymu leisti laikyti stojamuosius egzaminus, juos išlaikęs, nuo 1909 m. pradeda siekti kunigystės. Seminarijoje mokymasis buvo labai vaisingas, be specialiųjų dalykų išmoka keletą kalbų. Gieda seminarijos chore, dažnai repetuoja ir koncertuoja. Choro vadovo profesoriaus kunigo Teodoro Brazio pamokos jaunam kunigui praverė vėliau parapajose organizuojant ir vadovaujant vaikų, mišriems chorams, vadovaujant dūdų (pučiamųjų) orkestrams. Seminarijoje besimokantis jaunimas labai domėjosi viešaisiais reikalais, kurie vyko tarp Vilniaus lietuvių. Klierikai slėpdamiesi vogčiomis skaitė iš miesto atneštus dienraščius. Seminarijoje buvo uždrausta skaityti ir platinti dienraščius. Knygų gabenimas į seminariją ir jų platinimas be vadovybės žinios grėsė pašalinimu iš seminarijos. Lietuviai klierikai susirašė į Šv. Kazimiero draugiją ir už surinktas lėšas pirkė lietuviškas knygas, rizikuodami jas skaitė ir platino. Seminarijoje studijų metu buvo dėstoma rusų kalba. Vilniaus generalinis gubernatorius buvo raštu griežtai įsakęs, kad seminarijų auklėtiniai būtų pratinami pamokslus sakyti rusiškai, nors aišku, kad rusakalbių katalikų Lietuvoje nebuvo ir dabar nėra. Lietuvių kalba, greta rusų ir lenkų, pradėta vartoti tik nuo 1906–1907 mokslo metų pradžios. Lietuvių kalbos dėstytojų paskyrimo klausimas buvo derinamas su Rusijos vidaus reikalų ministerijos Kitatikų dvasinių reikalų departamentu. Lietuvių kalbos dėstytojais dirbo Juozapas Kukta (būsimas Kaišiadorių vyskupas), Klemensas Maliukevičius, Petras Kraujalis. Lietuvos kunigai 1912 m. kreipėsi į popiežių dėl Vilniaus vyskupijos lenkinimo, to meto lietuviškoje spaudoje pasirodė daug straipsnių, net ir tokių, kuriuose rašoma, kad „Vilniaus kunigų seminarijoje lietuviai klierikai nyksta“. Vilniaus gubernatorius, reaguodamas į spaudoje pasirodžiusias publikacijas, paprašė Vilniaus vyskupijos pateikti duomenis apie kunigų seminarijoje besimokančiųjų nacionalinę sudėtį. Seminarijos rektoriaus pateiktame 1912 m. seminaristų sąrašė matyti, kad seminarijoje tuo metu mokėsi daugiau nei šimtas trisdešimt seminaristų, iš jų dvidešimt šeši lietuviai. Klieriko Juozo Breivos III kurse mokėsi 25 seminaristai, iš jų 4 lietuviai, 1 baltarusis ir 20 lenkų.

Tėsinys kitame numeryje

Knygos apie kunigą Juozą Breivą pristatymai

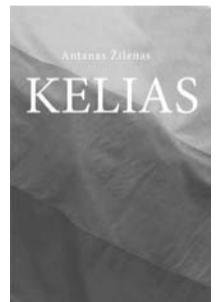
Antano Žilėno knygos „Kelias“ pristatymai rengiami:

- Vabalninke (Vabalninko krašto muziejuje), Biržų r., 2016 m. sausio 30 d. 12 val.
- Vilniaus karininkų ramovėje 2016 m. vasario 13 d. 13 val.
- Kirdeikiuose (bibliotekoje), Utenos r., 2016 m. vasario 16 d. 15 val.
- Linkmenyse (bibliotekoje), Ignalinos r., 2016 m. vasario 19 d. 14 val.
- Kauno karininkų ramovėje 2016 m. kovo 5 d. 16 val.

Veiks paroda „Kunigui Juozui Breivai 125“.

Per pristatymus bus galima įsigyti knygą su autoriaus autografu.

„Vorutos“ informacija

Muziejus laikraštį Nr. 1 (418)

Moneta, skirta Ugninės Beždžionės metams

Egzistuoja įvairios kalendorinės sistemos. Vienos pagrįstos saulės ciklu – tai mums įprastas Grigaliaus, stačiatikių Julijaus, koptų, armėnų, zoroastristų, hinduistų kalendoriai, kiti – mėnulio ciklu – musulmonų, įvairių senųjų Amerikos civilizacijų – olmekų, majų, actekų kalendoriai ir kalendorinės sistemos. Saulės – mėnulio kalendoriai naudojami jau pirmųjų civilizacijų – babiloniečių, asirų, hebrajų, senovės graikų. Viena labiausiai paplitusių lunisolarinio (saulės-mėnulio) tipo sistemų yra kinų kalendorius.

Šio kalendoriaus ištakas siekia Šangų dinastijos Kiniją (II tūkst. pr. Kr.). Jau tuomet buvo naudojamas 60 metų ciklas ir keliamieji mėnesiai. Džou dinastijoje apie 484 pr. Kr. buvo skurtos griežtos taisyklės, suderinančios mėnulio ir saulės ciklus, įvestas keliamasis mėnuo, pridedamas metų

gale. Kinų kalendoriuje metai turi 12 mėnesių po 29–30 dienų. Kas 2–3 metus pridedamas papildomas – keliamasis mėnuo. Šiame kalendoriuje egzistuoja 12 ir 60 metų ciklai, kurių kiekvienai metai vadinami gyvūnų vardais – arklio, avino, kiaulės, gyvatės, beždžionės ir t.t. Šiam ciklui pradžią davė Jupiterio judėjimas ekliptika. Šešiasdešimties metų ciklas, kinų manymu, pakankamas matuojant žmogaus gyvenimą, visada prasideda „jang medžio žiurke“. Pagal kinų tradiciją, paskutinis ciklas – 78 prasidėjo 1984 m. ir baigsis 2043 m.

Naujaisiais laikais kolekcinės monetos, skirtos kinų kalendoriaus gyvūnų metų ratui pirmiausiai pasirodė tuose kraštuose, kurie šį kalendorių naudoja. Honkongas, tuometinė Britanijos valda, 1976 m. pradėjo kaldinti kolekcinę 1000 dolerio nominalo auksinių monetų

Moneta, skirta Beždžionės metams. 2015 m. A. Valužio nuotr.

seriją, pradedant nuo drakono. Kinija zodiako ženklui skirtas įvairaus nominalo auksas ir sidabro juaninių monetas kaldina nuo 1981 m., Taivano (Kinijos Respublika) – nuo 2000 m., Makao – nuo 1992 m. Singapūras 1982 m. išleido pilną komplektą 10 dolerių nominalo nikelinų monetų, skirtų kinų kalendoriaus metams. Mongolija savo kalendorinių mone-

tų ciklą pradėjo 1992 m. išleidama 50 sidabro tugrikų, skirtų beždžionės metams, o Vietnamas 2000 m. išleido 10 000 sidabrinųjų dongų, skirtų drakonui.

Šį kartą pristatome Trakų istorijos muziejaus numizmatikos rinkinyje saugomą 8 dolerių monetą, išleistą 2015 m. Niue salyne, skirtą 2016 metų zodiako ženklui pagal kinų

astrologiją – raudonajai Ugninei Beždžionei. Moneta sidabrinė, 5 uncijų (155,5 g) svorio, 65 mm skersmens. Jos averse karalienės Elžbietos II profilis, aplink užrašas anglų kalba: ELIZABETH NIUE 2016 8 DOLLARS 50 Z 999 SILVER. Reverse – 3 beždžionių šeima. Centrinė figūra auksuota. Virš – hieroglifas „še“ (beždžionė) ir užrašas anglų kalba: YEAR OF THE MONKEY. Monetos tiražas 500 vnt.

Pagal kinų kalendorių 2016 m. vasario 8 d. prasidės raudonosios Ugninės Beždžionės metai. Beždžionė – gudrumo, pamaivėliškumo ir apgavystės simbolis. Tad „būkim išmintingi, pažindami kitus ir save“ (kinų filosofas Laozi).

Muziejininkas Saulius Zalys

Antanas ir Janina Bilčiai – Aukštaitijos partizano ir tremtinės likimai

Skiriama Janinai BILKIENEI, 2015-aisiais per Jurgines atšventusiai 90-mečio jubiliejų

Rūta SUCHODOLSKYTĖ, Trakai

Kai atvykstu į mamos gimtąjį kraštą, Aukštaitijos Linkmenų kaimą, jaučiuosi lyg pati būčiau čia gimusi (mama po mokslo ir darbo Vilniuje atitekėjo į Trakus, bet visuomet ilgėjosi tėviškės). Klausausi giminaičių tarmiškai pasakojamų iš praeities gelmių ataidinčių istorijų ir vėl prisiliečiu prie giminės medžio šaknų. Aplankau tetą Janiną Bilkienę, savo senelio Vinco Mažeikos vyriausią seserį (jiedu turėjo bendrą motiną Uršulę Vidžiūnaitę-Ryliškienę, vėliau Mažeikienę, Paukštienę, bet skirtingus tėvus). Prosenelė Uršulė ir prosenelis (irgi) Vincas antrą kartą tuokėsi būdami našliai. Mamos teta Janina gyvena Dvariškių kaime visai šalia Linkmenų. Šiai tvirtai, šiemet garbingą devyniasdešimties metų jubiliejų sutinkančiai senolei teko nelengva partizano žmonos dalia, ankstyva našlystė ir beveik dešimtmetis tremties. Klausausi ir užsirašau jos tolimus praeities pasakojimus, kurie taip stipriai susieti su mūsų giminės ir šalies istorija.

Janina ir Antanas – piršlybos ir vedvybos

„Yra kaip yra, ir nieka čia jau nepadarysi“, – mėgsta tarytum save guosdama aukštaitiška tarme kartoti teta Janina. O buvo taip. Jaunystėje nusižiūrėjęs ją toks Antanas Bilkis iš Linkmenų kaimo. Prisakęs, kad į šokius viena neitų. Bet Jania jo nepaklausiusi vis viena nuėjo. Antanas palydėjo ją namo. „Galvoja, kad aš su juo sėdėsiu, kalbėsiu dar visų vakarų, o aš tik švyst ir nubėgau namo“, – pasakojo Janina. „Gyvatė kokia“, – dar nusikeikė būsimas jaunikis, o Janina iš to nusikeikimo dabar kvatojasi.

Paskui atėjo pas motiną pirštis. Jo išrinktoji tuo metu tyliai gulėjo ant pečiaus ir klausėsi piršlio ir motinos pokalbio. Ištekėjo ji už savo Untano 1944 m. Šeimynine laime ilgai pasidžiaugti neteko, vyras pasuko miško brolių takais, prie vardo ir pavardės prisidėjo Kavarsko slapyvardį. Kovėsi Vytauto apygardos Tigro rinktinėje (rinktinė skirstoma į kuopas, būrius ir skyrius), Romelio-Kirnicko kuopoje. Vėliau pats tapo minėtosios kuopos vadu.

Jaunoji žmona pasakoja, kad ateidavo slapstydami, tik naktimis, kai šviesdavo partizanų saulė – mėnulis. Janina pasakoja, kad labai bijojusi, bėgštavo pastoti. Vedžiodama pirštu ir garsiai skaitydama žinomos partizanų dainos „Mėnulis – jaunas tėvas jo“ žodžius, ji tvirtina, kad taip ir buvo: „Virš Lietuvos laukų nakčia/ Išskleidęs parašiutą,/ Tu nusileidai pušyne,/ Žaliam žaliai kaip rūta.“

„Tigrų“ susikūrimas ir 12-os desantas Labanore

Viename iš savo jaunystės pasakojimų epizodų Janina mini, kad „vyras buvo Vokietijon išbėgęs“ ir svarstė, ar iš ten traukti toliau – net už Atlanto. Mat brolis kalbino jį išvykti į Ameriką. Antaną jaudino šeimos likimas, palikta jauna žmona, todėl jis nusprendė su-

Antanas Bilkis (kairėje), Janina Bilkienė (dešinėje, languotu kostiumėliu). Su pussesere Maryte Dūdėnaite ir jos sužadėtinu

grįžti (taip perduoda Antano brolio žodžius Janina). O brolis tuo metu nusprendžia kitaip ir patraukia į JAV, kur vėliau ir pasilieka gyventi. Veiksmas vyksta 1944 m.

Tų pačių metų vasarą, antrą kartą grįžtant sovietų okupacijai, Lietuvos laisvės armijos (LLA) pasipriešinimo okupacijoms organizacijos, įkurtos 1941 m. įsakymu, kariams po apmokymų Žemaitijoje liepta grįžti į savo rajonus arba grupėmis išsidėstyti miškuose ir priešintis sovietų okupacijai.

Vienas LLA štabo pareigūnų Leonas Vitulis-Bitinėlis savo tėviškėje, Derviniškės kaime, Linkmenų valsčiuje, su kitais karininkais ir vietinių partizanų vadais bei Kirdeikių klebonu Petru Liutkumi įkūrė Tigro rinktinę, pavaldžią Šiaurės Rytų Lietuvos apygardai, ir tapo jos vadu. Rinktinės teritorija apėmė Utenos, Švenčionių, Zarasų apskritis, o ryšių punktu tapo Kirdeikių klebonija.

Lapkričių Tigro rinktinėje jau buvo 600 kovotojų. Gruodį į Linkmenų apylinkių miškus iš lėktuvo buvo nuleistas 12 vyrų desantas. Tai Gdanskio regione veikusios Abvero karinės žvalgybos mokyklos „FAK 204“ žvalgai, LLA nariai. Visi jie buvo gimę Švenčionių apskrityje ar netoliese, gerai ginkluoti, puikiai parengti diversinei veiklai ir aprūpinti sovietine valiuta. Vienas iš padebesių nusileidusių desantininkų buvo Antanas Bilkis-Kavarskas. Desantininkai tuojau užmezgė ryšius su vietos partizanais ir įsitraukė į bendrą kovą taip sustiprindami Tigro rinktinę.

Lietuviai į Abvero karinės žvalgybos mokyklą buvo pasiuntę iš viso apie 200 savanorių, kurie po apmokymų lėktuvais permesi į okupuotą Lietuvos teritoriją 1944 m. lapkričio ir 1945 m. kovo mėn. pradėti partizaninio karo.

Vokietijos karinėje žvalgyboje Abvere veikė Diversijų, teroro ir psichologinio karo

Sibiro moterys darbininkės. Janina Bilkienė vadelioja

skyrius. Šiose mokyklose apmokymo kursas trukdavo nuo 2,5 iki 3 mėnesių ir buvo sudarytas tik iš praktinių dalykų, kurie gali būti reikalingi konkrečiai užduočiai. Privalomų disciplinų buvo aštuonios: šuoliai su parašiutu, topografija ir orientavimasis, žvalgybos duomenų rinkimo ir stebėjimo metodai, sabotažo metodai ir darbas su sprogstamosiomis medžiagomis, šaudymas iš visų rūšių pėstininkų ginklų, maskavimasis, pabėgimas nuo persekiojotų ir, žinoma, kovinė savignyga.

Žymiausi mūšiai. Antanas Bilkis – kuopos vadas

1944 m. lapkričio 18 d. prie Ginučių piliakalnio įvyko pirmasis Tigro rinktinės mūšis. Apie 100 ant piliakalnio įsitvirtinusių Beržo kuopos partizanų kulkosvaidžių, automatų ir šautuvų ugnimi pasitiko 300 NKVD kareivių dalinį. Po gerą pusdienį trukusio mūšio didelių nuostolių patyrusiems enkavėdistams teko trauktis, o iš partizanų ūkart niekas nežuvo.

1945 m. kovo 11–12 d. netoli Kiauneliškio vyko Romelio kuopos (iki 100 partizanų) kautynės su NKVD kariuomene. Šių kautynių metu žuvo 63 partizanai, įskaitant rinktinės štabo viršininką K. Zinkevičių-Kirvį. Priešo karių, pasak J. Lukšos, krito apie 800; kiti autoriai nurodo daug mažesni skaičiai. Romelio būrys 14 žuvusiųjų kaina iš apsupties prasiveržė kovo 11 d.

1945 m. pavasarį ar vasarą į dvi dalis suskilo Antano Krinicko-Romelio kuopa: per Kiauneliškio kautynes Romelis buvo sužeistas, todėl kuopos vado pareigas perėmė Antanas Bilkis-Kavarskas; pasveikęs Romelis grįžo į kuopos vado postą, tačiau daliai kuopos ir toliau vadovavo Kavarskas.

Krinicko-Romelio kuopoje 1945 m. birželį buvo apie 120 partizanų. Paminėtinas jų įsiveržimas į Saldutiškį birželio 3 d. – ūkart partizanai užėmė visą valsčiaus centrą, išskyrus NKVD valsčiaus poskyrio būstinę.

Antano Bilčio-Kavarsko kuopoje 1945 m. kovą buvo 12 žmonių (paminėta, kad jie veikė Skudutiškio ir Kaltanėnų valsčiuje), 1946 m. vasarą vis dar buvo apie 12 partizanų, o spalį liko 7; kuopa veikė daugiausia į rytus nuo Labanoro. A. Bilkis žuvo spalio 26 d., keli paskutiniai kuopos kovotojai – tikriausiai 1947 m.

Antanas Bilkis kartu su šešiais kovos bendražygiais palaidotas Saldutiškio kapinėse, bendrame kape. Našlė Janina, surinkusi duomenis ir apklaususi žuvusiųjų gimines, savo lėšomis pastatė jiems paminklą, kapelius nuolat lanko ir tvarko. Remiantis vieno liudytojo, likusio gyvo partizano, pasakojimu, prie Saldutiškio kapinių iš viso užkasta apie 40 žmonių. Palaidotieji, kuriems pastatyti paminklai, yra kairiajame priekiniame kapinių kampe. Šalia Antano Bilčio ir jo 1946 m. žuvusių bendražygių Juozo Jurgelevičiaus, Juozo Lipinsko, Juozo Deveikio, Leono Deveikio, Kazimiero Deveikio ir Petro Zemlevičiaus kapo yra dar vienas bendras kapas ir paminklas žuvusiems 1947 m.: Kazimierui Bubuliui, Kazimierui Kaladinskui, Antanui Skunčikui ir Kazimierui Milašui. Už jų išsirikiavę atskiri paminkliniai kryžiai Albertui Dūdėnui, Šarūno rinktinės „Dobilo“ grandies vadui (1923–1946 02 01), Stasiui Rukšėnui (1916–1946), kovotojui Albinui Guigai (1922–1945 06), Lietuvos kariuomenės kapitonui Vincui Gumauskui-Gailiui (1909 10 23–1945 07), Tigro rinktinės būrio vadui Vincui Žilėnui-Zubriui (1919–1945 07), kovotojui Jaronimui Kaušlyai (1922–1945 06).

Paskutiniai „tigrai“

1948–1951 m. Tigro rinktinės kovotojų gretos nuolat retėjo.

Šiek tiek naujų kovotojų ir rinktinę buvo priimta po kiekvieno iš trijų didžiųjų trėmių (1948, 1949 ir 1950) bei 1950 m. pavasarį, kai į miškus išėjo nemažai vyrų, nepanorusių „ruso pusėje“ dalyvauti daugumos lietuvių tuomet lauktame pasauliniame kare.

1951–1952 m. žiemą visoje rinktinėje tebuvo 15–20 partizanų. Dauguma jų žiemą Adučiškio girioje, o Paberžio kuopa – Pastovių rajono Rinkionių apylinkėje įrengtame bunkeryje.

1952 m. naktį į vasario 11 d. strybų ir milicininkų apsuptą Paberžio bunkerį puolė 20 MGB kareivių, po neilgo susišaudymo partizanai padegė bunkerį ir bandė pasitraukti naudodamiesi dūmų uždanga, tačiau apsupties žiedas buvo pernelyg glaudus. Iš apsupties ištrūko tik Stasys Guiga-Tarzanas.

Sibiro lietuviai prie bendro stalo (Janina Bilkienė – pirma iš kairės)

Bendras septynių partizanų, bendražygių, žuvusių 1946 m., kapas Saldutiškio kapinėse

Knygos recenzija

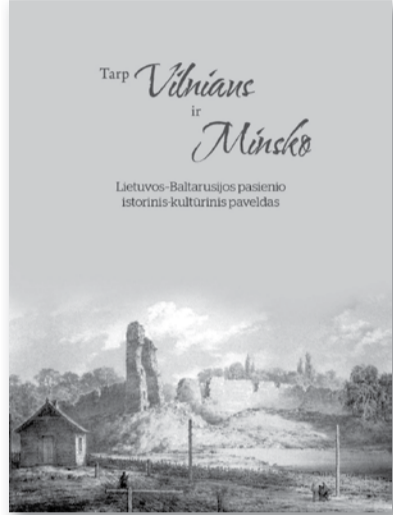
Kultūrinio paveldo reikšmė Baltarusijos ir Lietuvos nacionalinei tapatybei

Vaida SPRINDYTĖ, Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto magistrantūros studijų programos studentė

Knyga „Tarp Vilniaus ir Minsko: Lietuvos–Baltarusijos pasienio istorinis-kultūrinis paveldas“¹ – tai bendrai lietuvių ir baltarusių mokslininkų vykdyto projekto „Baltarusijos–Lietuvos pasienio istorinis kultūrinis paveldas: tarp Minsko ir Vilniaus“ veiklos rezultatas. Šioje knygoje yra publikuojami Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos Baltarusijos kultūros, kalbos ir literatūros tyrimų centro ir Lietuvos kultūros tyrimų instituto mokslininkų straipsniai. Vykdydami projektą, mokslininkai atliko tyrimus, nagrinėjo Baltarusijos pasienio su Lietuva regiono kultūros objektus, aprašė nusipelnusias šiam regionui personas.

Leidinį parengė trylika autorių: Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos mokslo darbuotoja Olga Kniazeva, menotyro mokslo kandidatė docentė Ana Barvenova, Baltarusių kultūros, kalbos ir literatūros tyrimų centro direktorius Aleksandras Lokotka, baltarusių menotyrininkė Jelena Pikulik, filologijos mokslų daktarė Jelena Alfiorova, humanitarinių mokslų daktarė Aistė Paliušytė, Lietuvos kultūros tyrimų instituto mokslo darbuotoja Regimanta Stankevičienė, dailėtyrininkė Jolanta Širkaitė, humanitarinių mokslų (filosofijos) daktarė Basia Nikiforova, Lietuvos kultūros tyrimų instituto vyresnioji mokslo darbuotoja habilituota daktarė Henryka Ilgievič, humanitarinių mokslų (muzeologijos) daktarė Nastazija Keršytė, istorijos krypties mokslų daktaras docentas Romualdas Juzefovičius, filologijos mokslų krypties daktaras Rolandas Kregždys.

Nors leidinio straipsnių pagrindinis tyrimų objektas yra pasienio paveldas, galima teigti jog leidinio tematika pasižymi įvairiapusiškumu. Skirtingus objektus analizuojantys autoriai, prieš atlikdami tyrimus, nurodė tikslą iširti Baltarusijos ir Lietuvos pasienio vaidmenį LDK knygos meno istorijoje XVI–XVIII a., Rytų Europos krikščionybės kulto dvasininko paveikslą viduramžių epochoje, XVI–XX a. pr. Baltarusijos miestų ir miestelių palei Senąjį Vilniaus trakta, Minsko ir Vilniaus įvaizdžius mitopoetinėje erdvėje, tradicinės medžio architektūros vaidmenį Baltarusijoje

ir Lietuvoje². Autoriai iškelė tokias problemas siekė pasitelkti pasienio kultūrinį paveldą kaip daugiakultūrinį objektą ir išnagrinėti jo reikšmę Baltarusijos ir Lietuvos šalių nacionalinei tapatybei.

Knygą sudaro praturtėję (ją parašė B. Nikiforova; ji yra ir knygos sudarytoja), trys dalys, asmenvardžių ir vietovardžių rodyklės bei glausta informacija apie straipsnių autorius. Pirmame straipsnių bloke „Materialūs ženklai ir simboliai Baltarusijos–Lietuvos pasienyje“ publikuojami O. Kniazevos, A. Barvenovos, A. Lokotkos ir J. Pikulik straipsniai. Autoriai pateikia tyrimų išvadas apie Senojo Vilniaus trakto XVI–XX a. reikšmingumą ekonominėje bei kultūrinėje miestų plėtroje (O. Kniazeva), X a. krikščionybės Rytų Europoje plėtrą bei tuometinį vienuolio, tikinčiojo paveikslą (A. Barvenova), Baltijos regionų šalių muziejų (skansenų) sistemų vaidmenį, reikšmingumą, siekiant išsaugoti ir vykdyti nacionalinių kultūrų išsaugojimą (A. Lokotka), XVI–XVIII a. Vilniuje veikusius knygų spausdinimo centrus ir jų įtaką knygos meno raidai (J. Pikulik).

Antrame straipsnių bloke „Kultūrinis gyvenimas pasienio erdvėje“ autoriai pateikė tyrimų išvadas apie kultūrinį gyvenimą Lietu-

vos–Lenkijos pasienio žemėse. Pavyzdžiui, A. Paliušytė, analizuodama archyvinis dokumentus, atskleidė XVIII a. pab. dailininko Antano Grušeckio portretą, R. Stankevičienė pateikė tyrimų išvadas apie stebuklingo trinitorių Jėzaus atvaizdo sklaidą XVIII–XX a. Baltarusijos ir Lietuvos šventovėse. Autorė taip pat sudarė registrą, kuriame suregistruoti LDK trinitorių vienuolynai, bažnyčios, surašyti šiuose vienuolynuose bei bažnyčiose esantys Jėzaus Nazariečio atvaizdai. J. Širkaitė pateikė tyrimų išvadas apie Baltarusijos ir Lietuvos pasienyje esančio dvaro raidą, istoriją. B. Nikiforova savo straipsnyje detalai išanalizavo Lietuvos–Baltarusijos pasienio dvasinio gyvenimo ir tradicijų savitumą.

Trečiajame straipsnių bloke „Mokslas, švietimas, kalba: sienų sankirta“ publikuojami H. Ilgievič, N. Keršytės, R. Juzefovičiaus, R. Kregždžio straipsniai. Šiuose straipsniuose dėmesys telkiamas Baltarusijos istorijos ir kultūros tyrinėjimams tarpukario Vilniuje (H. Ilgievič), Gudų mokslo draugijos muziejaus Vilniuje veiklai (N. Keršytė), rašytiniam tarpukario Vilniaus lietuvių ir baltarusių studentijos palikimui (R. Juzefovičius) bei lietuvių kalbos polonizmui ir gudizmų ypatumams Lietuvos ir Baltarusijos pasienyje (R. Kregždys).

Veikalas „Tarp Vilniaus ir Minsko: Lietuvos–Baltarusijos pasienio istorinis-kultūrinis paveldas“ yra labai reikšmingas leidinys tiek lietuvių, tiek ir baltarusių kultūros istorijos tyrinėjimų požiūriu. Jame pirmą kartą išsamiai ir gausiai publikuojamas bendras lietuvių ir baltarusių mokslininkų tiriamasis darbas apie Lietuvos ir Baltarusijos pasienio gyvenimo kultūrinį gyvenimą, papročius, kalbą. Iki tol nebuvo ir išsamios pasienio kultūros paveldo objektų analizės. Skaitant straipsnius, akivaizdu, kad mokslininkai, rinkdami medžiagą, labai kruopščiai tyrinėjo Lietuvoje ir Baltarusijoje saugomą archyvinę medžiagą. Leidinys yra skirtas mokslinei auditorijai ir asmenims, kurie domisi Baltarusijos ir Lietuvos pasienio kultūros istorija.

Knygoje straipsniai pateikiami lietuvių kalba. Gerai yra tai, kad po kiekvienu straip-

sniu yra nurodytas panaudotos literatūros sąrašas bei straipsnio santrauka anglų, rusų kalbomis. Knygos pabaigoje yra pateiktas asmenvardžių ir vietovardžių rodyklės. Jos leidiniui suteikia informatyvumo. Be to, kai kurie knygos straipsniai yra iliustruoti, o tai daro knygą išsamesnę ir įdomesnę.

Leidinio dizaino kūrėja – Skaistė Ašmenavičiūtė. Dailininkė apipavidalino jau ne vieną knygą, skirtą kultūros paveldo tyrinėjimui. Šią knygą apipavidalindama, S. Ašmenavičiūtė parinko patogų skaityti raidžių dydį, parankiai sukomponeavo lapuose tekstą, iliustracijas bei paraštes. Paminėtina, jog leidinio popierius kokybiškas ir knygą malonu skaityti.

¹ Tarp Vilniaus ir Minsko: Lietuvos–Baltarusijos pasienio istorinis-kultūrinis paveldas: [mokslinių straipsnių rinkinys] / Lietuvos kultūros tyrimų institutas; [redakcinė kolegija: Basia Nikiforova (sudarytoja); [iš rusų kalbos vertė Judita Gliaberzonaitė ir Saulė Trinkutė]; [rodykles sudarė Sandra Jaskevičiūtė]. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2014. – 296 p.: iliustr., ISBN 978-9955-868-71-2.

² NIKIFOROVA B., Tarp Vilniaus ir Minsko: Lietuvos–Baltarusijos pasienio istorinis-kultūrinis paveldas: [mokslinių straipsnių rinkinys] / Lietuvos kultūros tyrimų institutas; [redakcinė kolegija: Basia Nikiforova (sudarytoja); [iš rusų kalbos vertė Judita Gliaberzonaitė ir Saulė Trinkutė]; [rodykles sudarė Sandra Jaskevičiūtė]. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2014. – 296 p.: iliustr., ISBN 978-9955-868-71-2 [p. 8].

Martyno Jankaus muziejus

Martyno Jankaus g. 5
Bitėnai, Lumpėnų sen.
Pagėgių sav. LT-99265
Muziejaus darbo laikas:
Antradienis–Penktadienis 8.30–17.00
Šeštadienis 8.30–16.00
El. paštas m.jankausmuz@gmail.com
Tel. 8 441 42736
Mob. tel. +370 656 15021

Antanas ir Janina Bilčiai – Aukštaitijos partizano ir tremtinės likimai

Atkelta iš 11 p.

1953 m. visoje Vytauto apygardos teritorijoje buvo likę apie 20 partizanų. Ilgiausiai iš buvusios Vytauto apygardos partizanų sovietinių saugumiečių ieškoti Antanas Kraujelis-Siaubūnas ir Stasys Guiga-Tarznas. 1965 m. kovo 17 d. susektas ir nušautas A. Kraujelis laikytinas ir ilgiausiai veikusių Rytų Lietuvos srities partizanų. Stasys Guiga Činčikų kaime (prie Švenčionių) slėpdamasis gyveno iki mirties 1986 m.

Tremtis, Sibiro iššalas ir sugrįžimas

Vytauto apygardos partizanų 1948 m. vasario 15 d. atsišaukime vietos gyventojai perspėjami dėl gresiančios dar vienos trėmimo bangos: „Raudonieji okupantai, jausdami artėjančią pražūtį, imasi žiauriausių teroro priemonių. Paskutiniu metu pradėjo masinį lietuvių šeimų trėmimą į Sovietų

Sąjungos gilumą – į baisųjį Sibirą. [...] Vežama ne tik partizanų šeimos, bet ir kitokie komunistams nepalankūs lietuviai: turtingesni ūkininkai ir kitokie „liaudies priešai“. Ši kruviną darbą atlieka sužvėrėję čekistai, kurie nepagalni nei mirštančių senelių, nei lopšyje gulinčių kūdikių. [...] Pespėjame partizanų šeimas ir visus tuos, kurie nujaučia, kad gali būti išvežti iš gimtojo krašto, slėptis ir būti atsargiems.“

Perspėjimas virto baisia realybe 1949 m. kovą jaunai našlei Janinai, jos ketverių metų sūneliui Antanui ir senai motinai Uršulei Paukštienei, kai masinės trėmimo bangos „Bangų mūša“ metu į jų namų duris pasibeldė okupantų kariškiai. Vos spėjusios išimti žirnių maišuką ir kelis daiktus, moterys su vaiku buvo išvežtos. Traukinyje mažasis Antanukas vis klausinėjo „Mama, mama, ar mes nemirsime iš bado?“ Laimė, bado mirtis jų nepalietė. Tremties vieta – tolimasis Irkutsko srities Čeremchovo rajonas, netoli Kutuliko

gyvenvietės. Kapinėse šalia Kutuliko daug lietuvių palaidota. Teta pasakoja, kad ruošiant laidojimui amžiną išalą sunku būdavo prakasti, tai kiek pakasdavę pakūrendavo, sušildydavo žemę ir toliau krapštė. Didelių kauburėlių ar kryžių ant kapelių nedarydavo.

Sibire baugino ne tik amžinas iššalas ir šaltos žiemos, bet ir dideli atstumai. Vienas iš pasakojimų susijęs su šieno arkliams parvežimu žiemą. Su drauge Adele išsikinkiosios arklių trijulę į roges (kinkoma buvo vienas paskui kitą) per baisią pūgą jos patraukė arkliams šieno parsivežti. Važiavo dviem atskirais kinkiniais visą dieną ir dalį nakties. Arklių kojos aplipdavo sniego gumulais, kuriuos reikėjo kelyje „atmušti“. Kol visus „atmušdavo“, tai net akyse pajuoduodavo. Jų kelionės gale jau laukė žmonės, manė, kad sušalusios kelyje. Būdavo ir tokių atvejų. Parvažiavo tokios apšarמושios, „kad nei akių, nei burnos nesmatė“. O dar reikėjo iš didžiulių apsnigtų kaugių išsipešti šieno ir

grįžti atgal. Teta pasakoja, kad Sibiro kaimus skirdavo didžiuliai atstumai, kartais po šimtą kilometrų tekdavo nuvažiuoti, kad atliktų darbus. Pati buvusi nedidelė, lieknutė, dabar stebisi, iš kur turėjo tiek sveikatos.

Po devynerių metų jau kiek prakuto, laikė karvę ir kiaulę, už darbadienius užsidirbo kelis centnerius grūdų. Tuo metu gavo dokumentus išvykimui į Lietuvą. Teta, greitosiomis internatinėje mokykloje susiradusi Antanuką (tas pradžioje net bandęs pabėgti ir pasislėpti nuo mamos), susiruošė į gimtinę. „Niekad nežinau, kas tam ruskiui šaus į galvą“, – padarė išvadą ir susikrovusi mantą 1958 m. kartu su motina ir vaiku parvyko į gimtąjį Dvariškių kaimą Ignalinos rajone, kur tebegyvena iki šiol. Laimė, sugrįžo į savo namus, kuriuose laikinai gyveno jos pusseserė. Grįžusi rūpinosi giminės reikalais, sunkiai dirbo, palaidojo vienatinį sūnų. Likusi viena, nepalūžo dvasioje, visuomet duoda išmintingų patarimų kitiems. Kad ir kokie buvo sunkumai, niekuomet neužmiršusi Dievo. Kartu su kitais balsingais giminaičiais giedodavo bažnyčioje, dalyvavo vietos tautinių šokių ir dainų kolektyve. Turėjo tik vieną vyrą, prižiūri jo kapą daugelį metų, pasodina gėlių ir ant kitų laisvės kovotojų kapų. „Man gaila jo ir jo jauno gyvenimo“, – gailiai atsidūsta Janina, prisimindama anksti žuvusį sutuoktinį, partizaną Antaną Bilčį.

Šaltiniai:

Janinos Bilkienės pasakojimai, Dvariškių kaimas, Linkmenys, Ignalinos raj.
„Lietuvos partizanų Vytauto apygardos Tigro rinktinė 1945–1950 m.“. Prieglaube per internetą: <http://partizanai.org/failai/html/tigro-rinktinė.htm>
„Laisvės kryžkelės XIII. Abvero desantininkai laisvės kovose“, in: „Laisvės kryžkelių“ archyvas. Prieglaube per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2006-04-24-laisves-kryzkelės-xiii-abvero-desantininkai-laisves-kovose/5356>.

Laisvės kovų archyvai, Nr. 14, 16, 23.

Nuotr. iš Rūtos Suchodolskytės, Janinos Bilkienės asmeninių archyvų

Senolė su straipsnio autore

2015-aisiais atšventusi 90-metį su būreliu giminiių

Mažeikių geležinkelio stotis

Albertas RUGINIS, Mažeikiai

Eidamas pro Mažeikių geležinkelio stotį, gėriuosi ja, savo pirmą kartą pavidalą atgavusia. 1871 m. nutiesus geležinkelį, ėmė augti Mažeikių miestas, ir jau 1876 m. buvo pastatyta mūrinė geležinkelio stotis. Šitas mūrinis pastatas. Tylu, ramu, gražiai sutvarkyta aplinka. O kadaise čia virė gyvenimas.

Reivyčių dvarelis, greičiausiai už dalyvavimą 1863 m. sukilime, buvo konfiskuotas ir parduotas Muravjovo-koriko giminaičiui N. Postnikovui. Pastarojo pastangomis dvarelis ir geležinkelio stotis 1899 m. gegužės mėn. buvo pavadinti Muravjovo vardu, gyvenvietei paliekant Mažeikių vardą. Muravjovo pavadinimas išliko ir vokiečiams 1915 m. okupavus Lietuvą. Nuo 1907 m. ir miestelis imtas vadinti Muravjovu (faktiškai egzistavo abu pavadinimai).

Iš šito stoties pastato išsiųsta pirmoji telegrama, čia įrengtas pirmasis telefonas. Veikė pašto skyrius. Tarpukariu mes, vaikai, čia pirkdavome ženklukus, klijuojamus į pasą Vilniui vaduoti.

Čia buvo ir pirmoji gaisrinė. Sirenai su kaukus, savanoriai gaisrininkai skubėdavo stotin.

Stotis per savo ilgą laiką matė daug išymų žmonių. Čia, vykdamas į Liepoją, lankėsi Rusijos caras Nikolajus II-asis. Per Pirmąjį pasaulinį karą stoties restorane pietavo Vokietijos kaizeris Vilhelmas II-asis. Vėliau, 1920 m. vykdamas į Rygą, čia buvo sustojęs kardinolas Achilles Ratti, būsimasis popiežius Pijus XI.

Lietuviškos spaudos draudimo laikais per Mažeikių geležinkelio stotį ėjo didelės Lietuviškų knygų siuntos. 1898 m. liepos mėn. Vilniaus geležinkelio stotyje, patikrinus iš Mažeikių atėjusią siuntą, rasta 47 pavadinimų 2 124 egzemplioriai lietuviškų knygų ir 224 laikraščio „Tėvynės sargas“ numeriai.

1893 m. spalio 25 d. iš Mažeikių stoties į Lūšę atvykus traukiniui, rusų žandarai prie tvoros rado du ryšulius su 182 egz. lietuviškos spaudos. Siuntėjai nenustatyti.

1905 m. revoliucijos metu Liepojos–Romnų geležinkelio viršininkas siuntė telegramą, kad vietos lietuviai muša Mažeikių ir Ventos geležinkelio stotų tarnautojus rusus ir prašo kazokų pagalbos jiems apginti.

1915 m. gegužės 14 d. rusų kareiviai neįvyčia uždegė Grosso namą. Išplieskęs gaisras sunaikino visą centrinę miesto dalį, sudegė apie 40 namų. Iš geležinkelio stoties telegrafo Kauno gubernatoriui nuskriejo telegrama: „Muravjovas dega, policijos nėra.“ Tais pačiais metais atsitraukdama iš Mažeikių caro armija susprogdino stoties siurbines, padegė kuro sandėlius. Bet stotis išliko.

Generolas fon der Golcas 1919 m. kovo 5 d. užėmė Mažeikius. Jam pasitraukus į Vokietiją, dalį kariuomenės perėmė mišrios vokiečių-rusų baltagvardiečių armijos vadas plk. Avalovas-Bermontas. Jis Mažeikių geležinkelio stoties restorane buvo iškilmingai paaukštintas į generolus.

Geležinkelio stoties aikštėje buvo apvalus skverelis, aptvertas tvorele. Jo viduje ant aukšto stiebo tarpukariu švenčių progomis, orkestrui grojant, būdavo keliama Lietuvos vėliava. Aikštės šiauriniame kampe lentelė buvo pažymėta pravažiuojančių autobusų sustojimo vieta. Kaip matome, ir dabartinė autobusų stotis yra netoli tos vietos. Sovietmečiu vietoj skverelio buvo įrengtas apvalus retkarčiais veikiantis fontanas.

Po Pirmojo pasaulinio karo Lietuva, perimdama geležinkelių valdymą iš vokiečių karinės administracijos, gavo dalį garvežių. Dalį gavo iš Rusijos, keletą jų išmainė Prancūzijoje į linus.

Atviruke Mažeikių geležinkelio stotis, 1917 m.

Mažeikių geležinkelio stotis, apie 1917 m.

Geležinkelio ruožą Šiauliai–Mažeikiai–Kretinga Lietuva savo žinion perėmė paskutini 1919 m. gruodžio mėn., baigusi kovas su bermontininkais.

Latvija irgi pretendavo į Mažeikių geležinkelio stotį. 1919–1920 m. Mažeikiuose veikė lietuvių ir latvių komendantūros.

Tarptautinis arbitražas, vadovaujamas Edinburgo universiteto profesoriaus Dž. Simpsono, sprendęs, kam atiduoti Mažeikius, 1921 m. sausio 20–21 d. lankėsi geležinkelio stotyje, apžiūrėjo depą ir nusprendė Mažeikius ir Palangą palikti Lietuvai, o Latvijai atiduoti Alūkstos apskritį.

Amerikos lietuvių siunčiamą pagalbą po Pirmojo pasaulinio karo atsikuriančiai Lietuvai laivais atplukdydavo į Liepojos uostą. Iš čia kroviniai keliaudavo į Mažeikių geležinkelio stoties sandėlius.

Stoties bufete buvo prekiaujama kontrabandine degtine. 1921 m. pradžioje geležinkelio karo viršininko padėjėjas kapitonas V. Daugvilas ataskaitoje nurodo, kad „Mažeikių stoties bufetikas visą laiką gabena iš Mažosios Lietuvos be apmokėjimo mūito degtinę. Kratos metu surasta daug konjako ir kitų stipriųjų gėrimų be apmokėjimo mūito...“ Stoties komendantas apie tokią prekybą nežinojo negalėjo... Todėl 1920–1922 m. buvo atleisti net trys komendantai: vyr. lt. Petras Žemaitis, kapitonas Petras Valantiejus ir Vladas Barauskas.

Visais laikais pietvakariname stoties gale veikė bufetas. Sovietmečiu netgi dirbdavo visą parą. Kai užsidarydavo „geltonoji“ – taip pagal pastato spalvą vadinta miesto valgykla-restoranas, lėbautojai patraukdavo į bufetą. Daugiausia jaunimas, grįždamas iš šokių kultūros namuose, vyrai, po pirties sumanę atsigeriti alaus.

Stoties pastate visą parą veikė geležinkelio milicijos punktas, tad bufetininkės be vargo susitvarkydavo su lankytojais.

Būta laikotarpio, kai priešingame stoties pastato gale veikdavo I klasės restoranas.

Stoties peronas buvo mažeikiškių pasimatymų ir susitikimų vieta, vietiniai eidavo pasitikti traukinių, pasižiūrėti atvažiuojančių ir pravažiuojančių žmonių.

Neapsieita ir be perono panelių. Per pirmąjį žmonių trėmimą 1941 m. Sibiran sovietai, norėdami pažeminti išvežamus žinomus miesto žmones, kartu ištrėmė ir perono paneles. Vokietmečiu ir po karo linksmosioms panelėms vadovavo apkūni mergina, praminta „Dyzeliu“.

Stoties peronas tiesiog buvo perpildytas išlydinčiųjų į pirmąją dainų šventę Kaune 1924 m. Mažeikių choristus, vadovaujamus vargonininko Karolio Pukevičiaus.

Taip pat gausi minia mažeikiškių išlydėjo Mažeikių gimnazistus, 1944 m. kovo 30 d.

išvykstančius į gen. P. Plechavičiaus Vietinę rinktinę.

1941 m. birželio 17 d. ešelonas su 21 vagonu tremiamųjų, stotyje išbuvus keturias paras su uždarytais žmonėmis, pajudėjo į Rusijos gilumą, į Altajaus kraštą ir prie ledinuotojo vandenyno. Šitai tremčiai ir kitoms, vykdytoms 1948–1949 m., paminėti prie geležinkelio stoties pastato 1988 m. Sąjūdžio ir Tremtinių sąjungos Mažeikių skyriaus iniciatyva buvo pritvirtinta atminimo lenta.

1941 m. birželio sukilimo metu sukilėliai geležinkelio stotyje išstatė kulkosvaizdžius. Vokiečių okupacijos metais geležinkelio žandarmerijos žandarai drausdavo mažeikiškiams prekiauti su į frontą vykstančiais vokiečių kareiviais, kiaušinius ir sviestą mainyti į vokiškas prekes – kvepiantį tabaką „Bringman“, cigaretes „Juno“. Ypač paklausios būdavo apdorotos žąsys, už kurias mažeikiškiai gaudavo kariškų vilnionių atklodžių, iš kurių moterys siūdinosi tuo metu madingus paltus.

Pasitaikydavo kuriozinių atvejų, kai gabalą sviesto, kurio viduje būdavo įdėtas burokas, išmainydavo į butelį vokiško likerio, o jį atidarę viduje rasdavo pripilta kavos erzaco...

Kartą stebėjau atvejį, kai storulis žandaras vokiečių Jankersas, šnupuodamas, su kepture rankoje, vijosi moterėlę su krepšiu kiaušinių, kol moteris galop pametė savo krepšį, o žandaras su grobiu, braukdamas prakaitą ir pergalingai šypsodamasis, grįžo stotin.

Vėliau pradėtos vėžti kariškos slidės. Jas iškraudavo šalia stoties, po to gabendavo į buvusią žydų „šulę“ Laisvės g. Visi Mažeikių berniukai buvo apsirūpinę tomis slidėmis, turėjo net po keletą porų. Senyvo amžiaus vokiečių sargybiniai šaudydavo į slidžių vagis, bet, kad būtų ką pašovę, girdėti neteko.

Sovietų oro žvalgyba nustatė, kad Mažeikių geležinkelio stotyje sukauptas didelis kiekis vokiečių karinės ginkluotės ir 1944 m. rugpjūčio 20 d. suruošė antskrydį.

Buvo gražus saulėtas skemadienis. Dvidešimt septyni rusų bombonešiai, saugomi naikintuvų, smogė į stotyje stovinčius ešelonus su karine technika. Bombarduota buvo ne visai tiksliai, pagrindinis smūgis klievo gatvelėms priešais stotį, sukėlė gaisrus, žuvo keletas žmonių, tarp jų ir burmistro Smilgio tėvas, nudegė J. Tumo-Vaižganto gatvė, o stotis beveik nenukentėjo. Nors vokiečių zenitininkai rusų bombonešius pasitiko intensyvia zenitinių pabūklų ir orlikonų ugnimi, pamuštas tebuvo vienas rusų lėktuvas.

Bombardavime dalyvavo ir Stalino sūnus Vasilij. Apie tai užsimenama rusų kino filme „Stalino sūnus“. Po karo dar keletą metų Saulės g. rajone plytėjo gilios, pilnos vandens duobės, išmuštos galingų bombų.

1944 m. spalio mėn. rusams priartėjus prie Mažeikių, į stotį atvyko vokiečių šarvuotas traukinys. Jis atmušinėdavo iš už Ventos upės puolančius rusus. Prieš pasirodant rusų lėktuvams, traukinys pasislėpdavo įvažiuodamas į geležinkelio atšaką Cinių pušynelyje.

Kaip prisimena mažeikiškis Stasys Kišonas, iš Mažeikių pasitraukdamas 1944 m. spalio 29 d. vokiečiai stoties įrenginius išsprogdino.

Po karo iš badaujančios Rusijos pasipylė duoneliautojai kaimuose pirkdavo grūdus. Jų atvykdavo pilni vagonai. Sukritę ant iš garvežių išmesto šlako, šildydavosi. Varganos moterėlės karo metais perrinkinėdavo tą šlaką ir ne visai sudegusiomis anglimis šildydavo savo būstus. Netoli šiaurės vakarų stoties galo buvo pastatytas raudonų plytų namukas su kaminu, iš jo langelio kyšojo kranelis, o ant grandinės metalinis puodelis. Ant namelio buvo užrašas „Kipiatok“ (karštas vanduo, skirtas sušalusiesiems keleiviams atsigeriti). Tas namelis, gal kiek perstatytas, tebestovi ir dabar.

Mažeikiškės kepėdavo bandeles – „lepioškas“ – ir pardavinėdavo keleiviams. Stoties milicininkas irgi, kaip anuomet vokiečių žandaras, gaudydavo tas prekiautojas... Iš Vokietijos grįžtantys rusų kareiviai, traukiniui sustojus, mieste plėšikaudavo. Įtartinus ešelonus apsupdavo milicija ir neišleisdavo kareivių iš vagonų. Buvę frontininkai keletą kartų yra apšaudę milicijos ir igulus pastatus.

1945 m. gruodžio 6 d. pravažiuojantys girti sovietiniai kareiviai į stoties keleivių salę įmetė tris granatas. Buvo sužeista žmonių, išbyrėjo stoties langai.

Stoties senajame mediniame vandentiekio bokšte kurį laiką buvo įsikūrę iš Rusijos atkeliavę paaugliai – „juodosios katės“. Naktimis jie apvoginėdavo gyventojus. Su jais būdavo ir vokiečių „vilko vaikų“, atbėgusių iš badaujančio Karaliaučiaus (Kenigsbergo).

Pokariu Mažeikiuose pradėjo lankytis ir romų taborai. Jie atvykdavo traukiniu ir su palapinėmis išsikurdavo stoties prieigose. Buvo atvejų, kad ir pačioje stotyje, trukdydami stoties darbą. Vietinė valdžia stengdavosi greičiau jais atsikratyti, organizuodavo jiems vagoną ir išsiųsdavo į kitas stotis.

Prie pietrytinio stoties pastato galo stovėjo aukštas apvalus raudonų plytų išvietės pastatas, jame pokariu saugumiečiai skirdavo pasimatymus savo informatoriams.

Stoties vestibulyje iki pat praeito amžiaus šeštojo dešimtmečio stovėjo didelis sieninis laikrodžio, užsilikęs dar iš caro laikų. Jo ciferblate romėniškais skaičiais buvo įrašyta: „Sankt Peterburg“.

Neaišku, kur jis vėliau dingo. Dabar gražiai papuoštą restauruotą stotį...

Nuotr. iš Mažeikių muziejaus archyvo

Neprisklausomybės šventė Mažeikių geležinkelio stotyje, 1927 m. gegužė

Bendras Mažeikių geležinkelio stoties vaizdas, apie 1930 m.

Vilniaus lietuvių laikraščiai lenkų kalba

Vytautas Valentinas ČESNULIS, Vilnius

Pradžią Nr. 10 (816)

Dar vieną kaltinamąjį aktą apie Povilą Sipavičių Vilniaus apygardos teismo prokuroro pavaduotojas parengė 1923 m. sausio 26 d. (LCVA, f. 129, ap. 2, b. 812 ir f. 131, ap. 5, b. 19). Anot akto, laikraštis *Litwa* 1922 m. pirmajame pusmetyje sistemingai spausdino straipsnius, ypač vedamuosius, „dvelkiančius neapykanta nepriklausomai lenkų valstybei, skatinančius skaitytoją veikti prieš teisėtus lenkų valdžios potvarkius ir žadinančius neapykantą tarp vietos gyventojų atskirų dalių“, taip pat reiškiančius nepagarbą ištisoms valdžios institucijoms ir atskiroms valdininkams. Tokie straipsniai yra, pvz., 1922 m. balandžio 9 d. Nr. 54 – „Gyventojų valia“ (pas. K. W.); balandžio 13 d. Nr. 57 – str. „Susirūpinus“ (pas. Dygus – V. Sakavičius). Pastarajame straipsnyje prisimintas 33-ų lietuvių ir baltarusių ištėmimas iš Vilniaus vasario 6 d. „Mes neprasime okupanto malonės, bet reikalaujame teisingumo, ir ne lenkiško teisingumo kabutėse, o žmogiško teisingumo be kabučiu“, – baigiamas straipsnis.

P. Sipavičiui inkriminuotame balandžio 30 d. Nr. 68 str. „Lenkų pretenzijos Kauno akimis“ (pas. Pertinax) rašoma apie būklę,

Vilniaus kraštą prijungus prie Lenkijos. „Apsvaigę nuo savo pergalės, dabar [lenkai] nori priversti Lietuvą susitaikyti. Tat plūsta į Kauną Lenkijos notos su pasiūlymais tai pradėti susisiekti, tai pasidalinti neutralią juostą...“ Bet ar gali Lietuva tartis po 1920 m. spalio 9-osios? (Tą dieną Lenkija sulaužė Suvalkų sutartį, o Želgiovskis užgrobė Vilnių.)

Ats. redaktorius kaltintas už gegužės 4 d. Nr. 72 str. „Išpūdziai ir faktai“ (ispūdziai iš kelionės į Kauną) ir str. „Protesto mitingas“ su rubrika „Iš Kauno“ (apie balandžio 23 d. Kaune vykusį mitingą prieš Vilnijos prijungimą prie Lenkijos; perspausdinta iš „Echo“) bei už gegužės 5 d. Nr. 73 str. „Faktai ir ispūdziai“ (pas. Nap. Nar.; Nepriklausomos Lietuvos ir Vilnijos palyginimas Lietuvos naudai).

Okupantui užkliuvęs gegužės 23 d. Nr. 85 str. „Pradžios pabaiga“ (pas. Facista). Jame primintas užsienio reikalų ministro K. Skirmunto nusistatymas Genujus konferencijoje: „Vienoje rankoje kruviną žaizdą darantis peilis, o kitoje netikra alyvos šakelė, tarsi sakanti pasauliui apie tariamai taikingą Lenkijos tendencijas Lietuvos atžvilgiu“. Nepasitenkinimą sukėlė gegužės 24 d. Nr. 86 iš *Głos niezalezny* („Nepriklausomas

balsas“) perspausdintas M. H. Marjanskio straipsnis „Prieš smurto politiką“, kuriame aptariama Lenkijos tautinių mažumų būklė, ypač baltarusių priepauda ir persekiojimas, kai lenkų nacionalizmas triumfuoja. Pagaliau nepatikus gegužės 27 d. Nr. 88 str. „Turėjai, chame, aukso ragą“ (pas. Maurice de Skillańdz – Mauricijus de Skilandis) – rašinys neva apie lietuvius, trokštančius sąjungos su Lenkija, o iš tikrųjų Daugėliško parsidavėlių demaskavimas. Visi minėti *Litwa* numeriai buvo išplatinti.

Tardomas 1922 m. birželio 19 d. P. Sipavičius prisipažino, kad pasirašė 90 *Litwa* numerių – nuo Nr. 1, tačiau visiškai jų neredaguavo ir straipsnių turinio nežino, laikraštį pasirašinėjo tik dėl uždarbio. Pakartoję, kad jam, dirbusiam raidžių rinkėju „Švyturio“ bendrovės spaustuveje, *Głos Litwy* korektorius Sakavičius pasiūlęs būti *Litwa* ats. redaktoriumi ir tokiu būdu pasilikti raidžių rinkėju „Švyturioje“. Šioje byloje P. Sipavičius liudytojais vėl buvo V. Sakavičius ir E. Cidzikas, o gynėju adv. T. Vrublevskis. Teismo tardytojas liepos 1 d. liudytojų aki-vaizdoje apžiūrėjo laikraščio straipsnius, o liepos 20 d. prie tų pačių liudytojų dar kartą

peržvelgė 8 numerių 1 580 egzempliorių – atskirų numerių nuo 142 iki 256 egz.

Lukiškėse sėdėjęs P. Sipavičius 1922 m. liepos 25 d. dėl šios bylos buvo neva paleistas, tačiau paliktas kalėjime kaip Apyg. teismo nuteistas dviem mėnesiams kitoje byloje.

P. Sipavičius 1923 m. birželio 20 d. prašė Apygardos teismo abu liudytojus ir advokatą pakviesti į teismo posėdį; liepos 2 d. teismas sutiko patenkinti kaltinamojo prašymą ir liepos 3 d. apie tai pranešė prokurorui. Apyg. teismo Baudžiamasis skyrius bylą išnagrinėjo 1923 m. rugpjūčio 24 d. Turėdamas dėmesį, kad Sipavičiui inkriminuojamą kaltę „palengvina amnestija“, prokuroro siūlymu tų metų liepos 6 d. pagal amnestijos įstatymo 6 ir 10 straipsnius teismas nutarė bylą nutraukti, 300 tūkst. markių užstatą atšaukti, teismo išlaidas padengti išdo sąskaita, daiktinius įrodymus palikti byloje. Piniiginį užstatą 1922 m. liepos 25 d. buvo davęs K. Stašys. Tačiau paskutinis taškas šioje byloje kažkodėl buvo padėtas tik 1923 m. gruodžio 6 d.: amnestijos įstatymu pasirėmęs Apygardos teismas bylą dar kartą nutraukė.

Archyvo 812 byloje buvę trys laikraščio numeriai 1970 m. kovo 3 d. išimti, kitų numerių likusios iškarpos.

Głos Litwinów

Głos Litwinów („Lietuvių balsas“) – vienas dienis laikraštis. Dalis jo tiražo lenkų valdžios konfiskuota 1922 m. birželio 21-ąją – leidinio išėjimo dieną, apie ką Vilniaus krašto valstybinės policijos vyriausioji komendantūra pranešė Apygardos teismo prokurorui. Laikraštis atspausdintas Martynui Kuktai priklausiusioje „Švyturio“ spaustuveje (Literatų g. 11). Paimita 16 egzempliorių (LCVA, f. 129, ap. 2, b. 814). Redaktoriumi pasirašiusi Ona Juodelytė (*Jodelto*), nors tikrasis redaktorius buvo Vladas Sakavičius.

M. Kukta tą pačią dieną tardytojui prisipažino, kad birželio 20 d. gavo O. Juodelytės

paliėpimą atspausdinti vienadienio laikraščio 800 egz., ką atlikęs tiražą nusiuntė į „Švyturio“ knygyną Šv. Jono g. 21, sau pasilikęs tik vieną egz. Apie 800 egz. spausdinimą prisipažino ir O. Juodelytė. „Švyturio“ knygyno kasininkė-pardavėja, 25 metų Zofija Paukštytė (*Paukšto-Paukštisówna*) pripažino, jog birželio 21 d. atvažiavusi į knygyną ant prekystalio rado 16 egz. *Głos Litwinów*, bet nė vieno nepardavė. Daugiau nieko nežino, nes kitus laikraščių gavo knygyno vedėjas Kazimieras Strazdas. (Z. Paukštytė pasirašiusi 1921 m. gruodžio 8 d. išleisto vienadienio *Jeszcze Litwa nie zginieła* redaktore-leideja, nors tikrasis redaktorius buvo M. Biržiška.)

Teismo tardytojas, rugpjūčio 22 d. išnagrinėjęs

nėjęs išplatinto laikraščio straipsnius „Ir vėl“ ir „Dvejopa moralė lenkų politikoje“, radęs pasakymą, kad vietos gyventojus „okupacinė valdžia dar politiškai beteisūs“, pripažino O. Juodelytę kalta pagal BK 154 str. 2 d. Ji, pasak tardytojo, kaltina valdžią, jog ši „tautinius lietuvių siekius traktuoja kaip nusikaltimą“.

Str. „Ir vėl“ rašoma: „Dar nenutilo lietuviškų laikraščių redakcijose neseniai vykusiu kratu atgarsiai, kai laikraščio konfiskavimus lydėjo jų uždarymas, ir štai vėl stebime okupacinės lenkų valdžios akiplėšiško neteisėtumo naują faktą.“ Lietuvių politikijoje neradusi jos vadovo dr. D. Alseikos, policija suėmė dr. Legeiką ir vyriausiąją buhalterį K. Velecką. D. Alseiką paskui paėmė iš namų ir uždarė į Lukiškės.

Kitame straipsnyje priminta rusų caro Aleksandro II politika lenkų atžvilgiu: „Jokių iliuzijų!“ Dabar lenkai panašiai elgiasi su lietuviais.

Išaiškinta, kad redaktore Juodelytė tapo pasiūlius nepažįstamam lietuviui, kuris už kiekvieną parduotą laikraščio egzempliorių pažadėjęs jai po 20 markių. Tą lietuvi, pasivadinusį Galingu ir sakiusi, kad gyvena Antakalnyje, mačius tik vieną kartą.

O. Juodelytė, 48 metų, netekėjusi, kilusi iš Ukmergės apskr. Gelvonų valsč. Kuprikiemio (?) kaimo. Mažaraštė (mokiusis tik namuose). Kooperatyvo virtuvės šeimininkė, kartu tarnavusi lietuvių knygynę.

Kaltinamąjį aktą Juodelytei Apygardos teismo I apygardos prokuroro pavaduotojas parengė 1923 m. sausio 16 d. ir sausio 18 d. perdavė teismo prokurorui (LCVA, f. 131, ap. 5, b. 72). Akte rašoma, kad str. „Ir vėl“ autorius, „pranešdamas apie lietuvių laikraščio redakcijoje ir lietuvių poliklinikoje darytas kratas bei poliklinikos vyriausiojo

vadovo dr. Alseikos areštą“, „vietos lietuvių nuomonę dėl lenkų valdžios veiklos reiškia pasipiktinimo kupiniais žodžiais“. Su kaltinimu supažindinta ats. redaktore-leideja kaltės nepripažino, iš esmės pakartojo, ką anksčiau buvo sakiusi teismo tardytojui, lenkiškai skaityti nemoka, straipsnių turinio ir jų autorių nežino...

Anot Apygardos teismo 1923 m. gegužės 23 d. nutarimo, byla turėjo būti nagrinėjama kažkada liepos mėnesį. O. Juodelytė birželio 3 d. prašė Apyg. teismo Baudžiamosios skyriaus į teismo posėdį pakviesti gynėją advokatą T. Vrublevskį bei liudytojus Martyną Kuktą ir Augustiną Liegū. Liudytojai patvirtins, kad ji 1922 m. birželio mėn. buvo „Švyturio“ bendrovės kiemsargė ir pasiuntinė, kad lenkiškai skaityti nemoka, kad pasirašyti *Głos Litwinów* ją įkalbėjo kažkoks Povilas Galingas ir t. t. Apygardos teismas birželio 23 d. apie liudytojų pakvietimą pranešė prokurorui. Tačiau teismo posėdis neįvyko. Rugpjūčio 8 d. Juodelytei grąžinti daiktiniai įrodymai – dvi dėžutės pinigams. Apyg. teismas rugpjūčio 20 d., remdamasis tų metų liepos 6 d. amnestijos įstatymu, bylą nutraukė. Su teismo nutarimu Juodelyte supažindinta rugpjūčio 29 d. Apie bylos nutraukimą tą pačią dieną pranešė prokurorui. Šis, atrodo, su teismo sprendimu nesutikęs, rašęs kasacinį skundą, nes Apyg. teismas 1923 m. gruodžio 31 d. apie bylos nutraukimą prokurorui pranešęs pakartotinai.

Teismo byloje buvę laikraščio 15 egzempliorių 1970 m. kovo 3 d. iš archyvo bylos išimti.

O. Juodelytė dar pasirašiusi 1937 m. gruodžio 31 d. išėjusį vienkartinį laikraštį lietuvių kalba „Mūsų mintys“ (faktiškasis redaktorius Vincas Budrevičius).

Ziemia ojczyšta

Katalikiškas savaitraštis *Ziemia ojczyšta* („Tėvų žemė“) – politiškai visuomeniškas ir švietėjiškas laikraštis miestams ir kaimams“) leistas nuo 1923 m. sausio 14 d. iki gruodžio 10 d.

Jis išėjo ilgiau kaip pusę metų nebuvus lenkų kalba leidžiamu lietuvių savaitraščio; prieš tai 1919 m. liepos 17 d.–1922 m. gegužės 28 d. su pertraukomis ėjo *Nasza ziemia* („Mūsų žemė“) ir 1920 m. vasario 15 d.–liepos 4 d. *Nasza niwa* („Mūsų dirva“). „Kaip patsai vardas sako,

Ziemia ojczyšta bus krašto laikraštis ir gins nuo skriaudų jo gyventojus, nepaisant kokią kalbą jie vartoja kasdieniniame gyvenime“, – rašoma pirmajame numeryje.

Savaitraštį pasirašinėjęs Tadas Jاسus buvo bene labiausiai po teismus tąsytas lietuvių laikraščių lenkų kalba redaktorius. Gimęs Kaune. Baigęs 4 gimnazijos klases. 40-metis lietuvis, bet Lenkijos pilietis. Vedęs, dviejų vaikų tėvas. Tikrasis laikraščio redaktorius buvo Vladas Sakavičius.

Savaitraščio 1923 m. vasario 18 d. Nr. 6 išspausdintas kriptonomu V. pasirašytas straipsnis „Broliai, jau laikas“. Dėl jo teismo tardytojas T. Jاسus kamantinėjo kovo 8 d. ir kovo 21 d. Pasak birželio 27 d. Apygardos teismui pateikto kaltinamojo akto (LCVA, f. 129, ap. 2, b. 820), straipsnyje yra „pastraipos, kurstančios skaitytoją vilnietį, neva kilusį iš grynių ir tikrų lietuvių, tačiau tik per lenkų smurto ir engimo jungo keturis amžiusu priversto iš dalies pamesti gimtąją lietuvių kalbą ir imtis lenkų kalbos“. Šitaip diegiama neapykanta lenkams ir jų valstybei, juolab, kad vietos lenkai „remia [...] visų kitų krašto gyventojų sunkų jungą ir priepaudad“. Anot straipsnio, anksčiau lenkų ponų jungą vilkė lietuvių ir baltarusių valstiečiai neturėjo jokių žmoniškų teisių, tikėjosi

tik Dievo pagalbos. „Panašiai ir dabar mes, šio krašto gyventojai, kešdami anų ponų sūnų ir anūkų valdymą, tų ponų, kurie kadaise kankino ir kamavo mūsų senelius ir prosenelius, o galbūt ir tėvus, patiriame ne ką mažiau nemalonumų“. „... Krašte viešpatuoja ne teisėtumas, bet tatarskas jazdos rimbas“. Vilnijoje ginami lenkų dvarai, o visą Lietuvą norima paversti Lenkija. (*Tatarska jazda* – totorių lengvoji kavalerija senosioje Žečpospolitėje; XX a. tarpukario Lenkijoje šitaip vadinti raitelių daliniai, sloopinę gyventojų pasipriešinimą valstybės rytiniuose pakraščiuose – „kresuose“.)

Tardomas T. Jاسus kaltas nepripažino, sakė, kad straipsnį savaitraščio Nr. 6 perskaitė tik ji išspausdinus ir policijos agentams atėjus į spaustuvę laikraščio konfiskuoti. Kas yra autorius, nežino, jis savaitraščio neredaguoja, o tikrojo redaktoriaus pavardės pasakyti negali. Pagal BK 129 str. 1 d. kaltintas T. Jاسus liepos 16 d. prašė Apygardos teismo į bylos nagrinėjimą pakviesti liudytojus – spaustuovės techninį vadovą Vincą Liaukevičių (Lenkevičius?) ir savaitraščio administracijos darbuotoją Kazimierą Kriškiukaitį bei advokatą T. Vrublevskį. Teismas sutiko juos pakviesti.

Tęsinys kitame numeryje

Didžiojo kunigaikščio dvarionys Žygimanto Senojo laikais (1506–1548)*

Jolanta ZAKAREVIČIŪTĖ, Trakai

Pradžią Nr. 11 (817)

Valdovo dvarionių funkcijos

Administracinė funkcija

Lietuvos didysis kunigaikštis, būdamas ir Lenkijos karalius, Žygimantas Senasis labiau mėgo reziduoti Lenkijos karalystėje nei LDK. Tai lėmė, kad didžiojo kunigaikščio valdose administravimo funkcijas turėjo atlikti jo dvarionys. Dvarionims tekdavo vykdyti Ponų tarybos pavedimus, kurių spektras buvo gana platus. Dažniausiai tai būdavo įvesdinimas į dvarą. Pavyzdžiui, 1522 m. Žygimantas Senasis nurodo Drohičino bajorui Stanislovui Gorbovskui anksčiau duotą jam Milkevičių dvarą gražinti Drohičino miestiečiui Stanislovui Pidajui. Tam reikalui įgyvendinti buvo pasiūstas valdovo dvarionis Jurgis Gorbovskis³⁷. Tačiau dvarionys galėjo atlikti ir įvesdinimą ir į kitą turtą: į pievą, karčemą ir t. t. Pavyzdžiui, dvarionis Gruša 1516 m. įvesdino į tris šienaujamas pievas Kernavėje Trakų vaivada Grigorijū Astiką³⁸, o 1510 m. valdovo dvarioniu Jackui buvo liepta įvesdinti į karčemą Vilniaus miesto tarėją Bagdoną Monkevičių, kurią jis laikys šešerius metus, per tą laiką tarėjas turėjo gražinti valdovui piniginę skolą³⁹.

Dvarionys taip pat būdavo paskiriami pilių / dvarų valdytojais. 1527 m. birželio 19 d. Žygimanto Senojo raštu pranešama visiems Černobylio gyventojams, kad Černobylio pilis atiduota dvejim metams laikyti valdovo dvarioniu Jackui Jekui bei įsakyta jam paklusti. Tačiau įvesdinti dvarionis pats savęs negalėjo. Tam paskirtas buvo kitas dvarionis, vardu Ivaška Nemiriča⁴⁰. Administracinėms funkcijoms priklausė pavedimai, kuriais būdavo liepiama sudaryti dvaro inventorių, išieškoti skolas, surašyti mokesčius, pristatyti valdovo raštus adresatams, dažniausiai susijusius su mokesčių mokėjimu ar patvirtinančius vieno ar kito asmens teisę į vieną ar kitą turtą ir pan. Taip pat žinant, kad dvarionys buvo ir įvairių kunigaikščių nutarčių vykdytojai, vienas iš įdomesnių Žygimanto Senojo pavedimų yra surašytas 1524 m. kovo 8 d., kuriuo pranešama dvarionims saugoti kelius nuo be maitų bandančių keliauti Kobrino ir Ratno pirklių per Michaeliui Jozefovičiui išnuomos Bresto muitinės teritoriją⁴¹.

Dvarionių administracinei funkcijai priklausė ir turto dalijimas. 1547 m. dvarionis Grigorijus Fiodorovičius Losimas kartu su Jonu Matejevičiumi, Vilniaus altaristu, dalijo Dūkštų dvaro turtą ir sprendė, kuri dalis atitekt Nemenčinės

vėliavininkui Simonui Steckovičiui, Stanislovui Jurkevičiui, Mykolui Lozovickiui ir Semionui Jackevičiui⁴².

Taigi dvarionių administracinių funkcijų atlikimo spektras pakankamai platus ir kartu labai reikalingas valstybės valdymo aparate, siekiant užtikrinti tvarką valstybėje.

Teisminė funkcija

Valdovo teismas buvo ne tik aukščiausia apeliacinė teismo instancija. Valdovas buvo aukščiausias šalies teisėjas. Žinoma, jis negalėjo visiškai vienas vykdyti teisingumo, todėl jam padėdavo ir Ponų tarybos nariai: „Ten pat esantys: gerbiamasis ir kilmingas ponas Jonas, išrinktas ir patvirtintas Vilniaus vyskupas, Jonas Aleksandravičius, mūsų dvaro išdininkas, Kapočius, sekretorius ir mūsų maršalas.“⁴³ Tai paliudija ir nagrinėjamo teismo bylų dokumentai. Bylos pabaigoje matome išvardytus asmenis, savo dalyvavimu patvirtinančius teismo sprendimo teisingumą. Bylose be Ponų tarybos narių beveik nuolat dalyvauja ir valdovo dvarionys. Pavyzdžiui, 1530 m. pradžioje pats Motiejus Vaitiekaitis pareiškia: „... aš pats to teisti nenorėjau, todėl prašau valdovo dvarionių: pono Vosylius Triznos ir jo brolio Zakarijaus, ir pono Jaroslavo Borisevičiaus, kad su mumis kartu tą vykdytų.“⁴⁴ Peržvelgus bent vieną LM Teismų knygą matome, kad tas pats dvarionis yra paminėtas ne vienoje ir ne dviejose bylose.

Aptariamuoju laikotarpiu žmonių mentalitete labai svarbų vaidmenį vaidino priesaika. Ji buvo naudojama ir teismo procese, kai kaltinamajam reikėjo įrodyti savo nekaltumą. Dažniausiai prisiekiamą dalyvaujant specialioms stebėtojams, kuriais paprastai būdavo, būtent, valdovo dvarionys. Pavyzdžiui, 1534 m. byloje pademonstruojama, kaip valdovo dvarionis Mikalojus Šembelis papasakojo Žygimantui Senajam, kaip jis stebėjo Kauno miestiečio Františkos Mackovičiaus priesaikos atlikimą Šv. Jono bažnyčioje Vilniuje⁴⁵.

LDK XV–XVI a. teismo procesas dažnai buvo panašus į lažybas, kurių požymis – griežtas formalizmas, dažnai išreiškiamas tam tikrais simboliais ir gestais. Vienas tokių, reiškęs formalią teismo ginčo pradžią, buvo kepurės statymas arba dėjimas. Kepurės statymas – posūkiu momentas teismo procese. Nustačius ginčo objektą (ieškinį), pereinama prie įrodymų, kuriuos privalėjo teismui pateikti ieškovas. Viena pusė, statanti kepurę arba pridėdanti pusę, galėjo remtis ne tik liudyto, bet ir kitais įrodymais, pvz.,

„teismų knygomis“ arba ankstesniais teisėjais, kurie tokiu atveju galėjo tapti liudininkais. Daugelyje bylų kepurės stato abi pusės. Tačiau kepurę pridėjusi šalis nebegalėdavo išsisukti nuo proceso. Teisėjas tuomet būdavo tarsi lažybų sprendėjas. O kad jos įvyktų, paprotys reikalavo atlikti dar vieną – kepurė pakėlimo – gestą. Kepurės pakėldavo ir čia pat dalyvaujantys dvarionys: „... valdovo dvarionis Gabrielius kepurės pakėlė.“⁴⁶ Valdovo dvarionys buvo urėdininkai, kurie aptarnaudavo teismą, jiems buvo mokamas mokeskis už tai. Jiems pakėlus kepurės, prasidėdavo šalių varžybinis procesas.

Valdovo dvarionims tekdavo būti ne tik liudininkais, bet ir patiems apklaunamiems liudininkams. 1541 m. Vilniaus pavieto bajoras Mikalojus Fedkovičius skundė kunigaikštį Motiejū, kad jis jau penktus metus laiko užgrobęs jo šienaujamas pievas. Teismas pasiuntė valdovo dvarionį, kad jis apklaustų visus liudininkus⁴⁷.

Dažnai dvarionių teisminės funkcijos reikėsi per diečkus ir žvelgūno pareigas. Diečkus pagrindinė funkcija – atvesti atsakovą ar kaltintoją į didžiojo kunigaikščio ar vietininko teismą. Atsakovas, neatvykęs į teismą du kartus pagal teismo šaukimus, trečią kartą yra pristatomas diečkus, remiantis Pirmuoju Lietuvos Statutu, VI skyriaus 16 straipsniu⁴⁸. Tiesa, tos nuostatos ne visada buvo laikomasi. Diečkus galėjo būti pasiūstas atsakovą pristatyti, jei atsakovas neatvyko ir pirmą kartą. Toks sprendimas buvo priimtas, kai bylinėjosi ponis Jocienė Orvidaitienė su ponu Stanislovu Orvidaičiu, o jis neatvyko į teismą. Tada teisėjai liepė jai duoti diečką⁴⁹. Tačiau diečkui ne visada pravykdavo iš pirmo karto pristatyti atsakovą į teismą. Pavyzdžiui, kaip vieną iš tokių įprastų atvejų galėtume pateikti 1533 m. vieno Bielsko žemionio skundą prieš Bielskio teisėją. Valdovas du kartus pasiuntė pas jį dvarionis (diečką – *aut. pastaba*), kad praneštų apie atvykimą į teismą⁵⁰. Tačiau iš tikrųjų diečkus veikia buvo platesnė. Remiantis teismo sprendimais, ieškinių pareiškimais, apeliaciniais skundais ir kitais išlikusiais šaltiniais, aiškėja, kad diečkus teisėjo potvarkiu šaukė asmenį į teismą, sulaukydavo ir atvedė į teismą kaltinamąjį, skyrė turto areštą, vykdė teismo sprendimus ir atliko kitus teisėjo pavedimus⁵¹.

Apskritai diečkus nebuvo etatinis teismo pareigūnas. Teisėjas galėjo paskirti diečkumi kiekvieną savo tarną, tarnybinių žmogų ar administracijos pareigūną. Diečkus tarnyba truko tol, kol jis vykdė teismo pavedimą. Atlikęs pavedimą ir atsiskaitęs teisėjui, asmuo netekdavo

diečkus įgaliojimų ir grįždavo prie savo įprasto darbo.

Kitas svarbus institutas kalbant apie dvarionių teismines funkcijas buvo žvelgūnas. Vėlyvesnis žvelgūno institutas (Eugenijus Machovenko jį vadina vižu⁵²) išsirutuliojo iš diečkus instituto.

Žvelgūnas buvo teismo pareigūnas, kuris teisėjo potvarkiu arba suinteresuoto asmens prašymu oficialiai liudijo tam tikrus veiksmus arba įvykius, apžiūrėdavo teisės pažeidimo vietą, nustatydavo padarytos žalos dydį ir panašiai, taip pat išvežiodavo teismo šaukimus. Teisme žvelgūnas žiūrėjo tvarkos, kvietė laukiančius pas teisėją, prisaikdindavo priesaikos pagalbininkus ir bylininkus, vykdė įvairius teisėjo pavedimus. Svarbiausia žvelgūno funkcija buvo oficialiai paliudyti tam tikrus faktus ir išduoti suinteresuotam asmeniui reikiamą raštą, kuriuo remdamasis šis galėtų kreiptis į teismą dėl savo teisių⁵³. Žvelgūno funkcijas dažnai tekdavo atlikti ir valdovo dvarionims: „... ir paskyrėme mes jam žvelgūną valdovo dvarionį Gabrieliū...“⁵⁴

Apibendrinus galima teigti, kad dvarionių funkcijos valdovo teisme buvo įvairios, bet dažniausiai jiems tekdavo teismo nuosprendžių vykdymas.

³⁷ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 12 (1522–1529). Užrašymų 12, parengė D. Antanavičius ir A. Baliulis, Vilnius, 2001, p. 150.

³⁸ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 9 (1511–1518). Užrašymų knyga 9, parengė K. Pietkiewicz, Vilnius, 2002, p. 308.

³⁹ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 8 (1499–1514). Užrašymų knyga 8, parengė A. Baliulis, R. Firkovičius, D. Antanavičius, Vilnius, 1995, p. 157–158.

⁴⁰ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 14 (1524–1529). Užrašymų knyga 12, parengė L. Karalius, D. Antanavičius, Vilnius, 2008, p. 376.

⁴¹ *Ibid.*, p. 244.

⁴² LMA RS, f. 256, b. 2049, l. 1–2.

⁴³ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 224 (1522–1530). Teismų knyga 4, parengė S. Lazutka, I. Valikonytė ir kt., Vilnius, 1997, p. 107.

⁴⁴ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 225 (1528–1547). Teismų knyga 6, parengė S. Lazutka, Vilnius, 1995, p. 112–113.

⁴⁵ *Ibid.*, p. 132.

⁴⁶ *Ibid.*, p. 47.

⁴⁷ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 229 (1540–1541). Teismų knyga 10, parengė S. Lazutka, I. Valikonytė, S. Viskantaitė-Saviščiėvienė, Vilnius, 2003, p. 173.

⁴⁸ Pirmasis Lietuvos Statutas (1529), sudarė I. Valikonytė, St. Lazutka, E. Gudavičius, Vilnius, 2001, p. 187.

⁴⁹ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 229 (1540–1541). Teismų knyga 10, parengė S. Lazutka, I. Valikonytė, S. Viskantaitė-Saviščiėvienė, Vilnius, 2003, p. 24.

⁵⁰ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 227 (1533–1535). Teismų knyga 8, parengė I. Valikonytė, S. Lazutka, N. Šlimienė, Vilnius, 1999, p. 60.

⁵¹ Jevgenij Machovenko, Teisingumo vykdymas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Diskusiniai klausimai, Vilnius, 2007, p. 74.

⁵² Zr. Jevgenij Machovenko, Teisingumo vykdymas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Diskusiniai klausimai, Vilnius, 2007.

⁵³ *Ibid.*, p. 77.

⁵⁴ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 225 (1528–1547). Teismų knyga 6, parengė S. Lazutka, Vilnius, 1995, p. 47.

Tęsinys kitame numeryje

* Straipsnis parengtas pagal magistro darbą „Didžiojo kunigaikščio dvarionys Žygimanto Senojo laikais (1506–1548)“, darbo vadovas prof. Rimvydas Petrauskas.

Muziejus laikraestyje Nr. 3 (420)

XIX a. pradžios sidabro vaza

Vienas žymiausių neoklasicizmo atstovų Lietuvos auksakalystėje – Jokūbas Gustavas Hanas (Jacob Gustav Hahn) (1756–1835). Gimė Berlyne 1756 m., vėliau persikėlė į Vilnių. (1785 m. paminėtas kaip liudininkas Šv. Jonų bažnyčios krikšto metrikų knygoje). 1789 m. J. G. Hanas, norėdamas gauti meistro vardą, ketveriems metams įsirašė pas Vilniaus auksakalius N. F. Majų ir B. Keidą. Buvo gabus, nes jau nuo 1790 m. auksakalių cecho sąrašuose minimas kaip meistras. Gyveno išnuomotame bute Pilies gatvėje, kartu su 4 mokiniais. Vedė Aną Zaidler, vokiečių iš Berlyno. Šeima susilaukė dukters Šarlotos Vilhelminos ir dviejų sūnų – Jono Jokūbo ir Juozapo Gustavo. Žlungant Lietuvos - Lenki-

jos valstybei bandė prisitaikyti prikintančios politinės konjunktyros – 1794 m. davė ištikimybės priesaiką Rusijos imperatorei Jekaterinai II (1762–1796), todėl jau 1795 m., Vilniaus auksakalių cecho sąrašuose, įrašytas trečiuoju meistru. Nuo 1811 m., kurį laiką buvo magistrato tarėjas. Santykiai su rusų valdžia nebuvo labai darnūs, yra likę meistro skundų magistratui, kad savo namuose jis išlaiko net du rusų karininkus su tarnais, nors buvo žadėjęs priimti tik vieną karininką su vienu tarnu. Tačiau kūrybinė ir verslo karjera klostėsi puikiai – Pilies gatvėje turėjo net du namus, kurių vienas ir buvo vadinamas „Hanų namu“. Per savo ilgą gyvenimą išugdė per 19 mokinių ir pameistrių. Žymiausi – J. K. Bakšte-

Vaza. Vilnius, XIX a. pr. Meistras J. G. Hanas. A. Valužio nuotr.

lis, J. Olševskis, J. Kandibakšta, J. Ty-mas, L. Rioras, J. Narskis, A. Paliuta, kurie irgi kūrė neoklasicizmo ir am-pyro maniera. Menotyriminkų aukš-tai vertinamą J. G. Hano darbų turi Lietuvos muziejai bei kolekcininkai. Trakų istorijos muziejuje taip pat yra saugoma šio žymaus auksakalio dirbinių. Sidabro rinkinio kolekcija 2015 m. papildė J. G. Hano darbo

indas – vaza. Si-dabrinio kaldinto indo aukštis 100 mm, viršaus skersmuo 175 mm, pė-dos skersmuo 105 mm, masė – 457,7 g. Vaza dviejų dalių – į apvalią, kiek gaubtą, su giliu profiliuotu apvadu pėdą, žema kūgine kojele, įstatytas gaubtas, lengvai atloštu kraštu, va-zos korpusas. Kraštas ornamentuo-tas reljefiniu įstrižinių linijų apvadu. Pėdos apatiniame dugne sidabro spaudai – 2 meistro ženklai: HAN ir sidabro prabos lotais: 12.

Antikinių proporcijų, klasicistinio stiliaus vaza papuošė Trakų istorijos muziejaus padalinio – Medininkų pilies sidabro dirbinių ekspoziciją. Muziejininkas Saulius Zalys

Pro memoria

Elvyra PLIUPELYTĖ
(1921-10-21-2016-01-14)

Per patį viduržiemį, šalčiui sodybų languose išrašius tulpes ir ramunes, o soduose gausiems būriams svirbelių sidabro varpelių skambesiu dėkojant už paliktus vaismedžiuose ir uogynuose skanėstus, danguje garbės sargybai į tiesę su vienodais tarpais išsirikiavo Aušrinė, Mėnulis priešpilis ir Jupiteris. Amžinybės palydėdami Elvyrą PLIUPELYTĖ – Vilniaus universiteto absolventę, Lietuvos partizanų ryšininkę, aktyvią partizanų pogrindžio spaudos veikėją, politinę kalinę, tremtinę, Kolumos katorgininkę, biologijos mokslų daktarę, aukštos kvalifikacijos agronomę, agrotechnikę, sudariusią Lietuvos dirvožemių agronomijos žemėlapius, aktyvią Sąjūdžio ir „Vilnijos“ draugijos narę, lietuvių Patriotę, Žmogų iš didžiosios raidės. Jos veiklos būtų užtekę keliems žmonėms, jos idėjų – išties valstybės įstaigai.

Tada, prieš 65-erius metus, lygiai tą pačią dieną, už sukūžusių lagerio barako sienų buvo minus 40. O po katorgininkės skarmalais, atstojusiais drabužį, buvo plius 40. Tačiau lagerio „daktarui“ atrodė, kad viskas normoje, kad reikia eiti pildyti darbo normą. O ta norma – tai vienas kubinis metras amžino išalo žemės, tvirtesnės už betoną, kurią reikia iškasti komunizmo pamatams. Darbo įrankiai – išklėtos kastuvai ir atšipės laužtuvai. Ir taip, kas ką – pliusas minusą ar minusas pliusą? Tai kaipgi ištvėrei tokias kosmines sąlygas? Turbūt todėl, kad visą laiką tikėjai pliusu – neabejojai ateisiančia Lietuvos nepriklausomybe, lietuvių tautos gyvybingumu ir savastimi, bendro gėrio pergale prieš blogį, tvirtu įsitikinimu, kad Dievas neapleidžia net palaužtos smilgos. Ačiū Tau už tai.

Tada, prieš 25-erius metus, lygiai tą pačią dieną, Lietuvoje buvo minus 20. Tu jau buvai Nepriklausomos Lietuvos pilietė, nors mūsų Valstybė gyvavo tik 10 mėnesių. Tačiau kitų tautų ir valstybių niekintojai negalėjo susitaikyti su mintimi, kad lageriai stovi tušti, kad patiemis reikia dirbti, kad kiti turi teisę į savo istoriją, ateitį, kalbą, papročius, kultūrą. Jie, tikrieji mizantropai, mus laikė, laiko ir visada laikys tik limitofais, neturinčiais teisės į nieką, išskyrus darbą jų imperijos naudai. Iš čia ir terminas – artimas užsienis. Tau to aiškinti nereikėjo. Tada nekasėme prieš tankinių griovių, mes statėme barikadas, ir ne tik fizines. Tu buvai ten, kur labiausiai Tavęs reikėjo. Tu buvai tada, kai to labiausiai reikėjo. Tu buvai su tais, kur daugiausia pasiekti galėjai. Ačiū Tau už tai.

Dabar, lygiai tą pačią dieną, Lietuvoje buvo minus 10. Tu šios dienos – Sausio 13-osios įvykių 25-mečio labai laukei. Gal ką žinojai, gal ką nujautei, žinant Tavo tvirtą charakterį, gal ką buvai suplanavus. Ir sulaukėi tos Didžiosios šventės 25-mečio stebuklo, per kurį mes apgynėme savo Kovo 11-osios stebuklą, kurių įgyvendinimui buvai atidavusi visą save. Negalėdama fiziškai, visa savo esybę dalyvavai Šventės renginiuose, pasigėrėjai kunigo Roberto Grigo kalba Seime, turėjai apie viską, kas vyksta Lietuvoje, Europoje, pasaulyje tvirtą nuomonę.

O jau sekančią dieną padėjai TAŠKĄ.

Dabar jau mums prisiėjo iškasti vieną kubinį metrą žemės. Kadangi buvo tik minus 10 ir storas sniego sluoksnis, iškasti vieną kubinį metrą žemės Karmėlavos pušyno kalnelyje buvo nesunku. Tai nebuvo baisioji, kietoji Kolumos amžinojo išalo žemė. Tai nebuvo derlingasis Lietuvos juodžemis. Tai buvo geltonai oranžinės spalvos, kaip mūsų Trispalvėje, smėlis, lengvas, purus, sausas. Tu jo tikrai nusipelnei.

Išsėkis ramybėje.

Tą dieną mirusiųjų miesto ramybė Karmėlavos pušyno kalnelyje drumstėme tik mes vieni, atlydėję Tave. Po storu sniego sluoksniu nesimatė nieko, tik atskiri, nežymūs kauburėliai. Pušų šakos sviro žemyn, vos atlaikydamos sniego svorį. Niekas, nei paukštis, nei žvėrelis, nedrumstė ramybės. Skaudžiai skambėjo kunigo žodžiai ir byrančio į duobę smėlio šnaresys.

Išsėkis ramybėje.

Taip tyliai, nežymiai, vos ne slapčia išsėikia žmonės, XX a. atstatinėje, kūrė, saugoje, gynė savo Valstybę. Nuostabus ir bausis tai buvo amžius – Nepriklausomybę skelbėme TRIS kartus, nors Nepriklausomą Lietuvą turėjome tik 31-erius metus, 7 mėnesius ir 3 savaites – mažiau nei trečdalis amžiaus. Tai lietuvių tautos tragedija ir visų nelaimių priežastis.

Tu darei viską, ką galėjai ir ko negalėjai, kad šitas istorijos prakeikimas baigtųsi, kad taptume stabilia, demokratiška Europos valstybe – saugiais lietuvių tautos namais, garantuojančiais jos išlikimą. Ačiū Tau už tai.

Tu nusipelnei pagarbos ir visuotinio pripažinimo. Stengsimės Tavęs neapvilti, tęsti Tavo darbą, būti vertais savo Tėvynės.

Išsėkis ramybėje.

„Vilnijos“ draugijos Kauno skyrius

Pro memoria

Šviesiam Antano LUKŠOS
(1923–2016) atminimui

Tremtinio ir politinio kalinio, Prienu miesto Garbės piliečio Antano LUKŠOS mirtis – tai didžiulė netektis ne tik Prienu kraštui, bet ir visai Lietuvai.

Lietuvos politiniai kaliniai ir tremtiniai – mūsų tautos istorijos akys. Kol jos žvelgia į mus, mes turime galimybę gyvai priimti patriotizmo pamokas. Iš lūpų į lūpas, iš kartos į kartą. Privalome būti budrus, nes pokario genocido, tremčių ir brolydystės liudininkų akys pamažėle gęsta.

Atsisveikindami su laisvės gynėju, lietuvių tautos istorijos sergėtoju, Prienu Garbės piliečiu Antanu Lukša, turime suklusti. Laisvės sieki, meilė Tėvynei, rūpestis dėl jos likimo, Lietuvos Nepriklausomybės stiprinimą tarsi Valstybės trispalvę gerbiamas Antanas Lukša šiandien perduoda mums, savo kraštiečiams. Skausmo kalnelio Veiveriuose, Prienu rajono savivaldybėje pasirinkimas Amžinajam poilsiui neatsitiktinis. Ši vieta globojama ne tik žemę mylinčių rankų, bet ir ištikimų savo Tėvynei širdžių šilumos. Kalnelio iškūrėja, jo puoselėtoja ir prižiūrėtoja Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos (LPKTS) Prienu skyriaus pirmininkė Dalytė Raslaivičienė kantriai ir ištikimai mina tautos istorijos atminties takelį. Paskui ją eina visos Prienu krašte gyvenančios Sibiro tremtinių kartos. Nuo Skausmo kalnelio atsiveria laisvos gimtinės akys. Į jas sutelpa kiekvienas žemės grumstas, pakelės akmuo, šulinių svirtys, kalvos ir kalneliai. Ir kiekvienas Tėvynės Lietuvos pilietis.

Antano Lukšos – asmenybės, kovotojo, tremtinio – gyvenimas yra pamoka, kurią turėjome laiko išmokyti. Toji pamoka – gyvenimui.

mas Nepriklausomoje Lietuvoje. Tai mūsų teisės ir mūsų pareigos, kurias privalome išmokyti gerbti, vertinti, jomis gyventi.

Tai, ką šiandien turime svarbaus ir brangaus – laisvę, žemių vientisumą, kalbą, partizanas Antanas Lukša drauge su tautos ir ginklo broliais apgynė, išsaugojo ir palieka mums. Tai ne tik neįkainojama dovana, bet ir didžiulis įpareigojimas: saugoti, mylėti, gerbti, apginti. Antano Lukšos ir visų laisvės gynėjų pavyzdys mus moko būti vieninga tauta.

Visų Prienu žemės žmonių vardu esu dėkingas ir lieku skolingas gerbiamajam Antanui Lukšai už laisvą Tėvyne, už paaukotą gyvenimą vardan mūsų visų ateities.

Su užuojauta artimiesiems ir pagarba
Prienu miesto Garbės piliečio Antano
Lukšos atminimui – Lietuvos Respublikos
Seimo narys Andrius PALIONIS

Išleista doc. dr. Martyno Purvino knyga

„Vorutos“ fondas išleido doc. dr. Martyno Purvino knygą „Mažosios Lietuvos panemuniai ir pamariai“ (I knyga). Knygos pristatymas rengiamas Jurbarke, Smalininkuose, Viešvilėje, Pagėgiuose. Pristatymo metu knyga bus parduodama. Norintys įsigyti dabar gali pirkti internetu www.patogupirkti.lt.

Patogupirkti

Padėka

Dėkojame Tadui STOMMAL, Vasario 16-osios akto signataro Donato Malinausko vaikiaičiui, už 1 000 USD paramą, kuri bus skirta sumokėti už „Vorutos“ laikraščio spausdinimą.

Redakcija

„Karališka senoji kibininė“ –

Sausių k.,
LT-21401 Trakų r.
(Vilnius–Kaunas
automagistralė, 23 km),
tel./faks.
+370 5 243 2444,
mob. tel.
+370 65908454,
+370 659 08452,
el. p. info@kibinas.lt

Mūsų paslaugų spektrą sudaro:

- Kompleksiniai ir verslo pietūs kiekvieną darbo dieną;
- Specialūs pasiūlymai turistinėms grupėms ir jų gidams;
- Edukacinė kibinų gaminimo pamokėlė „Paragauk istorijos“;
- Parodomoji (degustacinė) „Šimtalapio“ gaminimo pamokėlė;
- Autoparduotuvių „Senoji kibininė“ tinklas Vilniuje;
- Išskirtiniai pasiūlymai Jūsų šventėms ir pobūviams;
- Kibinų pristatymas į namus;

Tad linkime akimis pamatyti,
gomuriu pajusti, širdimi įsimylėti...

„Senoji kibininė“ –
Karaimų g. 65, LT-21104
Trakai, tel./faks. +370 5
285 5865, mob. tel. +370 659
72132, +370 659 08452,
el. p. senoji@kibinas.lt

Kitas numeris išeis 2016 m. vasario 27 d.

Vorutos prenumeratorių dėmesiui

Lietuvos paštuose priimama laikraščio Voruta prenumerata 2016 metams.

Prenumeratos kaina
(indeksas 0135)

1 mėn. 1,00 €
3 mėn. 3,00 €
6 mėn. 6,00 €
12 mėn. 12,00 €

Prenumeratos kaina pensininkams, neįgaliesiems, moksleiviams, studentams, mokytojams (indeksas 0136)

1 mėn. 0,75 €
3 mėn. 2,25 €
6 mėn. 4,50 €
12 mėn. 9,00 €

Prenumerata trumpesniai nei metų ar pusmečio laikotarpiui (pvz., ateinančiam mėnesiui) priimama iki einamojo mėnesio 22 dienos, jei nenurodyta kitaip. Gyventojų ir organizacijų užsakyti periodiniai leidiniai nurodytais adresais pristatomi kasdien, išskyrus sekmadienius, švenčių dienas ir kai kuriose kaimo vietovėse pirmadienius. Periodinius leidinius galima užsakyti ir internetu, tinklapyje www.post.lt.

Prenumeratos indeksai
0135, 0136

Redakcinė kolegija:

Dr. Arūnas Bubnys, prof. dr. Alvydas Butkus, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, doc. dr. Vladas Terleckas, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, doc. dr. Dalia Urbanavičienė, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmantas Zinkevičius, Algirdas Žemaitaitis, Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius).

© Voruta, 2016. Visa medžiaga (rašiniai), pateikta laikraštyje „Voruta“, yra VŠĮ „Vorutos“ fondas (įmonės kodas 181392738, PVM mokėtojo kodas LT813927314) nuosavybė. Laikraščio straipsnius kopijuojant ar platinant būtina nuoroda.

© Voruta, 2016. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt šeštieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738, a.s. LT025015100014000155, Trakų kredito unija, kodas 50151. Direktoriė Aušra Virvicienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išsina kartą per mėn. Apimtis – 4 sp. l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./faks.: (8 528) 5 12 66, „Tėle2“ mob. (8 605) 11117. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, tel. 8 605 11 117. Spausdinimo AB spaustuė „Titnagas“, Vasario 16-osios g. 52, Šiauliai. Tiražas 1000 egz.

Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66. El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt, voruta@voruta.lt, vorutosfondas@gmail.com Interneto svetainės: www.voruta.lt, www.mazoji-lietuva.lt

Redakcija: Vyr. redaktorius Juozas Vercinkevičius (el. p. vorutosfondas@voruta.lt, vorutosfondas@gmail.com, tel. 8 605 11 117), Irma Stadlanykaitė (redaktorė, 8 603 11 117), Jolanta Zakarevičiūtė (istorija, publicistika), Jurgita Jakienė (dizainerė, el. p. leidykla@voruta.lt, 8 603 11 117), Stanislava Žuravskė (būhalterė, tel. (8 603) 11 117, tel. faks.: (8 528) 51 266, el. p. buhalterija@voruta.lt), Aleksandras Adamkavičius (etninės žemės), Aušra Virvicienė (publicistika, el. p. avirviciene@voruta.lt), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Evelina Kislych (publicistika), Martynas Buišys (internetas).